

Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika

Repak, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:084046>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ČIMBENICI RAZVOJA ČITATELJSKIH NAVIKA
UČENIKA**

Diplomski rad

Ivana Repak

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

ČIMBENICI RAZVOJA ČITATELJSKIH NAVIKA UČENIKA

Diplomski rad

Ivana Repak

Mentor: dr. sc. Zoran Horvat, doc.

Zagreb, 2024.

ZAHVALA

Zahvaljujem mentoru dr. sc. Zoranu Horvatu, doc. na pruženim savjetima i vodstvu tijekom izrade diplomskog rada.

Veliko hvala svim učenicima sedmih i osmih razreda OŠ Marije Jurić Zagorke, OŠ dr. Ante Starčevića, OŠ Ljubljaničice i OŠ Ivana Filipovića koji su izdvojili vrijeme za sudjelovanje u istraživanju te pedagoginjama istih škola Mirni Šapina, Andrijani Kolak, Maji Milaković i Pauli Mateković Žučko koje su omogućile ovu suradnju te bez čije pomoći ovaj diplomski rad ne bi bio moguć.

Mojim prijateljima, Brođanima i Varaždinki, zahvaljujem na tome što su bili uz mene i u najljepšim i u najizazovnijim trenucima.

Posebno zahvaljujem svojim roditeljima i bratu koji su mi pružali podršku ne samo tijekom školovanja, nego i kroz cijeli život. Hvala vam na svemu.

Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika

Sažetak

Cilj ovoga rada je utvrditi povezanost čitateljskih navika učenika s raznim čimbenicima, među kojima su obitelj, učitelji, knjižnica, mediji i vršnjaci, te pritom procijeniti njihove kauzalne odnose. U teorijskom dijelu rada predstavljaju se važnost čitanja i čitateljske navike adolescenata, a potom slijedi pregled relevantnih čimbenika razvoja čitateljskih navike djece, tj. obitelji, učitelja, knjižnice, medija i vršnjaka. Teorijski dio rada poslužio je kao osnova za provođenje istraživanja u kojem je sudjelovalo 106 učenika završnih razreda osnovne škole u Zagrebu. Utvrđeno je da učenici čitanje smatraju korisnim, najviše čitaju lektiru i sadržaje na internetu, čitaju 1-2 knjige mjesečno, a knjige koje nisu vezane uz školske obaveze čitaju uglavnom tijekom praznika, najčešće kriminalističke, pustolovne te tematike za mlade. Prema rezultatima istraživanja, majke su uložile najviše napora u razvoju čitateljskih navika učenika čitajući im, dok članovi obitelji općenito pretežno i sami vole čitati, a danas učenici rijetko pričaju s njima o pročitanim. Utvrđena je slaba uključenost učenika u odabir lektirnih djela koja uglavnom smatraju dosadnima. Također, učitelji hrvatskog jezika rijetko ukazuju na povezanost pročitanih tekstova sa svakodnevnim životom i ostalim nastavnim predmetima. Rezultati pokazuju da učitelji ostalih nastavnih predmeta rijetko motiviraju učenike na čitanje, dok se knjižnica posjećuje prvenstveno radi posudbe lektire. Utvrđeno je da učenici na internetu najčešće čitaju radi pronalaska potrebnih informacija, a preferiraju internet i za dobivanje knjiških preporuka, ali ne biraju knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama. Iako dojmove o pročitanim učenici najradije dijele s prijateljima, iz rezultata je razvidno da rijetko čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje. Nisu pronađene statistički značajne razlike s obzirom na spol u zainteresiranosti za aktivnosti čitanja ni u poticanju u aktivnostima vezanima uz čitanje od strane obitelji, niti među razredima s obzirom na učestalost čitanja i utjecaj prijatelja na razvoj čitateljskih navika.

Ključne riječi: čitateljske navike učenika, utjecaj obitelji, učitelja i vršnjaka, školske i gradske knjižnice

The factors affecting the development of pupils' reading habits

Abstract

The aim of this paper is to establish the relationship between students' reading habits and various factors, including family, teachers, libraries, media and peers, and to assess their causal connection. The theoretical part of this paper presents the importance of reading and

adolescents' reading habits, followed by the review of the factors affecting the development of pupils' reading habits, i.e., family, teachers, library, media and peers. The theoretical part of this paper served as a basis for the conduction of the research which involved 106 pupils of the final grades of elementary school in Zagreb. The research established that pupils find reading useful, they mostly read the required reading for the class and content on the internet, they read 1-2 books a month, and the books that are not related to school duties are usually read during the school holidays, mostly crime, adventure and young adult books. According to the research results, mothers put the most effort into developing students' reading habits by reading to them, while family members in general often like to read themselves, and nowadays pupils rarely talk to them about what they have read. The research confirmed a weak involvement of pupils in the selection of the required reading for the class that they mostly consider boring. In addition, Croatian language teachers rarely indicate the connection of the texts read in class with everyday life and other teaching subjects. The results indicate that teachers in different school subjects rarely motivate pupils to read, while the library is visited primarily to borrow the required reading. It was established that pupils most often read on the internet to find the necessary information, and they also prefer the internet to get book recommendations, but they do not choose books and other reading materials because of their popularity on social media. Although pupils prefer to share their impressions of what they read with their friends, the results show that they rarely read about topics that are interesting to their friends. No statistically significant differences were found with regard to sex in interest in reading activities, nor in encouragement in reading activities by the family, nor between classes with regard to the frequency of reading and the influence of friends on the development of reading habits.

Keywords: pupils' reading habits, influence of family, teachers and peers, school and city libraries

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Važnost čitanja u odgoju i obrazovanju djece	2
3. Čitateljske navike adolescenata	4
4. Uloga obitelji u razvijanju čitateljskih navika djece	5
4.1. Čitanje djeci u ranoj predškolskoj dobi	5
4.2. Razvijanje čitateljskih navika djece vlastitim primjerom	6
4.3. Uloga poticajnog okruženja obiteljskog doma u razvoju čitateljskih navika i čitalačke pismenosti djece	6
4.4. Čitateljske navike u obitelji	7
4.5. Suradnja obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova u razvoju čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece	8
4.5.1. Razvoj čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece u obitelji i ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja	8
4.5.2. Razvoj čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece u obitelji i školi	9
5. Uloga učitelja u razvijanju čitateljskih navika učenika	10
5.1. Razvijanje vještina čitanja i čitateljskih navika učenika u razrednoj nastavi	10
5.2. Uloga učitelja hrvatskog jezika u razvijanju čitateljskih navika učenika	11
5.2.1. Odabir lektirnih djela i ostalih tekstova u sklopu nastave hrvatskog jezika	11
5.2.2. Obrada lektirnih djela i ostalih tekstova u sklopu nastave hrvatskog jezika	13
5.3. Razvijanje čitateljskih navika učenika u ostalim nastavnim predmetima	14
6. Uloga knjižnice u razvijanju čitateljskih navika učenika	15
6.1. Uloga knjižnice u predškolskoj dobi djeteta	15
6.2. Školska knjižnica	16
6.3. Gradska knjižnica	18
7. Uloga medija u razvijanju čitateljskih navika učenika	20
7.1. Djeca u digitalnom dobu	20
7.2. Čitateljske navike djece u digitalnom dobu	20
7.3. Promicanje čitanja u digitalnom dobu	21
8. Uloga vršnjaka u razvijanju čitateljskih navika učenika	23
8.1. Utjecaj vršnjaka na razvoj vještina čitanja	23
8.2. Utjecaj vršnjaka na razvoj čitateljskih navika	24

8.3. Utjecaj vršnjaka na razvoj čitateljskih navika u hrvatskom kontekstu	27
9. Metodologija istraživanja	27
9.1. Vrsta, problem i cilj istraživanja.....	27
9.2. Istraživačke hipoteze.....	28
9.3. Način provođenja istraživanja.....	29
9.4. Uzorak istraživanja	29
9.5. Postupci i instrumenti	30
9.6. Obrada podataka	30
10. Rezultati istraživanja	31
10.1. Deskriptivna analiza.....	31
10.1.1. Opći stavovi prema čitanju i čitateljske navike učenika završnih razreda osnovne škole	31
10.1.2. Utjecaj i način doprinosa obitelji razvoju čitateljskih navika djece.....	33
10.1.3. Utjecaj i način doprinosa učitelja hrvatskog jezika razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole	36
10.1.4. Utjecaj i način doprinosa knjižnice razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole	38
10.1.5. Utjecaj i način doprinosa medija razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole	39
10.1.6. Utjecaj i način doprinosa prijatelja razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole	41
10.2. Dokazivanje statističkih hipoteza	42
10.2.1. Stavovi učenika prema čitanju i njihove čitateljske navike	43
10.2.2. Doprinos članova obitelji razvoju čitateljskih navika učenika.....	44
10.2.3. Doprinos odgojno-obrazovnih djelatnika razvoju čitateljskih navika učenika .	45
10.2.4. Čimbenici izbora knjiga i ostalih materijala za čitanje	48
10.2.5. Razlike u čitateljskim navikama učenika s obzirom na dob, spol i okruženje učenika	50
11. Rasprava	55
12. Zaključak	65
13. Literatura	68
14. Prilozi	74

14.1. Molba za suradnju pri provođenju istraživanja „Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika“	74
14.2. Poziv za sudjelovanje u istraživanju za učenika	75
14.3. Poziv za sudjelovanje u istraživanju za roditelja	76
14.4. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju za dijete	77
14.5. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju za roditelja.....	78
14.6. Upitnik	79

1. Uvod

Čitanje doprinosi boljitku svake osobe na kognitivnom, psihološkom i društvenom planu (Peti-Stantić, 2019). Čitanje je jedna od ključnih vještina koja se razvija kroz obrazovanje pojedinca. Razvijene vještine čitanja i čitalačka pismenost preduvjet su stjecanja novih znanja te samostalnog i nesputanog sudjelovanja u svim područjima života među kojima su i školovanje i posao (Peti-Stantić, 2019). Čitanje ima značajan potencijal u izgradnji identiteta osobe, oblikovanju njezina pogleda na svijet, razvijanju emocionalne inteligencije i osjetljivosti na tuđe osjećaje, potrebe, na tuđu nesreću, na nepravdu u društvu te učenju kako biti dobra osoba i djelovati u skladu sa svojim uvjerenjima, stavovima i moralnim načelima. Dakle, čitanje pomaže u cjelokupnom razvoju osobe koja je sposobna promišljeno odlučivati i djelovati na temelju svojih znanja, iskustava i načela kako bi se što bolje snašla u svijetu u kojem živi. Stoga se uviđa važnost razvoja čitateljskih navika u obrazovanju i odgojnom radu učitelja i nastavnika. Čitateljske navike razvijaju se cijeli život i prema tome se na njih ne može gledati kao na rezultat djelovanja različitih čimbenika u danom trenutku, već ih treba negovati od rođenja te ukazivati na njihovu važnost. Ovo istraživanje bavit će se upravo analizom načina na koje različiti čimbenici, odnosno obitelj, učitelji, knjižnica, mediji i vršnjaci, utječu na razvoj čitateljskih navika učenika, što će doprinijeti uvidu u kvalitetu trenutne prakse poticanja učenika na čitanje, razumijevanju perspektive učenika završnih razreda osnovne škole, te otvaranju mogućnosti za unaprjeđenje načina razvoja čitateljskih navika učenika. Odabrala sam ovu temu potaknuta osobnim zanimanjima, ali i nepovoljnim položajem čitanja kao slobodnovremenske aktivnosti te saznanjem o padu motivacije za čitanje učenika završnih razreda osnovne škole koji se nalaze na početku izazovnog razdoblja u kojemu oblikuju svoj identitet i pronalaze nove interese, među kojima je sve manje zastupljena aktivnost čitanja, što ih prema tome čini rizičnom skupinom kojoj je potrebno posvetiti pažnju. Također, nedostaje istraživanja koja uključuju sve navedene čimbenike utjecaja na razvoj čitateljskih navika učenika. U teorijskom dijelu rada ukazuje se na važnost čitanja u odgoju i obrazovanju djece te se daju definicije čitanja i čitalačke pismenosti, nakon čega se opisuju čitateljske navike adolescenata, koji su skupina s kojom se poistovjećuju ispitanici istraživanja provedenog u svrhu izrade ovoga rada. Nakon toga su

prikazani različiti čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika. Tako se u prvom poglavlju koje se tiče čimbenika opisuje uloga obitelji u razvijanju čitateljskih navika djece, pri čemu se naglasak stavlja na čitanje djeci, razvijanje čitateljskih navika vlastitim primjerom, poticajno okruženje doma, čitateljske navike u obitelji i suradnju obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova. U poglavlju koje slijedi prikazuje se uloga učitelja razredne nastave u razvijanju vještina čitanja i motiviranju djece na čitanje te potom uloga učitelja hrvatskog jezika, ali i učitelja ostalih nastavnih predmeta u razvijanju čitateljskih navika učenika. Iduće poglavlje tiče se uloge knjižnice u razvijanju čitateljskih navika učenika, prvo u predškolskoj dobi djeteta, a potom u školskoj dobi opisujući ulogu školske knjižnice i školskog knjižničara te ulogu gradske knjižnice čiji članovi učenici mogu ostati i nakon završetka školovanja. Slijedi poglavlje o ulozi medija u razvoju čitateljskih navika učenika u kojemu se daje pregled čitateljskih navika učenika u digitalnom dobu te se opisuju načini promicanja čitanja u virtualnom okruženju. Zadnje poglavlje teorijskog dijela fokusira se na ulogu vršnjaka u razvoju vještina čitanja i čitateljskih navika učenika. U metodološkom dijelu rada postavljeni su problem i cilj istraživanja, hipoteze istraživanja te su opisani način provođenja istraživanja, uzorak, postupci i instrumenti te obrada podataka. Analiza podataka sastoji se od deskriptivne analize u kojoj su rezultati istraživanja predstavljeni prema redoslijedu pitanja iz upitnika te od dokazivanja postavljenih statističkih hipoteza uz pomoć varijacija hi-kvadrat testa te podataka izdvojenih iz deskriptivne analize. U raspravi se dobiveni rezultati komentiraju i uspoređuju s rezultatima prijašnjih istraživanja, dok se u zaključku ističu najvažnije spoznaje i najbitniji rezultati istraživanja te se izlažu završna razmatranja.

2. Važnost čitanja u odgoju i obrazovanju djece

Čitanje je jedna od važnijih vještina u odgoju i obrazovanju djeteta. Čitanjem dijete izgrađuje svoju osobnost i uči biti ravnopravni član društva. Čitanje *potiče pamćenje i maštu, poboljšava pažnju, produbljuje znanje, razvija moralnu osjetljivost, jača samopouzdanje, razvija empatiju i toleranciju, omogućava bolje razumijevanje svijeta i pomaže izgraditi identitet osobe* (Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, 2017, 25). S druge strane, čitanje je preduvjet za obrazovanje djeteta, preduvjet za stjecanje

novih znanja i razvoj čitalačke pismenosti koja je od velike važnosti za nesputano sudjelovanje u različitim društvenim kontekstima. Djecu je nužno od najranije dobi uvesti u svijet čitanja, pružati im podršku i strpljenje kako bi naučila čitati s razumijevanjem te razvila čitalačku pismenost i čitateljske navike. To će im pomoći u cjelovitom osobnom razvoju i lakšem snalaženju u svakodnevnim situacijama.

Peti-Stantić (2019) ističe da je svladana elementarna pismenost preduvjet za čitanje, ali ona sama ne omogućava postizanje razumijevanja teksta. Čudina-Obradović (2014) naglašava da je za postizanje razumijevanja teksta nužno istovremeno korištenje misaonih strategija, ranije stečenih znanja i motivacije, a tu složenu aktivnost naziva aktivnim čitanjem. Razumijevanje se može postići samo pri čitanju u kojem čitatelj pokazuje aktivan stav prema tekstu (Peti-Stantić, 2019). *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019, 32) ima sličan pogled na čitanje koje opisuje kao *aktivnost u kojoj je čitatelj u interakciji i s tekstom koji čita i sa zadacima koje želi postići tijekom ili nakon čitanja teksta*. Iz takve definicije vidljiva je aktivnost čitatelja usmjerena k određenom cilju.

PISA (Markočić Dekanić i sur., 2019, 32) definira čitalačku pismenost kao *sposobnost razumijevanja, korištenja i vrednovanja tekstova te promišljanja i angažiranosti prilikom čitanja radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja vlastita znanja i potencijala te aktivnog sudjelovanja u društvu*. S druge strane, *PIRLS* (Buljan Culej, 2012, 11) ju vidi kao *sposobnost razumijevanja i upotrebe pisanih jezičnih oblika koje neko društvo zahtijeva ili kojeg pojedinci cijene*. Prema Peti-Stantić (2019, 72) čitalačka je pismenost, *osim što je pretpostavka uspjeha u svim predmetnim područjima, istovremeno i preduvjet svjesnog, kritičkog i aktivnog sudjelovanja u mnogim segmentima svakodnevnog života*. Danas čitalačka pismenost zbog tehnološkog razvoja koji uvelike utječe i na čitateljske navike osoba zahtijeva sposobnost snalaženja u različitim izvorima, prepoznavanje dvosmislenosti i nelogičnosti te detektiranje mišljenja koja su u proturječju s činjenicama (Markočić Dekanić i sur., 2019).

3. Čitateljske navike adolescenata

Adolescencija je životno razdoblje obilježeno psihičkim, fizičkim i emocionalnim promjenama koje vode prema utvrđivanju identiteta i ulasku u svijet odraslih. Vrijeme je to obilježeno brojnim očekivanjima od strane roditelja, škole, prijatelja i društvene zajednice općenito. Uloga roditelja u životu adolescenata se mijenja te je više usmjerena na disciplinu i ponašanje djeteta koje sve više teži osamostaljenju, i traži svoje mjesto unutar grupe vršnjaka čiji utjecaj jača u ovom životnom razdoblju (Klarin, 2006). Odrastanje adolescenata obilježava tehnološki razvoj, nastanak drugačijih vrsta pismenosti i načina komunikacije, što znatno utječe na njihove interese i potrebe koje se razlikuju od onih prijašnjih generacija te na način provođenja slobodnog vremena (Stričević i Jelušić, 2010). Adolescenti stoga svoje slobodno vrijeme u velikoj mjeri ispunjavaju aktivnostima u virtualnom okruženju u kojem su im najprimamljivije društvene mreže i razne digitalne igre, a položaj čitanja zabrinjava jer se većinom svodi na čitanje internetskih sadržaja (Mustapić i sur., 2022).

U doba adolescencije kad se interesi učenika značajno šire, a tehnologija i internet zauzimaju značajan dio njihovih interesa i slobodnog vremena, čitanje prestaje biti učestala aktivnost koju su provodili zajedno s obitelji, u njihovoj okolini sve je manje uzora čitanja, a nedostaje ih i u medijima. (Čudina-Obradović, 2014). Stoga ne čudi da većina adolescenata čita zbog obaveze (Bubić i Jukić, 2020; Jukić i Nemeth-Jajić, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019; Müller, 2021; Sabolović-Krajina, 1989), mjesečno pročita jednu do dvije knjige (Kostović-Vranješ i Bulić, 2020; Kunac, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019; Müller, 2021; Sabolović-Krajina, 1989) te izjavljuje da uglavnom uopće ne čita knjige koje nisu vezane uz školu (Bubić i Jukić, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019; Muža i Plavšić, 2020; Müller, 2021; Stanić i Jelača, 2017). U slobodno vrijeme većina adolescenata preferira čitanje sadržaja na internetu koji su vezani ponajviše uz društvene mreže i različite internetske portale i stranice (Kraljić, 2021; Kunac, 2020; Novaković i Medić, 2011; Stanić i Jelača, 2017). Slijede ih knjige, najčešće lektire i samostalno odabrani tinejdžerski romani (Kraljić, 2021; Kunac, 2020) čija im je tematika najbliža. Popularni su i časopisi (Kunac, 2020; Novaković i Medić, 2011), a u manjoj su mjeri zastupljene knjige iz područja popularne znanosti (Kraljić, 2021) i stripovi (Kraljić, 2021; Kunac, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019). Ovakvi rezultati

ukazuju na to koliku važnost mlade generacije pridaju internetu kao novom načinu komunikacije, informiranja i razonode. Adolescenti preferiraju beletristiku, posebice romane (Bubić i Jukić, 2020; Kunac, 2020; Novaković i Medić, 2011; Sabolović-Krajina, 1989; Stanić i Jelača, 2017), sadržajno ih najviše zanimaju romani za mlade s čijim se likovima mogu poistovjetiti (Grakalić Plenković, 2002; Kraljić, 2021; Kunac, 2020; Mikić i Martinović, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008), a potom ljubavne, kriminalističke, pustolovne, fantastične i znanstveno-fantastične teme (Grakalić Plenković, 2002; Mikić i Martinović, 2021; Sabolović-Krajina, 1989). Knjižnicu posjećuju uglavnom jedan do dva puta mjesečno (Hebrang Grgić i Kühn, 2000; Kraljić, 2021), što znači da većinom posuđuju isključivo školsku lektiru. Ipak, oni koji čitaju u slobodno vrijeme u velikom broju dolaze do knjiga posuđujući ih iz knjižnice (Sabolović-Krajina, 1989; Plavšić i Ljubešić, 2008; Stanić i Jelača, 2017). Zabrinjavaju rezultati istraživanja koji pokazuju da dječaci čitaju manje od djevojčica te ih ono manje zanima (Cardet, 2015; Bubić i Jukić, 2020; Milički i Sudarević, 2020), a uz to i rjeđe posjećuju knjižnicu (Bubić i Jukić, 2020; Plavšić i Ljubešić, 2008).

Razvoj stavova, interesa i navika vezanih uz čitanje dugotrajan je i cjeloživotni proces koji ne ovisi samo o pojedincu, nego i o nizu okolinskih čimbenika koji utječu na čitalačku kulturu pojedinca i društva (Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, 2017, 7). Stoga će se u nastavku rada analizirati utjecaj i uloga obitelji, učitelja, knjižnice, medija i vršnjaka na razvoj čitateljskih navika djece.

4. Uloga obitelji u razvijanju čitateljskih navika djece

4.1. Čitanje djece u ranoj predškolskoj dobi

Čitanje djece neizostavna je aktivnost koja ima ključnu ulogu u životu djeteta od samoga rođenja te su stoga roditelji važni faktori u razvoju čitateljskih navika djece (Čunović i Stropnik, 2015; Pergar i Hadel, 2020). Dijete sluša, promatra i oponaša roditelje koji im čitaju ili, kasnije, čitaju zajedno s njim te na taj način spontano uči riječi, slaže rečenice te razvija vještine čitanja, sposobnost razumijevanja i praćenja priče, maštu i emocionalnu inteligenciju (Čunović i Stropnik, 2015; Pergar i Hadel, 2020). Čitanje treba biti dijaloško, tj. dijete treba biti aktivni sudionik, pri čemu roditelji i dijete povezuju sadržaj sa

svakodnevnim životnim situacijama, razgovaraju o ilustracijama, likovima, radnji, dijele razmišljanja i asocijacije (Čudina-Obradović, 1995). Djeca koja od najranije dobi spoznaju da je čitanje zabavna aktivnost razvijaju unutarnju motivaciju, tj. želju za čitanjem iz užitka, koja će se vjerojatno nastaviti i tijekom školovanja (Čudina-Obradović, 2000).

4.2. Razvijanje čitateljskih navika djece vlastitim primjerom

Budući da dijete mnogo uči oponašanjem odraslih, njihovi stavovi prema čitanju, odnos prema knjigama i navike vezane uz čitanje neizostavno pridonose formiranju djetetova mišljenja o čitanju kao aktivnosti. Roditelj stoga treba biti uzor djetetu koji će svojim ponašanjem ukazivati na važnost čitanja (Čudina-Obradović, 1995; Mandarić Vukušić, 2020; Pergar i Hadela, 2020) te pravilan odnos prema knjizi tako što će i sam čitati i uživati u tome, odlaziti u knjižnicu i posuđivati knjige, čuvati i paziti knjige te općenito pokazivati osjećaj ljubavi prema čitanju (Čudina-Obradović, 1995). Roditeljeva ljubav prema čitanju ne utječe samo na djetetovo uživanje u čitanju, prema rezultatima istraživanja *PIRLS* (Buljan Culej, 2012), utječe također i na bolju čitalačku pismenost djeteta. Roditelji će biti primjer djetetu pokazujući mu kako čitanjem može doći do različitih informacija čitajući mu zanimljivosti na koje su naišli, razgovarajući pred njim i s njim o onome što su pročitali, potražujući s njim informacije koje ga zanimaju u raznim izvorima i u knjižnici (Čudina-Obradović, 1995). A da bi djetetu pokazali da se ne čita samo s ciljem pronalaženja informacija, roditelji čitaju različite materijale s različitom svrhom te prikazuju čitanje i kao zabavnu i zanimljivu aktivnost koja pronalazi svoje mjesto u kvalitetnom provođenju slobodnog vremena (Mandarić Vukušić, 2020).

4.3. Uloga poticajnog okruženja obiteljskog doma u razvoju čitateljskih navika i čitalačke pismenosti djece

Opće je poznato da prostor ima velik utjecaj na djecu u najranijoj dobi, pa tako i na razvoj njihovih čitateljskih navika. Poželjno je djetetu u domu omogućiti miran i ugodan prostor koji je namijenjen upravo provođenju aktivnosti čitanja (Mandarić Vukušić, 2020). Taj kutak opremljen je udobnim namještajem, različitim materijalima, priborom i ostalim stvarima koje

dijete koristi u aktivnostima vezanima uz čitanje u koje se često uključuje i sam roditelj poštujući djetetov tok igre te predlažući nove aktivnosti (Čudina-Obradović, 1995).

Poticajno okruženje nerijetko se povezuje sa socio-ekonomskim statusom obitelji. Matijević i Bernić (2020) u svom su istraživanju došle do zaključka da roditelji višeg socio-ekonomskog statusa češće čitaju s djecom te ih pritom više potiču na razgovor postavljajući im pitanja o priči, više povezuju priču sa svakodnevnim životom i češće čitaju iste knjige što rezultira većom uključenošću djeteta pri čitanju. S druge strane, (Čudina-Obradović, 2014) napominje da se upravo roditeljima višeg socio-ekonomskog statusa događa da zbog nedostatka vremena ne stignu posvetiti dovoljno pažnje čitanju s djetetom, dok roditelji nižih primanja mogu premostiti materijalne prepreke snalazeći se na različite načine kako bi došli do literature i pribora te ulažući više vremena i pažnje u čitanje s djetetom (Čudina-Obradović, 2014). Očito je da roditelji s višim primanjima zbog manjka vremena odgovornost za razvoj vještina čitanja, čitalačke pismenosti i čitateljskih navika nerijetko prepuštaju odgojno-obrazovnim djelatnicima.

4.4. Čitateljske navike u obitelji

Prema rezultatima istraživanja *PIRLS* (Buljan Culej, 2012), u Republici Hrvatskoj nešto više od trećine roditelja djece voli čitati, dok ih nešto više od desetine ne voli čitati. U obitelji najviše čitaju djeca, a potom njihove majke, dok su očevi, djedovi, bake te sestre i braća rjeđe smatrani najvećim čitačima (Blažević, 2020). Povijesni i ljubavni romani najčešći su odabir roditelja, dok su klasici, vjerske knjige, knjige o odgoju i obrazovanju te literatura vezana uz posao zastupljeni u manjoj mjeri (Pergar i Hadela, 2020). Istraživanja pokazuju da su u obitelji upravo majke one koje najčešće čitaju s djecom, dok očevi čitaju rjeđe (Pergar i Hadela, 2020; Visinko, 1999). I ostali članovi obitelji pridonose čitanju i pričanju priča djeci, a to su starije sestre i djedovi te ponajviše bake (Visinko, 1999). Vidljiv je utjecaj užurbanog načina života koji sve manje vremena ostavlja za kvalitetno provođenje slobodnog vremena s vlastitom djecom jer roditelji ukazuju na nedostatak vremena za čitanje s djetetom (Pergar i Hadela, 2020; Visinko, 1999). S obzirom na istraživanje (Plavšić i Ljubešić, 2008) koje pokazuje da tek nešto više od pola ispitanih adolescenata razgovara o knjigama s ostalim članovima obitelji, ističe se potreba da roditelji osvijeste koliko je bitno motivirati čak i

adolescente kojima želja za čitanjem u toj dobi naglo opada (Čudina-Obradović, 2014; Visinko, 1999).

Roditelji bi dječake i djevojčice trebali jednako poticati na čitanje. Da to nije uvijek praksa utvrđeno je istraživanjem Matijević i Bernić (2020) koje pokazuje da češće čitaju s djecom upravo roditelji djevojčica. Mogući je razlog tome mišljenje roditelja da je čitanje više ženska aktivnost, a da su dječacima namijenjene neke druge aktivnosti koje uključuju ponajviše sport i tehnologiju. Također, u projektu Boys reading (Cardet, 2015) došli su do rezultata koji ističu da dječacima nedostaje muški uzor u čitanju. To potvrđuju istraživanja koja pokazuju da u obitelji u slobodno vrijeme najviše čitaju pripadnice ženskoga spola (Blažević, 2020). Dječaci često navode da je čitanje aktivnost za koju nemaju vremena i izražavaju negativno mišljenje o knjigama, tj. smatraju ih dosadnima (Blažević, 2020; Cardet, 2015). Možda ovakvi stavovi proizlaze upravo iz nedovoljnog pridavanja pažnje poticanju dječaka na čitanje od strane obitelji te manjka muških figura u isticanju važnosti čitanja. Jednako tretiranje djevojčica i dječaka te povećanje broja muških uzora u čitanju moglo bi pozitivno utjecati na stavove dječaka prema čitanju.

4.5. Suradnja obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova u razvoju čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece

Budući da razvoj i odgoj djeteta počinje u obiteljskom domu te se nastavlja u svim djetetovim socijalnim okruženjima od kojih dominantnu ulogu imaju odgojno-obrazovne ustanove, nužna je njihova suradnja u osiguravanju poticajnog okruženja za razvoj i odgoj djeteta. Posebno je bitna suradnja u području čitanja i aktivnosti vezanih uz čitanje koje su neizostavan dio odgoja i obrazovanja djeteta, ponajprije zbog važnosti koju čitanje zauzima u svakodnevnom životu svake osobe, a u svrhu razvoja vještina čitanja, čitalačke pismenosti te čitateljskih navika djece.

4.5.1. Razvoj čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece u obitelji i ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Budući da je dijete tijekom svojih početnih godina najviše okruženo roditeljima i odgojiteljima, njihova je uloga u razvijanju čitanja i ljubavi prema čitanju ključna (Čunović

i Stropnik, 2015). Pri tome je neizostavna njihova suradnja u obliku razmjene informacija, savjeta, napredaka i ohrabrivanja. Dijete promatranjem odraslih kako čitaju, pišu i razgovaraju o pročitanome shvaćaju potrebu za čitanjem te pokazuju želju za učenjem čitanja i pisanja (Čudina-Obradović, 2000). Osim svakodnevnog provođenja planiranih aktivnosti vezanih uz čitanje u kojemu je dijete aktivni sudionik, roditelji i odgojitelji moraju se pobrinuti za stvaranje poticajnog i ugodnog okruženja u kojem će se te aktivnosti odvijati. U vrtiću stoga trebaju postojati kutići za provođenje aktivnosti čitanja slični onome u obiteljskom domu. Bitno je naglasiti da aktivnosti treba provoditi spontano, u vedroj atmosferi, te dijete ne smije osjećati prisilu da nauči čitati prije polaska u školu jer duga vježbanja čitanja i konstantno ispravljanje grešaka te ukazivanje na iste izaziva u djetetu osjećaj neuspjeha, nesigurnosti i odbojnosti prema čitanju, što nedvojbeno rezultira stvaranjem negativnog stava prema ovoj aktivnosti (Čudina-Obradović, 2014).

4.5.2. Razvoj čitalačke pismenosti i čitateljskih navika djece u obitelji i školi

Prelaskom iz ustanova ranog i predškolskog obrazovanja u osnovnu školu nastavlja se ispunjavanje zadaće osiguravanja poticajnog okruženja za dijete u kojoj je obitelj i dalje neizostavni akter. Čudina-Obradović (2000) naglašava da će djeca koja su razvila pozitivna čitalačka iskustva u obiteljskom okruženju lakše razviti početnu školsku motivaciju za čitanje te motivaciju za izvanškolsko čitanje, no i dalje im je potrebna potpora obitelji koja se najčešće ostvaruje poticanjem djeteta na posjećivanje knjižnice, bodrenjem djetetova osamostaljivanja u aktivnosti čitanja, poticanjem na razmišljanje o pročitanome te poklanjanjem knjiga. Budući da roditelji imaju veliku ulogu u organizaciji slobodnovremenskih aktivnosti djeteta, trebali bi u nju češće uvrstavati aktivnosti koje su povezane s čitanjem, npr. odlasci na sajmove knjiga, čitanja knjiga, susrete s autorima, radionice u knjižnici i sl.. Također, djeca čija je obitelj uključena u poticanje čitanja i nakon djetetova polaska u školu lakše će i kvalitetnije razviti vještine čitanja te će im školski uspjeh biti bolji (Čudina-Obradović, 1995). Zbog toga roditelji s djecom razgovaraju o onome što su čitali u školi i pomažu im u čitanju lektire i ostalih tekstova te pritom ne odašilju osjećaj nestrpljenja i prisile, već im jačaju samopouzdanje pohvalama napretka, a zajedničko čitanje i razgovaranje o knjigama postaje njihov zajednički ritual (Čudina-Obradović, 2014).

Zadaća je učitelja ostvariti dobru suradnju s roditeljima utemeljenu na povjerenju i poštovanju, objasniti im zašto je važno zajedničko čitanje s djetetom, razmjenjivati s njima informacije o napretku, interesima i potrebama djeteta, savjetovati ih, davati im preporuke za čitanje te, uzimajući u obzir mogućnosti roditelja, predlagati im aktivnosti koje u svakodnevnim situacijama mogu provoditi s djetetom kako bi ono na zanimljiv način razvijalo svoje čitalačke sposobnosti, ali i svoju ljubav prema čitanju (Čudina-Obradović, 2000). Učitelji bi također trebali organizirati radionice i predavanja za roditelje kako bi im pomogli u prepoznavanju potreba njihove djece te ih upoznavali s načinima pomoću kojih mogu razvijati i održavati njihovu motivaciju za čitanje (Mandarić Vukušić, 2020), ali i kako bi im ukazali na važnost jačanja samopouzdanja djece, pomaganja pri poteškoćama u školi i poticanja na učenje, što značajno utječe na kvalitetan razvoj čitalačke pismenosti (Markočić Dekanić i sur., 2019).

5. Uloga učitelja u razvijanju čitateljskih navika učenika

5.1. Razvijanje vještina čitanja i čitateljskih navika učenika u razrednoj nastavi

Kako bi djeca održala motivaciju za čitanje i nakon pozitivnog predškolskog iskustva, bitno je kvalitetno stjecanje vještina čitanja u nižim razredima osnovne škole. Prema Čudina-Obradović (2014, 281), razvijene vještine čitanja preduvjet su za *postizanje navike čitanja, navike traženja podataka iz pisanog materijala, uživanja u sadržaju, ljepoti, humoru teksta te svakodnevnim uživanjem te vrste*. U motiviranju učenika ključna je uloga učitelja koji stvara poticajnu atmosferu, razvija njihovo samopouzdanje i osjećaj uspjeha, budi znatiželju za sadržajem čitanja, povezuje čitanje sa svakodnevnim životom, omogućava im aktivno sudjelovanje u aktivnostima vezanim uz čitanje, pruža im mogućnost izbora sadržaja i aktivnosti te zajedničko sudjelovanje u aktivnostima, a pri uspješnom izvršetku zadatka dijeli im priznanje (Čudina-Obradović, 2000). Ne postoji univerzalni recept za poučavanje učenika i razvijanje njihovih navika čitanja, već učitelj treba pronaći načine koji najbolje djeluju na njegove učenike (Lazarich i Čančar, 2020) te koristiti individualni pristup (Čudina-Obradović, 2014). Svojim primjerom prikazuje čitanje kao ugodnu aktivnost i prenosi svoju

ljubav prema čitanju učenicima (Lazzarich i Čančar, 2020), a čitanje ne smije doživljavati isključivo kao priliku usavršavanja vještina čitanja (Čudina-Obradović, 2014).

5.2. Uloga učitelja hrvatskog jezika u razvijanju čitateljskih navika učenika

Svaki učitelj trebao bi biti svjestan širine mogućnosti utjecaja na razvijanje čitateljskih navika svojih učenika. Ipak, zbog strukture i odgojno-obrazovnih ciljeva hrvatskog jezika kao predmeta, upravo učiteljima hrvatskog jezika zadaje se najveća uloga u razvijanju čitateljskih navika djece, naravno, nakon učitelja razredne nastave koji su za to postavili preduvjete razvijajući učenikove vještine čitanja. Odgojno-obrazovni ciljevi ovoga predmeta u toj funkciji usmjereni su na učenika koji *čita i interpretira reprezentativne tekstove hrvatske i svjetske književnosti na temelju osobnoga čitateljskoga iskustva i znanja o književnosti te razvija kritičko mišljenje i literarni ukus; otkriva različite načine čitanja razvijajući iskustva čitanja koja oblikuju i preoblikuju osobna iskustva te otvaraju nove perspektive, potiču razvoj literarnoga ukusa, mašte i refleksiju o svijetu, sebi i drugima* (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, 2019). Dakle, može se zaključiti da je najvažniji odabir tekstova te način na koji će učitelj pristupiti njihovoj obradi. To je osobito bitna zadaća ako se u obzir uzme činjenica da zanimanje i motivacija za čitanje opada s prelaskom iz nižih u više razrede (Čudina-Obradović, 2014; Visinko, 1999). Mogući razlozi opadanja motivacije mogli bi se pronaći i u preopterećenosti učenika zbog koje teško pronalaze vrijeme za čitanje lektire, a još manje knjiga po vlastitom izboru (Kostović-Vranješ i Bulić, 2020).

5.2.1. Odabir lektirnih djela i ostalih tekstova u sklopu nastave hrvatskog jezika

Neadekvatan odabir tekstova koji se koriste u nastavi hrvatskog jezika može biti presudan u nastajanju negativnog stava učenika prema čitanju.

Mnogi govore o lektiri kao glavnom razlogu opadanja motivacije za čitanje i dijele mišljenje da je lektira toliko omražena među učenicima jer nije u skladu sa zanimanjima i potrebama učenika (Blažević, 2020; Čudina-Obradović, 2014; Grakalić Plenković, 2002; Lazzarich i Čančar, 2020), a još je k tome i nametnuta te smatrana obavezom (Čudina-Obradović, 2014; Grakalić Plenković, 2002). Takva mišljenja potvrđuju i istraživanja. Spomen lektire u većini

učenika budi negativne ili neutralne osjećaje, dok samo u približno desetini budi one pozitivne (Novaković i Medić, 2011; Stanić i Jelača, 2017), najčešće ju opisuju kao nezanimljivu, neaktualnu i teško razumljivu (Bubić i Jukić, 2020; Grakalić Plenković, 2002; Stanić i Jelača, 2017; Visinko, 1999), a potom i kao predugu i dosadnu (Bubić i Jukić, 2020; Stanić i Jelača, 2017, Visinko, 1999). Nadalje, učenici smatraju da bi trebali biti više uključeni u izbor knjiga (Kunac, 2020), možda baš zato jer često smatraju da taj izbor nije prilagođen njihovoj dobi i interesima (Grakalić Plenković, 2002).

U *Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (2019) navedeno je da učitelj može koristiti književna djela i ulomke koji su mu predloženi, ali da također ima na raspolaganju mogućnost odabira onih književnih djela i ulomaka, ali isto tako i medijskih sadržaja i raznovrsnih tekstova koje smatra primjerenijima učenicima s obzirom na njihove interese, potrebe i prethodno stečena znanja, pri čemu se preporučuje izbor suvremenih tekstova i uvažavanje načela aktualizacije i postupnosti pri njihovom čitanju. Također, iz gore prikazanih rezultata istraživanja proizlazi i nedostatan uvažavanje ostalih preporuka iz kurikuluma. S time se povlači i pitanje o ispunjenju prava učenika o samostalnom odabiru jednoga djela za čitanje po školskoj godini navedenog u *Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (2019), ili pak njegovoj nedostatnosti u stvaranju pozitivne slike o lektiri. Da bi se učenike potaknulo na čitanje tekstova koji se koriste u nastavi, oni bi se trebali temeljiti na interesima učenika koje učitelji prate i propitkuju (Blažević, 2020; Grakalić Plenković, 2002), uz veće uvažavanje želja učenika (Jukić i Nemeth-Jajić, 2020; Kostović-Vranješ i Bulić, 2020; Kunac, 2020) te biti bliski njima po tematici, stilu i jeziku (Jukić i Nemeth-Jajić, 2020).

Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti adolescentima koji na literaturu koja se koristi u nastavi gledaju drugačije nego na onu koju sami odabiru za čitanje u slobodnom vremenu te bi zato bilo poticajno češće u nastavi uključiti i takvu literaturu. Nadalje, s obzirom na veliki broj učenika koji čitaju časopise, učiteljima se pruža prilika za poticanje kritičke analize tekstova koji se u njima nalaze (Kunac, 2020), a isto se može provesti koristeći i novinske članke i ostale sadržaje s interneta. Također, više bi trebalo obratiti pažnju na interese dječaka

uvažavajući i njihove preferencije sadržaja pri izboru materijala za čitanje. Dječaci najviše vole čitati znanstvenu fantastiku, avanturističke romane, sportske sadržaje (Blažević, 2020; Cardet, 2015; Bubić i Jukić, 2020), stripove (Cardet, 2015; Bubić i Jukić, 2020), detektivsku prozu, knjige sa šaljivim sadržajem te knjige čija je tema mitologija, životinje i geografija (Cardet, 2015).

5.2.2. Obrada lektirnih djela i ostalih tekstova u sklopu nastave hrvatskog jezika

U Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019) navedeno je da učitelj vodi nastavni proces uvažavajući prije stečena znanja i vještine učenika, njihove individualne razlike s obzirom na sposobnosti i različite stilove učenja te kulturnu i socijalnu sredinu iz koje učenik potječe, zdravlje, dob i interese, dok su pritom strategije i aktivnosti učenja i poučavanja književnosti usmjerene (...) razvijanju kritičkoga, problemskog i literarnog čitanja te na učeničko stvaralaštvo, pri čemu do izražaja dolaze učenikova osobnost i kreativnost potaknuta čitanjem književnoga teksta. Međutim, čini se da primjena ove teorije u praksi zapinje jer negativan stav učenika prema čitanju često proizlazi upravo iz načina obrade tekstova na satu hrvatskog jezika koja uključuje reprodukciju podataka, a nedostaje mu kritički osvrt na tekst te ukazivanje na vezu sadržaja teksta sa svakidašnjim situacijama i ostalim nastavnim predmetima (Kostović-Vranješ i Bulić, 2020). Ono što demotivira učenike nesumnjivo je i pristup obradi lektire. Čitanje lektire ne bi smjelo biti smatrano samo zadatkom koji se provjerava i kojemu je cilj upamćivanje detalja u djelu, već treba biti prilika za razvijanje kritičkog mišljenja i razmišljanje o djelu umjesto prihvaćanja univerzalnih mišljenja o njegovu značenju (Lazzarich i Čančar, 2020). Stoga ne treba čuditi da se učenici u velikoj mjeri okreću priručnicima i vodičima za lektire kao nadopuni pročitano djela ili pak zamjeni za njegovo čitanje (Kostović-Vranješ i Bulić, 2020; Muža i Plavšić, 2020; Novaković i Medić, 2011). Kako bi obrada lektirnih djela, ali i ostalih tekstova na nastavi bila zanimljiva učenicima, potrebno je poslužiti se različitim pristupima koji se odvajaju od onih standardnih poput organizacije projektne i problemske nastave, uključivanje školske i/ili gradske knjižnice, izvanučioničke nastave vezane uz lektirno djelo i njegovog autora, a učenici mogu

vrednovati pročitana lektirna djela i svoje znanje o istima uz pomoć kvizova i aktivnosti u kojima mogu izraziti svoja razmišljanja (Jukić i Nemeth-Jajić, 2020).

Lazzarich i Čančar (2020) vjeruju da naklonost učenika prema novim tehnologijama i medijima učitelji mogu iskoristiti u svoju korist tako da ih uvedu u nastavu s naglaskom na njihovoj svrhovitosti, a najbolji bi pristup bio onaj koji, uz tradicionalne, sadrži i nove medije kojima je svrha činjenje nastave zanimljivom učenicima. Učitelji tako mogu iskušati svoju ili izazvati kreativnost učenika upotrebom mrežnih alata koji pomažu u kreiranju sadržaja kao što su primjerice kvizovi i umne mape, a imaju i mogućnost preuzimanja već spremnih edukativnih igara (Lazzarich i Čančar, 2020). Također, mogli bi im se zadavati zadaci koji uključuju potragu informacija na internetu ili čitanje internetskih sadržaja, a internetski prostor mogao bi poslužiti i za postavljanje i predavanje zadataka (Kunac, 2020).

5.3. Razvijanje čitateljskih navika učenika u ostalim nastavnim predmetima

Jedan od problema na koji se ukazuje u *Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja* (2017, 15) je *nedovoljna osviještenost učitelja i nastavnika o tome da čitanje nije samo predmet nastave hrvatskog jezika*. Poticanje čitanja ne smije se izjednačavati sa školskom lektinom jer je svaki nastavni predmet povoljan za razvijanje čitateljskih navika učenika. Bitno je prepoznati i iskoristiti prilike koje ostali predmeti nude te uz pomoć kreativnosti i odgovarajućega pristupa i metoda učiniti čitanje zanimljivo učenicima. U *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* (2011) stoji da su uz hrvatski jezik, i strani jezici dio jezično-komunikacijskog područja među čijim se ishodom nalazi i razvijanje čitateljskih interesa učenika. Iako lektira u pravom smislu ne pronalazi svoje mjesto u nastavi stranih jezika, književni tekstovi su jedna od vrsta izvornih materijala koji se koriste u poučavanju stranoga jezika te ako su pažljivo odabrani i upotrebljeni mogu ne samo dovesti do planiranih odgojno-obrazovnih ishoda i upoznavanja učenika sa stranom književnošću, već i učiniti nastavni proces zanimljivim te približiti književnost učenicima pa ih tako potaknuti na čitanje na hrvatskom ili stranom jeziku. Čitanje se može poticati i kroz predmete koji ne spadaju u jezično-komunikacijsko područje uključivanjem knjiga, časopisa, novina i sl. u nastavu kako bi se zbog zanimljivosti pristupa i sadržaja privukla veća pažnja učenika koji bi bili aktivnije uključeni u nastavni proces te bi ih se potaknulo na međupredmetno povezivanje sadržaja.

6. Uloga knjižnice u razvijanju čitateljskih navika učenika

Značajnu ulogu u razvijanju čitateljskih navika djece imaju školske i narodne knjižnice koje bi svojim prostorom, sadržajem i pristupačnim osobljem trebale stvarati ugodno ozračje u kojemu bi se sva djeca osjećala dobrodošlima i u njemu rado boravila. Kako bi se to postiglo, ključna je uloga knjižničara koji kontinuirano prati interese i potrebe djece koje se neprestano mijenjaju, a tiču se ponajviše suvremene kulture namijenjene djeci poput književnosti, filmova, igara, glazbe te, naravno, nezaobilaznih trendova u svijetu digitalne tehnologije (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018). Budući da narodna knjižnica obuhvaća i gradske i općinske knjižnice koje predstavljaju kulturna i informacijska središta osobama koje obitavaju na području njihovog djelovanja (Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, 2021), u daljnjem spominjanju u radu koristit će se termin *gradska knjižnica* jer su ispitanici stanovnici grada te je u upitniku također korišten taj termin kako bi se izbjegle nedoumice oko značenja termina *narodna knjižnica*.

6.1. Uloga knjižnice u predškolskoj dobi djeteta

Prvi kontakt s knjižnicom ne bi se trebao ostvariti tek ulaskom djeteta u odgojno-obrazovni sustav, već bi se od najranije životne dobi trebala ostvariti suradnja s roditeljima u svrhu poticanja rane pismenosti djeteta i razvijanja ljubavi prema čitanju. Stoga knjižnica educira roditelje pokazujući im načine čitanja koji najbolje utječu na razvoj djetetove motivacije za čitanje, preporučuje im kvalitetne knjige u kojima mogu potražiti savjete te one koje mogu čitati djetetu, a možda i najveću podršku pruža im organizirajući i provodeći razne programe i usluge (Čunović i Stropnik, 2015) kao što su radionice, predavanja, savjetodavni rad, čitanje djeci i bebama te pričaonice, a također ostvaruju suradnje s dječjim vrtićima, obiteljskim centrima, bolničkim odjelima, raznim udrugama i društvima te stručnjacima poput pedijataru (Stričević i Čunović, 2013). Roditelji bi svoje dijete od malih nogu trebali upoznavati s knjižnicom, posjećivati ju zajedno, predstaviti ju kao blisko mjesto bogato izvorima informacija i zabave koje se rado posjećuje te mu dati slobodu da ju istražuje i izabire slikovnice i knjige koje bi željelo čitati (Čudina-Obradović, 1995). Zabrinjavaju podaci iz istraživanja koje je proveo Jelušić (2005), a koji pokazuju da je u knjižnicu učlanjena tek

četvrtina djece ispitanih roditelja, iako dio djece možda koristi usluge knjižnice uz pomoć članske iskaznice starijeg brata ili sestre ili roditelja (najčešće majke).

6.2. Školska knjižnica

Mnoga djeca danas ipak ostvaruju svoje prvo članstvo u knjižnici upravo u onoj školskoj pri početku osnovnoškolskog obrazovanja. *Zadaća je školskoga knjižničara stvoriti od učenika čitatelja koji će s oduševljenjem i radošću osjetiti književno djelo* (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Način ostvarivanja te zadaće može se uočiti upravo u ciljevima odgojno-obrazovne djelatnosti navedenima u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) među kojima se ističu razvijanje pozitivne slike učenika o knjizi, knjižnici i čitanju, stvaranje navike posjećivanja knjižnice, utjecanje na razvoj sposobnosti i vještina čitanja, razvijanje navike čitanja i motiviranje za čitanje u slobodnom vremenu. Školski knjižničar djeluje poput nastavnika koji pomaže učenicima u traženju i uporabi literature, potiče ih na čitateljske aktivnosti, potiče, razvija i uvažava interese učenika, savjetuje ih i uči od njih, organizira poučne aktivnosti namijenjene njima, a kao suradniku, zadaća mu je surađivati s osobljem škole sa svrhom organiziranja školskih aktivnosti i unapređenja nastave, ostvariti suradnju s roditeljima ukazujući im na važnost školske knjižnice za odgoj i obrazovanje njihova djeteta i zalagati se za poboljšanje usluga knjižnice (Kovačević i sur., 2004). Školski knjižničar je i profesionalac koji se neprestano usavršava, medijski je obrazovan, odlično poznaje građu svoje knjižnice i njezine usluge, zna vrednovati literaturu, promovira i uključuje se u razne projekte u školi i izvan nje (Kovačević i sur. 2004). Sve navedene zadaće pomažu u razvijanju školske knjižnice kao mjesta koje učenik rado posjećuje i koje će doprinijeti razvoju njegove želje za novim znanjima i ljubavi prema knjizi ukoliko prepoznaje da se njegovi interesi i potrebe uvažavaju, uviđa dostupnost građe i usluga knjižnice, ali i stručnog savjeta knjižničara koji uvijek stoji na raspolaganju, a uključenost knjižničara u suradnju s ostalim djelatnicima škole neizravno ukazuje na važnost čitanja. Suradnja školskog knjižničara s učiteljima na nastavnim i izvannastavnim aktivnostima omogućuje međupredmetno povezivanje sadržaja koje, ukoliko se odvija na način koji bi potaknuo zanimanje i kreativnost učenika, rezultira u kvalitetnijem usvajanju znanja (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Ta suradnja se najčešće ostvaruje kroz:

sudjelovanje u zajedničkom planiranju tema, realizaciju nastavnoga sata sa zadanom temom, izradbu referata ili uradaka na zadanu temu, provođenje individualnih i skupnih projekata, pripreme uvodnih satova iz pojedinih predmeta, tema ili cjelina, organiziranje predavanja i radionica za učenike, učitelje, stručne suradnike, roditelje, prezentacije projekata (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Bitno je da takve aktivnosti naglašavaju aktivno sudjelovanje učenika, a učenike bi dodatno moglo motivirati i seljenje nastavnog procesa iz prostorija u kojima se uobičajeno provodi nastava određenog predmeta u neki drugi dio škole poput knjižnice, informatičke učionice, dvorane ili pak izvan nje (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

Aktivnosti u organizaciji školske knjižnice kojima je zajednički cilj razvijanje čitalačke i informatičke pismenosti razne su, npr. različite radionice, ugošćavanje književnika, čitateljski klubovi, izrada preporuka za čitanje i dr. (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Također, školska knjižnica organizira i promovira kulturne sadržaje pri čemu često surađuje s raznim organizacijama, udrugama, ustanovama i sl. pružajući djeci uvid u razne mogućnosti kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Neki od takvih sadržaja koji se spominju u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) su: *književne i filmske tribine, natjecanja u znanju, književni susreti, večeri poezije, predstavljanje školskih novina, knjiga, tematske izložbe, filmske projekcije i videoprojekcije*.

Ipak, istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj ukazuju na brojne probleme s kojima se suočava školska knjižnica, a koji negativno utječu na zadovoljstvo učenika njezinim radom i djelovanjem, što rezultira traženjem alternativnih načina zadovoljavanja svojih potreba i interesa. Školska knjižnica nerijetko učenicima služi uglavnom za posuđivanje lektire, a nudi tek slabi izbor ostalog štiva (Grakalić Plenković, 2002; Hebrang Grgić i Kühn, 2000; Kraljić, 2021), dok ponekad ne posjeduje ni dovoljno primjeraka lektire (Hebrang Grgić i Kühn, 2000). U njenoj građi učenici bi voljeli pronaći veći izbor njima najpopularnijih žanrova, časopise za mlade, literaturu na stranom jeziku i novije bestselere (Hebrang Grgić i Kühn, 2000), što u većini slučajeva vjerojatno nije u moći knjižničara zbog nedostatnosti financijskih sredstava. U prilog posjećivanja knjižnice samo u slučaju potrebe za lektirom ide i saznanje da ju učenici u velikoj mjeri posjećuju tek jednom do dvaput mjesečno, a oni

koji u njoj ipak češće borave koriste ju ponajviše za učenje i pisanje zadaća, a potom tek za ostale aktivnosti poput čitanja, korištenja interneta i čekanja autobusa (Hebrang Grgić i Kühn, 2000; Kraljić, 2021). Nezadovoljstvo učenika veličinom i opremljenošću prostora (ponajviše tehnološkom) također nije zanemarivo (Hebrang Grgić i Kühn, 2000; Kraljić, 2021).

6.3. Gradska knjižnica

Iz gore navedenih razloga učenici se često okreću gradskim knjižnicama što potvrđuju rezultati istraživanja koji ukazuju na činjenicu da najviše anketiranih učenika ima članstvo u gradskoj knjižnici ili se služi njezinim uslugama preko člana obitelji koji je u nju učlanjen (Blažević, 2020; Kostović-Vranješ i Bulić, 2020; Mikić i Martinović, 2021; Sabolović-Krajina, 1989). Mikić i Martinović (2021) od učenika su doznale da ih gradska knjižnica privlači zbog njezine građe koja sadržava knjige čije su im teme i autori zanimljivi i privlačni, zbog dostupnosti knjižničara koji im rado daje preporuku u skladu s njihovim interesima i potrebama te zbog pristupačnosti elektroničke građe.

Iako školska i gradska knjižnica dijele isti cilj koji se odnosi na djecu, a to je ispunjavanje njihovih potreba i interesa u svrhu pozitivnog djelovanja na njihov osobni i intelektualni razvoj i planiranje provođenja slobodnog vremena, gradska knjižnica ima u fokusu osluškivanje i zadovoljavanje potreba zajednice u kojoj se nalazi pa je prema tome njeno djelovanje šire (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018). Od najranije dobi ključna je njezina partnerska uloga s roditeljima, ustanovama, udrugama, organizacijama i ostalim skupinama u zajednici jer nastoji *omogućiti lakše ostvarenje prava svakog djeteta na informacije, pismenost, kulturni razvoj, cjeloživotno učenje i kreativne programe u slobodno vrijeme* (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018, 3).

Velika je važnost gradske knjižnice u promicanju čitanja i knjiga te ostvarivanju uvjeta za stjecanje čitateljskih iskustava pa se stoga provode različite aktivnosti za djecu i mlade, kao što su čitateljski klubovi, susreti s piscima, kreativne ili istraživačke stvaralačke aktivnosti i sl., u čije bi planiranje i njih same bilo poželjno uključiti (IFLA-ine smjernice za knjižnične

usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018). Rezultati istraživanja (Mikić i Martinović, 2021) pokazuju da tek trećina mladih koji koriste usluge gradske knjižnice sudjeluje u organiziranim aktivnostima, dok veliki dio onih koji u njima ne sudjeluju ističe da bi promjeni njihovog mišljenja mogli pridonijeti uključenost njihovih prijatelja, zanimljiviji programi i drugačiji načini njihovog provođenja te prikladnije vrijeme održavanja.

Knjižnica teži omogućiti svojim korisnicima mjesto na koje rado dolaze provoditi svoje slobodno vrijeme te stoga posebnu pažnju treba posvetiti upravo uređenju i opremljenosti prostora. Unutar prostora bitan je prikladan raspored građe, a kako bi svaka korisnička skupina imala građu koja bi u što većoj mjeri zadovoljavala njezina očekivanja, bitno je da sudjeluje u procesu njezina odabira te da se njezine želje, interesi i potrebe kontinuirano prate i prema njima revidira građa knjižnice koja bi trebala biti raznolika, suvremena, relevantna te pristupačna u različitim formatima (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018). Posebnu pažnju knjižnice bi trebale posvetiti adolescentima koji su kao skupina često nedovoljno prepoznata te se većinom svrstava u djecu ili odrasle, no zbog svojih potreba i interesa se ipak razlikuje od obje skupine i trebao bi joj se osigurati prikladan prostor unutar knjižnice (Stričević i Jelušić, 2010). Najbolje rješenje vidi se u osnivanju posebnog odjela za mlade koji će se pomoću svojih karakteristika jasno razlikovati od ostalih odjela i buditi osjećaj pripadnosti (Stričević i Jelušić, 2010). Stričević i Jelušić (2010) ukazuju na problem nedostatnog praćenja nastavka članstva u knjižnici nakon završetka osnovne škole, što pripisuju mogućem zanemarivanju praćenja adolescenata kao skupine korisnika.

Marketing i promidžba knjižnice neophodni su u uključivanju što većeg broja ciljane publike u usluge i aktivnosti knjižnice s ciljem ukazivanja na vrijednosti čitanja i važnost razvijanja čitateljskih navika. Kreativnost knjižničara te poznavanje potreba i interesa ciljane publike nužni su za uspješan marketing i promidžbu knjižnice koji najčešće uključuju predstavljanje pisaca, različite kampanje sa svrhom poticanja čitanja, razne vrste proslava u knjižnici, sajmove knjiga, društvene medije, uporabu elektroničkih, tiskanih i komunikacijskih medija (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina, 2018).

7. Uloga medija u razvijanju čitateljskih navika učenika

7.1. Djeca u digitalnom dobu

Današnja djeca rođena su u doba pojave novih medija i tehnologija koji su postali neizostavni dio njihova života te svjedoče njihovom kontinuiranom razvoju. Novi mediji i tehnologije sa sobom su donijeli brojne promjene u svakodnevnom životu poput nastanka novih načina komunikacije i vrsta pismenosti te lakšeg i bržeg dolaženja do potrebnih informacija (Stričević i Jelušić, 2010).

Rezultati istraživanja *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019) pokazuju da učenici u dobi od 15 godina prosječno dnevno provode na internetu do 4 sata tijekom radnog tjedna, a vikendom čak i do 6 sati. Postavlja se pitanje u kojoj su mjeri učenici osposobljeni za procesuiranje i vrednovanje sadržaja i informacija koje nude suvremeni mediji. Milički i Sudarević (2020) zalažu za što bolje poučavanje učenika u medijskoj i informacijskoj pismenosti kako bi mogli optimalno iskoristiti sve što im suvremene tehnologije nude, pri čemu naglašavaju ključnu ulogu učitelja bez čijeg poznavanja informacijsko-komunikacijske tehnologije provedba toga ne bi bila moguća.

7.2. Čitateljske navike djece u digitalnom dobu

Suvremeni mediji i tehnologije utječu na načine provođenja slobodnog vremena te oblikovanje čitateljskih interesa i navika ponajprije mladih generacija koje su uz takve medije i tehnologiju najviše vezani (Stričević i Jelušić, 2010). Dimitrova (2021) ističe da se čitanje kao aktivnost slobodnog vremena nalazi u nezavidnom položaju s obzirom na neiscrpne mogućnosti koje nude internet, društvene mreže i razne zabavne platforme te na mnoštvo vizualnih i tekstualnih informacija koje osoba percipira u kratkom vremenskom rasponu što uzrokuje teško održavanje dugotrajne pažnje na jednom sadržaju čime se knjiga čini manje zanimljivom opcijom zabave u slobodnom vremenu. Ne pomažu ni iskazi učenika koji radije biraju film nego knjigu koji dosežu čak tri četvrtine broja ispitanika (Müller, 2021).

PISA (Markočić Dekanić i sur., 2019) dolazi do zaključka da naši učenici u slobodno vrijeme sve manje posežu za knjigama, novinama i časopisima u fizičkom formatu te da češće čitaju

na internetu sa svrhom ispunjavanja svojih potreba za komunikacijom koristeći različite chatove, te potreba za informiranjem o određenim temama na novinskim portalima i internetskim stranicama i potreba za pronalaženjem praktičnih informacija među kojima su primjerice podaci o nadolazećim događajima, red vožnje i recepti. Također, *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019) vjeruje da učenici zamjenjuju papirnate formate onim digitalnim ponajviše kada je cilj čitanja potraga za informacijama, dok rezultati istraživanja koje su provele Milički i Sudarević (2020) pokazuju da učenici digitalne uređaje percipiraju uglavnom kao sredstva za zabavu. U istom istraživanju (Milički i Sudarević, 2020) također je vidljivo da više od polovice ispitanih učenika preferira tiskanu knjigu, dok se manje od trećine njih nikada nije ni susrelo s e-knjigom. *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019) također pokazuje da od nešto više od polovine hrvatskih učenika koji vole čitati više od polovine učenika većinom čita u tiskanom formatu, dok je ostatak gotovo podjednako podijeljen na one koji uglavnom čitaju u digitalnom formatu te one koji podjednako čitaju u oba formata. Müller (2021) je došla do sličnih rezultata iz kojih proizlazi da tri četvrtine ispitanih učenika ne preferira čitanje u digitalnom formatu te da više od polovice učenika najčešće čita fizičke knjige, dok ostali uglavnom čitaju na mobitelu te nešto manje njih i na računalu. Iz navedenoga se može zaključiti da je internet ponajviše utjecao na promjene navika čitanja u svrhu potrage za informacijama (Markočić Dekanić i sur., 2019), dok učenici i dalje radije biraju fizičku knjigu umjesto e-knjige čak i kada se radi o čitanju lektire iako im je ona u digitalnom formatu lako dostupna.

7.3. Promicanje čitanja u digitalnom dobu

Uzimajući u obzir utjecaj medija na djecu te količinu vremena koje im posvećuju, nedvojbeno je da su i mediji povoljno mjesto za promicanje čitanja. Pritom treba osvijestiti važnost prikazivanja čitanja kao zanimljive aktivnosti jer mediji na djecu i mlade djeluju svjesno i nesvjesno te im u velikoj mjeri oblikuju pogled na svijet. Prema novijim istraživanjima (Kraljić, 2021; Müller, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008) mediji, tj. internet, reklame te prikazi i recenzije knjiga u medijima smještaju se na treće mjesto u poticanju čitanja nakon pouzdanog autora i privlačnih naslova te preporuka osoba, najčešće prijatelja.

U istraživanju koje je provela uključivši u njega 21 organizaciju i udrugu, među kojima se našlo i Hrvatsko čitateljsko društvo, Dimitrova (2021) se dotaknula i teme promoviranja čitanja u različitim medijima. Više od tri četvrtine organizacija i udruga izjasnilo se da promovira čitanje putem različitih medija poput televizije, novina i radija gdje najčešće daju intervjue, također iskorištavaju i popularnost društvenih mreža kao što su Instagram, YouTube, Facebook i Twitter, a često ostvaruju i suradnje s raznim internetskim stranicama koje objavljuju njihove sadržaje poput intervjua s određenim stručnjacima, piscima i ilustratorima te tjedne top-liste bestselera (Dimitrova, 2021). Izdavači često organiziraju darivanja namijenjena djeci i mladima na društvenim mrežama te biraju influencere koji će im služiti kao primjer prikazivanjem čitanja kao zabavne i korisne aktivnosti (Dimitrova, 2021). S obzirom da djeca i mladi prate trendove te oponašaju svoje idole, možda najveću ulogu koju mediji mogu odigrati u promoviranju čitanja je pažljivo biranje osoba koje će igrati ulogu influencera, a kako navodi jedan sudionik u istraživanju (Dimitrova, 2021), čitanje bi trebalo biti prikazano u medijima kao poželjna, popularna aktivnost, te bi ono trebalo biti češće prikazano na televiziji, društvenim mrežama i reklamama koje nisu vezane uz oglašavanje knjiga.

Popularnost društvenih mreža potaknula je i knjigoljupce na dijeljenje svojih interesa s ostatkom virtualne zajednice uzrokujući pojavu i rapidni rast broja book influencera, osoba koje putem svojih računa na društvenim mrežama šire svoje zamisli, ideje, mišljenja i osjećaje prema knjigama i dijele ih sa svojim pratiteljima (Reddan, 2022). Najzamješćenije takve zajednice razvile su se na najpopularnijim društvenim mrežama Instagramu, TikToku i YouTubeu (Reddan, 2022). BookTube, zajednica knjigoljubaca na YouTubeu, fokusira se na videe, češće duže, čiji sadržaj uglavnom čine recenzije knjiga, rasprave o knjigama, navikama čitanja i stvarima vezanih uz knjige, odgovaranje na komentare i izazove te prijenosi uživo u koje se osobe mogu uključiti putem chata (Reddan, 2022). Bookstagram zajednica pretežno se fokusira na estetsku privlačnost slika koje prikazuju knjige, police knjiga te mjesta za čitanje i dr., a koje dočaravaju čitanje kao *poželjnu aktivnost* (Reddan, 2022). U opisu slika najčešće su recenzije, pitanja koja potiču pratitelje na raspravu o knjigama (Reddan, 2022) te prijedlozi za čitanje. Međutim, radi privlačenja što više mlađih

korisnika Instagram je postepeno uvodio i različite načine objave sadržaja u video formatu pa tako sadržaj postaje sličan onome na BookToku koji je prikazan u kratkim, energetičnim videima u čijem je fokusu najčešće njihov kreator, a prepoznatljiv je najviše po prikazu emocionalnih reakcija kreatora koje je određena knjiga u njemu izazvala (Reddan, 2022). Da je BookTok najpopularnija zajednica knjigoljubaca, to potvrđuje sve veći broj profila koji joj se pridružuju, čak i samih autora, izdavača, knjižara i dr. koji ju podržavaju nadajući se promovirati čitanje, ali i promovirati sebe te povećati prodaju knjiga pa se tako primjerice na internetskim stranicama Goodreads i Penguin Random Housea mogu pronaći preporuke za čitanje u obliku liste *Tik Tok Made Me Read It*, dok knjižare uvode police s najpopularnijim knjigama na BookToku (Bilić Arar, 2021). O dobrim rezultatima dovoljno govore odlične prodaje knjiga u trendu na BookToku među kojima nisu isključivo noviteti, a o profilu kupaca iščitava se iz činjenice da su u pitanju većinom knjige za mlade (Bilić Arar, 2021). Nužno je istaknuti nedostatak istraživanja koja se bave tematikom utjecaja ovakvih zajednica knjigoljubaca na društvenim mrežama na čitateljske navike djece ne samo u Republici Hrvatskoj, već i u ostatku svijeta. Razlog tome može biti činjenica da je ova pojava relativno nova. Ipak, treba ukazati i na negativne posljedice koje bi ovakvi trendovi mogli uzrokovati, a na koje bi učitelji trebali upozoriti učenike, ali i njihove roditelje. Može doći do stvaranja pritiska na djecu da moraju čitati ono što je u tom trenutku popularno bez obzira na kvalitetu i prikladnost knjige za njihovu dob te stvaranje osjećaja manje vrijednosti i nezadovoljstva ukoliko ne čitaju ili ne posjeduju broj knjiga kao i prosječni kreator takvoga profila.

8. Uloga vršnjaka u razvijanju čitateljskih navika učenika

8.1. Utjecaj vršnjaka na razvoj vještina čitanja

Adolescencija je razdoblje u kojemu djeca zadovoljavanje svojih potreba za prihvaćanjem, razumijevanjem i pripadanjem pronalaze u grupi sa svojim vršnjacima koji su im slični te prolaze kroz slične životne situacije. Djeca u takvim grupama mogu osjetiti suosjećanje, međusobno si pomažu, dijele intimna iskustva (Klarin, 2006), bodre jedni druge, razvijaju empatiju i poboljšavaju komunikaciju te razvijaju društveno prihvatljivo ponašanje (Lebedina-Manzoni i sur., 2008). Međutim, djeca mogu osjetiti i vršnjački pritisak koji ih

tjera na konformizam, a ponekad čak i na razvoj društveno neprihvatljivih ponašanja (Lebedina-Manzoni i sur., 2008; Klarin, 2006). Pritom je nužno da se unutar obitelji njeguje odnos utemeljen na povjerenju i poštovanju, pun podrške kako bi roditelji bili više uključeni u poznavanje društvenog života svoga djeteta te ga mogli upozoriti na društveno nepoželjna ponašanja, a i sami bi bili uzor prema kojemu bi dijete razvijalo i očekivanja od samog sebe.

Utjecaj vršnjaka na poticanje čitanja počinje se jasnije primjećivati s polaskom učenika u osnovnu školu u kojoj se organizirano poučava vještina čitanja. Cooc i Kim (2016) proveli su istraživanje u SAD-u na velikom uzorku učenika drugih i trećih razreda osnovne škole te su došli do saznanja da učenici znaju samostalno prepoznati kolege iz razreda s razvijenijim vještinama čitanja te da s njima komuniciraju vezano uz čitanje i da se njima obraćaju za pomoć u istom, a na kraju istraživanja pokazalo se da je ta pomoć pozitivno utjecala na poboljšanje njihovih vještina čitanja, dok je taj odnos na učenike s razvijenijim vještinama u nekim slučajevima djelovao negativno. Učitelji stoga trebaju prepoznati učenike koji su možda preopterećeni pružanjem pomoći drugima kako bi mogli intervenirati i napraviti preraspodjelu učenika ili, u slučaju pomanjkanja učenika sa sličnim vještinama, pružiti veću potporu tim učenicima (Cooc i Kim, 2016). Isto tako, učitelji trebaju organizirati nastavne aktivnosti koje dopuštaju učenicima sa slabije razvijenim vještinama čitanja da se konzultiraju i rade zajedno s onima čije su vještine čitanja bolje, istovremeno uzimajući u obzir potrebu učenika s bolje razvijenijim vještinama čitanja za komunikacijom s učenicima sličnih vještina kako bi mogli napredovati (Cooc i Kim, 2016). Vidljivo je da vršnjaci imaju veliku ulogu u motiviranju učenika sa slabije razvijenim vještinama, pogotovo ako u njima vide uzor, a Lutz Klauda i Wigfield (2012) smatraju da su najviše motivirani ako je riječ o njihovim prijateljima zbog kojih će možda čitati i izazovnije tekstove da ne bi zaostajali za njima te kako bi s njima mogli dijeliti zajedničke interese.

8.2. Utjecaj vršnjaka na razvoj čitateljskih navika

Lutz Klauda i Wigfield (2012) dolaze do podataka da na prijelazu iz nižih u više razrede osnovne škole najveću ulogu u poticanju čitanja u slobodnom vremenu i dalje ima majka, ali je uloga roditelja u poticanju čitanja drugačija od uloge prijatelja, odnosno prijatelji imaju veći utjecaj na poticanje čitanja u svrhu dolaženja do informacija, tj. čitanja novina, časopisa,

internetskih sadržaja, a roditelji potiču čitanje knjiga, što je možda povezano s fokusiranošću roditelja na poticanje poboljšanja djetetovih vještina čitanja, dok prijatelji među sobom vole pričati o pročitanoj i iznositi svoja mišljenja. Zanimljivo je da dječake, za razliku od djevojčica, češće potiču na čitanje novina i časopisa upravo roditelji, možda zbog nedostatka poticaja primljenog od strane prijatelja kojima su aktivnosti čitanja manje zanimljive nego djevojčicama i manje u njima uživaju (Lutz Klauda i Wigfield, 2012).

Slična situacija nastavlja se i u adolescenciji. Merga (2014) saznaje da prijatelji čak nešto više nego dvostruko više potiču na čitanje djevojčice nego dječake, ali su ta poticanja uistinu mala jer djevojčice potiče samo četvrtina prijatelja, a dječake tek desetina. Uočava se i razlika između prijatelja i vršnjaka. Djeca uglavnom procjenjuju da njihovi prijatelji ne vole čitati ili da imaju neutralan stav prema čitanju, a stav kolega iz razreda procjenjuju sličnim, no više neutralnim, te je zanimljivo da je uloga vršnjaka u poticanju čitanja zanemariva (Merga, 2014), što dokazuje da je adolescentima bitnije mišljenje prijatelja, osoba u čije se društvo žele uklopiti i čije odobravanje možda priželjkuju, nego mišljenje vršnjaka općenito. Osim toga, djeca mogu i nesvjesno biti pod utjecajem prijatelja, ali i zanimati se za iste aktivnosti kao i prijatelji kako bi dijelili što više zajedničkih interesa i mogli što češće zajedno provoditi slobodno vrijeme. Tako mogu primjerice početi nešto čitati iz znatiželje jer im prijatelji na društvenim mrežama objavljuju sadržaje vezane uz knjige ili pričaju o zanimljivim sadržajima i temama o kojima su čitali, ako vide prijatelje kako čitaju pod odmorom ili u prijevoznom sredstvu na putu do škole, možda pomisle kako je moguće pronaći užitak u čitanju pa i sami požele posegnuti za knjigom.

Poticanje čitanja ovisi i o vrsti čitatelja. Iako strastveni čitatelji primaju nešto više podrške od strane prijatelja nego oni koji rijetko čitaju, njima ta podrška u nekim slučajevima ne mora puno značiti jer je čitanje njihov izbor i mogu cijelu aktivnost čitanja i odabir materijala za čitanje shvatiti kao privatnu stvar koju bi radije zadržali za sebe (Merga, 2014). Suprotno tome, onima koji rijetko čitaju potrebni su vanjski poticaji, a s obzirom na ulogu prijateljstva u adolescenciji potrebno je djelovati na cijelu populaciju kako bi adolescenti doživjeli čitanje kao zanimljivu aktivnost, a to mogu postići učitelji koji neće aktivnosti čitanja svesti na predstavljanje informacija, provjeravanje pročitanoj, reprodukciju, već će kreirati ugodne

rasprave o pročitanome u učionici, poticati na čitanje knjiga čije ekranizacije stižu u kina čime mogu inicirati raspravu o knjizi s prijateljima prije i poslije odgledanog filma, uputiti ih na internetske forume i sl. gdje mogu pronaći osobe sličnih mišljenja i književnih preferencija (Merga, 2014).

S obzirom na ulogu koju prijatelji imaju u čitanju adolescenata, Howard (2008) razlikuje tri vrste čitatelja. Prva vrsta čitatelja doživljava čitanje kao aktivnost usko vezanu uz prijateljstvo i osjećaj povezanosti u grupi, najčešće se radi o djevojčicama koje zajednički biraju knjige za čitanje (nerijetko i časopise) koje su uglavnom popularne u tom trenutku i često su žanrovski i tematski ograničene te među sobom nerijetko razmjenjuju knjige (Howard, 2008). Druga vrsta čitatelja, u koju se također uglavnom svrstavaju djevojčice, doživljava čitanje i čitalačke preferencije kao dio svog identiteta i stoga ne voli primati preporuke ni od prijatelja ni od odraslih, iako ih voli dijeliti drugima, čita žanrovski i tematski raznolike materijale, a iako ne voli dijeliti svoje interese s bliskim prijateljima, nerijetko traži podršku i preporuke za čitanje od vršnjaka na internetu, a ponekad sudjeluje i u čitateljskim klubovima knjižnice (Howard, 2008). Treća vrsta čitatelja specifična je po nedostatku potrebe da s drugima dijeli svoje interese, podjednako obuhvaća i djevojčice i dječake koji čitaju materijale raznolikih tema i žanrova, u čitanju uživaju i to smatraju privatnom aktivnošću (Howard, 2008). Dječaci koji se svrstavaju u ovu vrstu čitatelja, suprotno od djevojčica, uglavnom primaju mnoštvo poticaja na čitanje od odraslih osoba i moguće je da preferiraju ne dijeliti svoje interese s drugima zbog ustaljenosti mišljenja u društvu da je čitanje više ženska aktivnost (Howard, 2008). Međutim, neki čitatelji svoje interese ne mogu dijeliti s prijateljima jer ih oni ne podržavaju, a voljeli bi imati nekoga s kime bi o njima mogli razgovarati, dok za mogućnosti sudjelovanja u čitateljskim zajednicama online ili uživo ne znaju ili im one iz određenih razloga, poput sredine u kojoj žive, nisu dostupne (Howard, 2008). Howard (2008) naglašava da na takve čitatelje treba obratiti najviše pažnje kako bi im se pružila prilika sudjelovanja u programima koji bi im pomogli pri nabavi i izboru knjiga za čitanje te upoznavanju osoba s kojima bi dijelili ljubav prema čitanju.

8.3. Utjecaj vršnjaka na razvoj čitateljskih navika u hrvatskom kontekstu

Utjecaj vršnjaka na poticanje čitanja u hrvatskom kontekstu je neistražen, a poneki podaci mogu se pronaći većinom u istraživanjima koja obuhvaćaju čitateljske navike adolescenata.

Pri odabiru knjige za čitanje adolescenti često uvažavaju preporuke prijatelja i vršnjaka (Bubić i Jukić, 2020; Grakalić Plenković, 2002; Sabolović-Krajina, 1989), dok je posudba knjiga od prijatelja ponekad popularna (Sabolović-Krajina, 1989; Stanić i Jelača, 2017), a ponekad manje popularna opcija dolaženja do materijala za čitanje (Kraljić, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008). Iznenadjući su podaci koji govore da su prijatelji najčešće osobe s kojima adolescenti odlučuju razgovarati o pročitanim knjigama, a nasuprot tome učitelji se smještaju na jako nisku poziciju (Sabolović-Krajina, 1989; Plavšić i Ljubešić, 2008).

Mustapić i sur. (2022) istraživali su kulturne navike adolescenata te su doznali da na njih najviše utječu vršnjaci, a posebice na one vezane uz popularnu kulturu koja prevladava u njihovom slobodnom vremenu, a tiče se najviše glazbe i internetskih sadržaja, dok su čitanje knjiga i odlasci u knjižnicu kao dio visoke kulture nisko na ljestvici, a poražavajuće je slab utjecaj škole u poticaju na participaciju u visokoj kulturi koju promovira, na što ipak najviše utječe obitelj tijekom djetinjstva. Ovo istraživanje samo je djelomično obuhvatilo čitanje i aktivnosti vezane uz čitanje kao dio kulturnih navika adolescenata, ali je bitno u ukazivanju na nedovoljnu zastupljenost istih u slobodnovremenskim aktivnostima adolescenata. Da bi prijatelji mogli poticati na čitanje potrebno je razviti i njihovu motivaciju za čitanje. To potvrđuju i Mikić i Martinović (2021) koje su doznale da bi pridruživanje njihovih prijatelja u aktivnostima i programima koji se provode u knjižnici u mnogim slučajevima pozitivno utjecalo i na uključenost učenika u iste.

9. Metodologija istraživanja

9.1. Vrsta, problem i cilj istraživanja

Empirijski dio rada temelji se na kvantitativnoj istraživačkoj paradigmi. Predmet istraživanja su čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika. Problem istraživanja je utvrditi povezanost čitateljskih navika učenika s različitim čimbenicima, među kojima su obitelj, učitelji,

knjižnica, mediji i vršnjaci, te procijeniti kauzalne odnose među istima. Da bi se pružio uvid u kvalitetu trenutne prakse poticanja učenika na čitanje i da bi se otvorile mogućnosti za unaprjeđenje načina razvoja čitateljskih navika učenika, postavljeni su idući istraživački ciljevi: utvrditi opće stavove prema čitanju i čitateljske navike učenika završnih razreda osnovne škole, utvrditi utjecaj i način doprinosa obitelji razvoju čitateljskih navika djece, utvrditi utjecaj i način doprinosa učitelja hrvatskog jezika razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole, utvrditi utjecaj i način doprinosa knjižnice razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole, utvrditi utjecaj i način doprinosa medija razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole, utvrditi utjecaj i način doprinosa prijatelja razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole.

9.2. Istraživačke hipoteze

H1: Većina učenika smatra čitanje obavezom.

H2: Učenici čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze.

H3: Majka je kao član obitelji najviše doprinijela razvoju čitateljskih navika djece.

H4: Učitelj/ica hrvatskog jezika ne uključuje učenike u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova.

H5: Učitelj/ica hrvatskog jezika često povezuje pročitane tekstove i lektiru sa svakodnevnim životom i ostalim nastavnim predmetima.

H6: Školski knjižničar ne sudjeluje u nastavi više od jednom godišnje.

H7: Učenici često biraju knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama.

H8: Učenici često čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje.

H9: Djevojčice su više zainteresirane za aktivnost čitanja nego dječaci.

H10: Obitelj u aktivnostima vezanima uz čitanje manje potiče dječake nego djevojčice.

H11: Učenici sedmih razreda čitaju više od učenika osmih razreda.

H12: Prijatelji imaju veći utjecaj na čitateljske navike osmih nego sedmih razreda.

9.3. Način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno anketiranjem putem interneta. Upitnik je kreiran u Google Forms programu. Učenici sedmih i osmih razreda osnovne škole dobrovoljno su i anonimno ispunjavali upitnik u sustavu Teams u vremenskom razdoblju od studenog 2023. do svibnja 2024. godine. Prije ispunjavanja upitnika učenicima su podijeljeni *Pozivi za sudjelovanje u istraživanju*, jedan za učenika, a drugi za roditelja, te pripadajuće *Suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju* bez kojih učenici nisu mogli pristupiti ispunjavanju upitnika.

9.4. Uzorak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 106 učenika sedmih i osmih razreda Osnovne škole Marije Jurić Zagorke, Osnovne škole dr. Ante Starčevića, Osnovne škole Ljubljance i Osnovne škole Ivana Filipovića u Zagrebu. Od tih 106 učenika, 45% (N=48) ih pohađa sedmi, a 55% (N=58) osmi razred. Većina ispitanika je ženskoga spola, njih 65% (N=69) naprema 35% (N=37) ispitanika muškog spola. Upravo učenici završnih razreda osnovne škole odabrani su kao uzorak istraživanja jer se proučavanjem literature i postojećih istraživanja na ovu i njoj bliske teme moglo zaključiti da se radi o skupini čija motivacija za čitanje opada ulaskom u razdoblje adolescencije u kojem se čitanje zbog pronalaska novih interesa često nalazi u nepovoljnom položaju. Uz to, bliži se polazak navedenih učenika u srednju školu u kojoj razvijanje čitateljskih navika može znatno varirati zbog različitih mogućnosti za razvoj istih koje pružaju nastavni planovi i programi koji se međusobno razlikuju s obzirom na vrstu srednje škole.

9.5. Postupci i instrumenti

Upitnik u Google Forms programu, a kojeg su učenici ispunjavali u sustavu Teams, kreiran je isključivo u svrhu ovog istraživanja. Ovaj instrument je smatran optimalnim uzevši u obzir vremensku učinkovitost i mogućnost veće homogenizacije uzorka, dok anonimnost i dobrovoljnost smanjuju pojavu socijalno poželjnih odgovora i nesamostalno ispunjavanje upitnika. Upitnik se sastoji od šest dijelova, prvi dio čine općenita pitanja o spolu, razredu, čitanju i čitateljskim navikama učenika, dok ostalih pet dijelova sadrže pitanja vezana uz čimbenike razvoja čitateljskih navika, tj. obitelj, učitelje, knjižnicu, medije i vršnjake. Sva pitanja u upitniku, a kojih je sveukupno četrdeset, zatvorenog su tipa. U nekim pitanjima moguće je izabrati više odgovora, dok je u drugima moguće izabrati samo jedan, a u velikom broju pitanja koristi se Likertova skala od 5 stupnjeva pomoću koje učenici procjenjuju učestalost radnje izražene tvrdnjom. Radi ovog istraživanja izrađeni su i *Pozivi za sudjelovanje u istraživanju*, posebno za dijete te za roditelja, u kojima se dijete odnosno roditelja informira o prirodi istraživanja, njegovom provođenju, svrsi i cilju, te se naglašava poštivanje *Etičkog kodeksa istraživanja s djecom*. Također su kreirane i *Suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju* u kojima dijete, odnosno roditelj, potvrđuje da je razumio sve podatke iznesene u *Pozivu za sudjelovanje u istraživanju* te daje svoju suglasnost za sudjelovanje odnosno sudjelovanje svoga djeteta u istraživanju.

9.6. Obrada podataka

Podaci prikupljeni ispitivanjem pomoću upitnika kreiranog u Google Forms programu preuzeti su te su obrađeni uz pomoć metode deskriptivne i inferencijalne statistike. U sklopu deskriptivne statistike koristila se metoda izračunavanja postotaka i program Microsoft Excel, dok su se u sklopu inferencijalne statistike koristili hi-kvadrat test te hi-kvadrat test za dvije varijable.

10. Rezultati istraživanja

10.1. Deskriptivna analiza

U deskriptivnoj analizi rezultati će biti grupirani i prikazani s obzirom na postavljene istraživačke ciljeve.

10.1.1. Opći stavovi prema čitanju i čitateljske navike učenika završnih razreda osnovne škole

Prvim pitanjem u anketi ispituju se stavovi učenika završnih razreda osnovne škole prema čitanju. Dopušteno je označiti više odgovora. Učenici najčešće (59% (N=62)) smatraju čitanje korisnim, dok su ostali ponuđeni odgovori označeni približno jednak broj puta, odnosno za 32% učenika (N=34) čitanje je zabavno, za isto toliko čitanje je obaveza, za 29% (N=31) ono je opuštajuće, a za jednaki je broj učenika dosadno. 23% učenika (N=24) zauzima negativan stav prema čitanju, tj. smatra ga dosadnim i/ili obavezom, no jednak broj učenika shvaća da je, iako je smatrano dosadnim ili obavezom, čitanje ipak i korisno, dok 43% učenika (N=46) prema čitanju ima isključivo pozitivan stav. Djevojčice (45% (N=31)) pokazuju pozitivniji stav prema čitanju nego dječaci (38% (N=14)).

Na iduće pitanje učenici su pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva trebali odrediti koliko često čitaju koju vrstu materijala u slobodno vrijeme. Učenici završnih razreda osnovne škole najviše vremena provode čitajući sadržaje na društvenim mrežama (76% (N=80)), nakon čega slijedi lektira (66% (N=70)) pa sadržaji na internetskim portalima i stranicama (54% (N=57)). Time je vidljivo prevladavajuće čitanje radi koristi, potrage za informacijama i iz obaveze. U manjoj mjeri biraju beletristiku (29% (N=31)), stripove (18% (N=19)) te časopise (14% (N=15)), dok su im najmanje zanimljive poezija (7% (N=7)) i publicistika (5% (N=5)). Dječaci više nego djevojčice ističu odbojnost prema čitanju ponuđenih kategorija, a najveća razlika je u čitanju časopisa (14%), lektire (14%), društvenih mreža (12%) i poezije (10%). Dječaci (22% (N=8)) jedino stripove čitaju češće nego djevojčice (16% (N=11)).

Uzevši u obzir prosječan broj pročitanih knjiga mjesečno, najviše učenika, tj. 46% (N=49) čita 1-2 knjige mjesečno, prema čemu se može protumačiti da najveći broj učenika čita uglavnom samo školsku lektiru. Da neki učenici ne čitaju ni školsku lektiru pokazuje 39% učenika (N=41) koji mjesečno pročitaju 1 ili nijednu knjigu. Ipak, ima i učenika koji ne čitaju

isključivo ili gotovo isključivo lektirna djela tijekom školske godine što dokazuje 8% učenika (N=8) koji čitaju 2-3 knjige mjesečno te jednak broj onih koji ih čitaju više od 3. Djevojčice najčešće (51% (N=35)) pročitaju 1-2 knjige mjesečno, a dječaci 0-1 (43% (N=16)).

Najveći dio učenika, njih 44% (N=47), knjige koje nisu vezane uz školske obaveze čita samo tijekom školskih praznika, a samo 18% (N=19) ih čita tijekom cijele godine. Čak 38% učenika (N=40) uopće ne čita knjige nevezane uz školske obaveze. Gotovo polovica dječaka (46% (N=17)) ih uopće ne čita, a oni koji čitaju uglavnom to čine tijekom praznika, kao i djevojčice. Djevojčice su sklonije čitanju iz užitka, no i dalje je velik broj djevojčica (33% (N=23)) koje uopće ne čitaju van školskih obaveza.

Na pitanje o kojoj tematici najviše vole čitati učenici su mogli izabrati više odgovora. Najviše učenika (53% (N=56)) voli čitati o kriminalističkoj tematici, potom o pustolovnoj (43% (N=46)) te tematici knjiga za mlade (38% (N=40)). Slijede ljubavna (31% (N=33)), fantastična (26% (N=28)) i znanstveno-fantastična tematika (26% (N=28)), dok je najmanje omiljena povijesna tematika (14% (N=15)). Dječaci preferiraju pustolovnu, kriminalističku, znanstveno-fantastičnu i povijesnu tematiku, no neki od njih biraju i tematiku knjiga za mlade (19% (N=7)), fantastičnu (11% (N=4)) te ljubavnu tematiku (8% (N=3)). Kod djevojčica je najmanje omiljena povijesna tematika (9% (N=6)).

Učenike se pitalo kome se najčešće obraćaju za savjet pri izboru materijala za čitanje. Iznenaduje podatak koji ukazuje na 43% učenika (N=45) koji najčešće traže savjete na internetu i/ili društvenim mrežama. Nakon interneta i društvenih mreža, obitelj je ona kojoj se učenici (26% (N=27)) obraćaju za knjiške preporuke, a tek nakon toga prijatelji (15% (N=16)). Mali broj učenika (10% (N=11)) savjete traži od knjižničara, a najmanji od učitelja (7% (N=7)). Internet i/ili društvene mreže su omiljeno mjesto potrage za preporuke materijala za čitanje i djevojčica (46% (N=32)), ali i dječaka (35% (N=13)) koji se gotovo jednako često obraćaju prijateljima (22% (N=8)) te obitelji (19% (N=7)) za savjet, dok kod djevojčica (29% (N=20)) obitelj zauzima drugo mjesto, a prijatelji, iako na trećem mjestu, nisu popularan prvi izbor (12% (N=8)).

Dojmove o pročitanoj učenci završnih razreda osnovne škole ipak najradije dijele sa svojim prijateljima, njih čak 55% (N=58). Slijedi obitelj s kojom dojmove dijeli 27% učenika (N=29), dok bi o pročitanoj s učiteljem rado razgovaralo njih 9% (N=9). Zanimljiv je podatak koji govori da bi samo 6% učenika (N=6) razgovaralo s nepoznatim osobama na internetu što, uzevši u obzir podatke dobivene u prethodnom pitanju, ukazuje na moguće smatranje interneta i društvenih mreža izvorom informacija. Najmanje učenika (4% (N=4)) bi o pročitanoj razgovaralo s knjižničarem što ukazuje mogućnost da učenici kod knjižničara više prepoznaju savjetodavnu ulogu.

10.1.2. Utjecaj i način doprinosa obitelji razvoju čitateljskih navika djece

Za procjenu učestalosti čitanja od strane obitelji u djetinjstvu koristi se Likertova skala od 5 stupnjeva. Prema očekivanjima, podaci pokazuju da su učenicima roditelji i ostali članovi obitelji često čitali kad su bili mali, na što ukazuje 43% učenika (N=45). Da im se ponekad čitalo tvrdi njih 30% (N=32), dok ih 18% (N=19) tvrdi da se ta radnja događala svaki dan. Nezanemariv je iskaz 10% učenika (N=10) o tome da im članovi obitelji gotovo nikad ili nikad nisu čitali kad su bili mali.

Na pitanje tko im je najviše čitao u ranom djetinjstvu učenici su mogli odabrati više odgovora. Majka je sa 76% odgovora (N=81) uvjerljivo istaknuta kao osoba koja je najviše čitala učenicima u ranom djetinjstvu. Na drugo mjesto su se s 35% (N=37) smjestili baka i/ili djed, dok je otac iza njih s 26% odgovora (N=28), što je bilo i za očekivati s obzirom na teorijski dio ovoga rada. Sestra i/ili brat našli su se na začelju s 10% odgovora (N=11). Zanimljiv je podatak da je samo 35% dječaka (N=13) navelo oca kao osobu koja im je najviše čitala kad su bili mali, a koji je u skladu s već spomenutim nedostatkom muških uzora u čitanju za dječake.

Učenici su pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva procjenjivali koliko često su im članovi obitelji u djetinjstvu poklanjali materijale za čitanje. Najviše, tj. 48% učenika (N=51)) tvrdi da su ponekad od članova obitelji na poklon dobivali slikovnice, knjige i ostale materijale za čitanje, dok ih 28% (N=30) tvrdi da su ih dobivali često. Dok je 3% učenika (N=3) izjavilo da su materijale za čitanje uvijek dobivali na poklon, iznenađujuće je velik broj učenika, tj.

16% učenika (N=17), koji tvrde da gotovo nikad nisu dobivali materijale za čitanje na poklon od članova obitelji te 5% učenika (N=5) koji tvrde da ih nisu dobili nikad. Takvi odgovori pokazuju stavove članova obitelji o ulozi čitanja u slobodnovremenskim aktivnostima, iako se ne može isključiti mogućnost da su materijale za čitanje nabavljali na drugi način, npr. posudbom u knjižnici.

Da bi odredili koliko često su ih članovi obitelji vodili na sajmove knjiga, susrete s autorima, aktivnosti u knjižnici, čitanja knjiga i sl. u djetinjstvu, učenicima pomaže Likertova skala od 5 stupnjeva. Premda je najviše učenika (32% (N=34)) označilo da su ih članovi obitelji ponekad vodili na aktivnosti i događaje te vrste, sveukupno gledajući odgovor na ovo pitanje je pretežno negativan s obzirom na 54% učenika (N=57) koji na ovo pitanje odgovaraju s djelomičnom i potpunom negacijom. Tek 13% (N=14) ih je odgovorilo da su ih članovi obitelji često vodili na događanja vezana uz čitanje, a samo 1 učenik (1%) da su ga vodili uvijek.

Za određivanje učestalosti posjećivanje knjižnice s članovima obitelji koristi se Likertova skala od 5 stupnjeva. Najviše učenika, tj. njih 36% (N=38) označilo je da su ih članovi obitelji ponekad vodili u knjižnicu. Slijedi 30% učenika (N=32) koji su označili da se to događalo često, a potom se uočava gotovo jednak broj onih koji su označili da ih članovi obitelji nisu gotovo nikad (15% učenika (N=16)) ili nikad (14% (N=15)) vodili u knjižnicu. Samo 5% učenika (N=5) označilo je da su u knjižnicu vođeni uvijek.

Likertova skala od 5 stupnjeva pomaže učenicima odrediti koliko često su im članovi obitelji pomagali s lektirnim djelima. 37% učenika (N=39) odgovorilo je da su članovi obitelji ponekad zajedno s njima čitali lektiru i pomagali im oko iste. Broj učenika koji su se istaknuli da su njihovi članovi obitelji to radili često (24% (N=25)) manji je od onoga broja učenika koji tvrde da im članovi obitelji nisu gotovo nikad (18% (N=19)) ili nikad (17% (N=18)) pomagali oko lektire. Samo 5% (N=5) odgovorilo je da im roditelji uvijek pomažu oko lektire.

Majka je roditelj koji je najveći obožavatelj čitanja prema 42% učenika (N=44)). 32% učenika (N=34) smatra da im oba roditelja vole čitati, samo prema 11% učenika (N=12) otac

je onaj koji voli čitati više od majke, a 15% učenika (N=16) tvrdi da im nijedan roditelj ne voli čitati.

Kao i u uvodnom dijelu upitnika, učenici za svaku ponuđenu vrstu materijala za čitanje, izuzev lektire, pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva trebaju odrediti koliko često ju njihovi roditelji čitaju. Kao i u odgovorima koji se tiču čitateljskih navika učenika, i u čitateljskim navikama roditelja prevladavaju sadržaji na internetu, samo su u ovom slučaju sadržaji na internetskim portalima i stranicama (69% (N=73)) zastupljeniji nego oni na društvenim mrežama (52% (N=55)). Ako se izuzmu sadržaji na internetu, prema ispitanim učenicima, roditelji u najvećoj mjeri čitaju beletristiku (34% (N=36)), publicistiku (25% (N=26)) te časopise (19% (N=20)).

Ispitanici su za svaku tvrdnju pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva trebali odrediti koliko često ih članovi obitelji danas potiču na čitanje na navedeni način. Proučavajući dobivene podatke, ne uočava se izdvajanje jednog načina na koji članovi obitelji najčešće potiču učenike na čitanje, već ih gotovo jednako potiču svojim primjerom, tj. tako što i sami čitaju (24% (N=26)), razgovarajući s učenicima o pročitanoj (24% (N=26)), preporučujući im materijale za čitanje 23% (N=24) i kupujući im iste (21% (N=23)). Nešto manje ih potiče na sudjelovanje u aktivnostima vezanim uz čitanje (17% (N=19)), dok najmanji broj članova obitelji potiče na čitanje organizirajući izlete ili potičući učenike na odlazak na sajmove knjiga (9% (N=9)).

Ostavši i dalje u sadašnjici, učenici završnih razreda osnovne škole su uz pomoć Likertove skale od 5 stupnjeva procijenili učestalost komunikacije o pročitanoj s obitelji. Mnogi učenici (41% (N=43)) ponekad razgovaraju s obitelji o pročitanoj, no čak jedna četvrtina (25% (N=26)) to ne radi gotovo nikad. Gotovo je jednaka brojka onih koji to rade često (15% (N=16)) te onih koji to ne rade nikad (13% (N=14)), a samo 7% učenika (N=7) s obitelji uvijek razgovara o pročitanoj.

10.1.3. Utjecaj i način doprinosa učitelja hrvatskog jezika razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole

Na pitanje o učestalosti uključivanja u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova koji se upotrebljavaju u nastavi hrvatskog jezika učenici završnih razreda osnovne škole većinom (39% (N=41)) odgovaraju da se ono događa ponekad. Prema brojnosti, slijede dva suprotna iskaza, naime, 20% učenika (N=21) smatra da gotovo nikad nisu uključeni u ovakve odluke, dok 19% učenika (N=20) smatra da su u njih uključeni često. Čak 16% učenika (N=17) tvrdi da u odabir knjiga i ostalih tekstova nije uključeno nikad, a njih samo 7% (N=7) misli da su u odabir uključeni uvijek.

Za iskazivanje mišljenja o lektiri moglo se označiti više odgovora. Najzastupljenije mišljenje o lektiri neupitno je to da je lektira dosadna, prema 57% učenika (N=60), dok najmanje učenika smatra da se može poistovjetiti s likovima iz lektirnih djela, tj. samo 16% (N=17). Približno jednako učenici lektiru smatraju korisnom (36% (N=38)), teško razumljivom (33% (N=35)), zanimljivom (33% (N=35)) i predugom (29% (N=31)). Valja napomenuti da je 16% učenika (17 učenika) označilo dvije suprotne karakteristike, drugim riječima, toliko ih lektiru opisuje kao zanimljivu, ali isto tako i dosadnu. To znači da za nešto više od polovice učenika koji su označili da su im lektirna djela zanimljiva, ista bude ponekad zanimljiva, a ponekad dosadna. Također, 8% učenika (N=8) koji lektiru vide kao zanimljivu ili zanimljivu i dosadnu smatra da je ista uz to i teško razumljiva. Ovi podaci govore o tome da i učenici koji vole čitati nailaze na prepreke čitajući lektirna djela. 13% učenika (N=14) uz prevladavajuće negativne osobine, pripisuje lektiri i korisnost. Čak 34% učenika (N=36) lektiri pripisuje isključivo negativne osobine, 13% (N=14) isključivo pozitivne osobine, a 5% učenika (N=5) isključivo korisnost. Također je potrebno naglasiti da polovica ispitanih dječaka (50% (N=15)) opisuje lektiru isključivo negativnim osobinama.

Mišljenja o lektiri utječu i na to hoće li ju učenik uistinu pročitati ili ne. Čitanje lektire učenici su iskazali pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva. Samo približno trećina učenika (34% (N=36)) uvijek pročita lektirno djelo u potpunosti te ga gotovo isto toliko učenika (30% (N=32)) pročita često. Značajan je broj učenika koji ga pročitaju ponekad (19% (N=20)), gotovo nikad (10% (N=11)) te nikad (čak 7% (N=7)). Nadalje, podatak o 54% dječaka

(N=20)) koji često ili uvijek čitaju lektirno djelo u potpunosti naspram 61% (N=42) daje naslutiti da djevojčice češće čitaju lektiru.

Pojavom interneta učenicima su postali lako dostupni priručnici i vodiči za lektiru. Ipak, odgovori dobiveni uz pomoć Likertove skale od 5 stupnjeva više ukazuju na neupotrebljavanje priručnika i vodiča za lektiru jer, premda se najviše učenika izjasnilo da ih koristi ponekad, njih 31% (N=33), čak 26% učenika (N=28) ih ne koristi nikad te 20% (N=21) gotovo nikad. 13% učenika (N=14) ih koristi često, a 9% (N=10) uvijek. Zanimljivo je izdvojiti da više od polovice ispitanih dječaka (56% (N=21)) nikad ili gotovo nikad ne koristi priručnike i vodiče za lektiru za razliku od 40% djevojčica (N=28).

Većina učitelja hrvatskog jezika ispitanih učenika (76% (N=81)) dopušta odabir književnog djela kao lektire po slobodnom izboru jednom u školskoj godini, dok manji dio (prema 24% učenika (N=25)) možda ne uočava važnost i naposljetku dobrobit koja proizlazi iz ovoga prava učenika navedenog u *Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj iz 2019. godine*.

U odgovorima na pitanje izgleda li svaki sat školske lektire jednako mišljenja su poprilično podijeljena. Stav je 55% učenika (N=58) da učitelj/ica organizira satove školske lektire na isti ili sličan način koji neizostavno uključuje provjeravanje pročitanoosti lektire usmenim ili pismenim ispitivanjem. Nasuprot tome, 45% učenika (N=48) izjavljuje da im učitelj/ica priprema različite zanimljive aktivnosti u kojima sudjeluju.

43% učenika (N=46) uočava povremeno povezivanje lektire i tekstova u sklopu nastave hrvatskog jezika od strane učitelja/ice, dok ga 31% (N=33) uočava često. 11% učenika (N=12) ga ne opaža gotovo nikad, a 9% (N=10) nikad. Tek 5% učenika (N=5) smatra da njihovi učitelji hrvatskog jezika uvijek povezuju pročitano sa svakodnevnim životom i s ostalim nastavnim predmetima.

Učenici su pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva iskazali koliko ih na koji način na čitanje potiču učitelji iz ostalih nastavnih predmeta. Najkorišteniji način koji učitelji ostalih nastavnih predmeta koriste za poticanje učenika na čitanje je upravo zadavanje zadataka koji uključuju traženje informacija na internetu, u knjigama iz knjižnice, enciklopedijama i sl.

(30% (N=32)). Nasuprot tome, najmanje učenika tvrdi da ih na čitanje potiču isključivo učitelji stranih jezika (9% (N=10)). Između ta dva načina smještaju se uporaba dijelova teksta iz popularnih knjiga/časopisa i sl. u nastavi (17% (N=18)) i dijeljenje preporuka za čitanje vezanih uz nastavni sadržaj (16% (N=17)).

10.1.4. Utjecaj i način doprinosa knjižnice razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole

Približno polovica ispitanika, tj. 43% učenika (N=46) tvrdi da njihov školski knjižničar nikad ne sudjeluje u nastavi. Tek se, prema 32% učenika (N=34), otprilike trećina školskih knjižničara u školama ispitanika uključuje u nastavu jednom godišnje, dok ih manje od petine, prema 19% učenika (N=20), to radi dva puta godišnje. Gotovo upola manje od desetine školskih knjižničara, prema 6% učenika (N=6), sudjeluje u nastavi tri ili više puta godišnje. Uzevši u obzir tu malu brojku, moguće je da ti učenici sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima škole u koje je školski knjižničar uključen.

Najviše učenika (42% (N=44)) posjećuje školsku i/ili gradsku knjižnicu 1-2 puta u mjesec dana, te također veliki broj (31% (N=33)) njih posjećuje knjižnicu 0-1 puta mjesečno. Manje je onih koji u knjižnicu dolaze 2-3 (16% (N=17)) te više od 3 puta mjesečno (11% (N=12)). Iz ovakvih rezultata proizlazi da većina učenika posjećuje knjižnicu radi posudbe lektirnih djela. Potrebno je istaknuti da nešto manje od polovice dječaka, njih čak 41% (N=15) odlazi u knjižnicu 0-1 puta mjesečno, dok ju najviše djevojčica (44% (N=30)) posjećuje 1-2 puta na mjesec.

Učenici su pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva iskazali koliko često radi navedenog razloga posjećuju školsku knjižnicu. Nesumnjivo najizraženiji razlog posjećivanja školske knjižnice je upravo posudba lektirnih djela (75% (N=79)). Ostali razlozi su podjednako zastupljeni, ali s prevladavajućim negativnim asocijacijama. Drugim riječima, nešto više od polovice učenika (54% (N=57)) ne posjećuje školsku knjižnicu radi posudbe materijala za čitanje nevezanih uz školske obaveze nikad ili gotovo nikad, a još veći broj učenika (69% (N=73)) radi posudbe materijala za čitanje vezanih uz školske obaveze te najveći (72% (N=76)) radi provođenja slobodnog vremena učeći, čitajući i sl. Nužno je nadodati da su

djevojčice dodavale pozitivnije asocijacije (5-15%) od dječaka za sve razloge posjećivanja školske knjižnice, a s najvećom razlikom u posuđivanju lektirnih djela (15%).

Na pitanje zašto posjećuju gradsku knjižnicu učenici su mogli označiti više odgovora. Nešto manje od polovice ispitanih učenika (42% učenika (N=44)) uopće ne posjećuje gradsku knjižnicu. Najviše učenika, tj. 50% njih (N=53) ističe da gradska knjižnica posjeduje veći izbor materijala za čitanje koji ih zanimaju nego školska knjižnica. Ostali ponuđeni odgovori znatno su rjeđe birani. 27% učenika (N=29) bira gradsku knjižnicu zbog toga što je njen prostor veći i prilagođeniji nego prostor školske knjižnice, a 17% učenika (N=18) privlači bolja opremljenost gradske knjižnice (računalima, e-čitačima, zvučnim knjigama, igraćim konzolama, društvenim igrama, televizorom i sl.). Samo 7% učenika (N=7) sudjeluje u zanimljivim aktivnostima pod organizacijom gradske knjižnice, od čega 8% dječaka (N=3) i 3% djevojčica (N=2). Može se istaknuti i da znatno veći broj dječaka (54% (N=20)) ne posjećuje gradsku knjižnicu u odnosu na broj djevojčica (35% (N=24)).

10.1.5. Utjecaj i način doprinosa medija razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole

Uz pomoć Likertove skale od 5 stupnjeva učenici otkrivaju razloge čitanja u digitalnom okruženju. Najmanje popularan razlog čitanja u digitalnom okruženju je čitanje knjiga, časopisa i sl. u digitalnom formatu (16% (N=17)). Kao najčešći razlozi mogu se navesti informiranje o temama koje zanimaju učenike (57% (N=60)) i traženje informacija potrebnih za ispunjavanje školskih obaveza (55% (N=58)), a potom su podjednako zastupljeni komunikacija s drugim osobama (45% (N=48)), čitanje sadržaja na društvenim mrežama, blogovima, portalima i sl. (42% (N=45)) te traženje praktičnih informacija (39% (N=41)). U skladu s već ustanovljenim trendom, i ovdje su djevojčice davale pozitivnije procjene (3-26%) od dječaka, s najvećom razlikom u informiranju o temama koje ih zanimaju (16%) i traženju informacija potrebnih za ispunjavanje školskih obaveza (26%).

U idućim pitanjima u kojima se ispituje utjecaj i doprinos medija na razvoj čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole koristi se Likertova skala od 5 stupnjeva.

Premda 34% učenika (N=36) smatra da ih reklame (na internetu, televiziji, radiju, tiskanim medijima) ili film samo ponekad potiču na čitanje, 60% učenika (N=64) misli da navedeni mediji to čine gotovo nikad (32% (N=34)) ili nikad (28% (N=30)). Za samo 6% učenika (N=6) mediji su čest poticaj za čitanje. 84% dječaka (N=31) mediji nikad ili gotovo nikad ne potiču na čitanje, a nijedan dječak ne smatra da mediji to čine često ili uvijek. Djevojčice najčešće smatraju da na njihovo čitanje mediji utječu povremeno (44% (N=30)), dok ih 9% (N=6) smatra da su njihove čitateljske navike često pod utjecajem medija.

Čak je nešto više od dvije trećine negativnih odgovora o poticanju na čitanje od strane idola učenika ili influencera koje isti prate. Dakle, 47% učenika (N=50) njihov idol ili influencer nikad nije potaknuo da pročita knjigu, časopis ili nešto treće, a 26% (N=27) nije potaknuo gotovo nikad. Svega 26% (N=27) može reći da ih osobe koje su im uzor ili one osobe koje svakodnevno prate na društvenim mrežama ponekad potiču da nešto i pročitaju. Po jedna učenica (1%) smatra da ju isti potiču na čitanje često odnosno uvijek. Na ovo pitanje i dječaci i djevojčice su najčešće odgovarali s najnegativnijim ponuđenim odgovorom (62% dječaka (N=23) te 39% djevojčica (N=27)), ali je bitno istaknuti da su djevojčice više nego dječaci odgovarale da na njihove čitateljske navike idoli i influenceri utječu ponekad (32% djevojčica (N=22) naprema 14% dječaka (N=5)), dok na samo 3% djevojčica (N=2) utječu često ili uvijek.

U slobodnom vremenu mlađih generacija sve više prostora zauzimaju društvene mreže, posebice Tik Tok, Instagram i YouTube. Nedvojbeno je pozitivniji utjecaj generalne popularnosti knjiga i sl. na društvenim mrežama nego pojedinačnih osoba, tj. idola i influencera, kao što se moglo uočiti u analizi prethodnog pitanja. Premda 34% (N=36) nikad te 18% učenika (N=19) gotovo nikad ne odabire knjige i ostalo štivo zbog njihove popularnosti na prije spomenutim društvenim mrežama, 35% (N=37) to čini povremeno, a čak 10% (N=10) često te 4% (N=4) uvijek. Na ovo pitanje, kao i na prethodna dva, dječaci su oni koji daju negativnije odgovore, pa se tako može izdvojiti da na odabir materijala za čitanje društvene mreže ne utječu nikad za 51% dječaka (N=19), dok su djevojčice najčešće odgovarale da iste na njihov odabir utječu ponekad (39% (N=27)). Također se treba ukazati

na 30% dječaka na koje društvene mreže ipak imaju utjecaj (na 27% (N=10) ponekad te 3% (N=1) često).

10.1.6. Utjecaj i način doprinosa prijatelja razvoju čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovne škole

Za procjenu koliko često čitaju knjige, časopise i ostale materijale za čitanje zbog popularnosti istih među njihovim vršnjacima učenicima završnih razreda osnovne škole pomaže Likertova skala od 5 stupnjeva. Prevladavaju negativni odgovori pa tako najveći broj učenika, 36% (N=38) ističe da nikad ne čita materijale za čitanje zbog njihove popularnosti među vršnjacima, dok ih 26% (N=27) to ne radi gotovo nikad. 28% učenika (N=30) ponekad čita ono što je popularno među njihovim vršnjacima, dok ih 9% (N=9) to radi često te 2% (N=2) uvijek. Dječaci najčešće nikad (49% (N=18)) ne čitaju štivo popularno među vršnjacima, dok su samo dva dječaka (6%) odgovorila da to čine često, a nijedan uvijek. 19% djevojčica (N=13) često ili uvijek čita o temama popularnim među vršnjacima.

Učenike se pitalo vole li čitati njihovi prijatelji. Nešto manje od polovice učenika, njih čak 43% (N=45) ne može procijeniti vole li njihovi prijatelji čitati ili ne. Nešto je manji broj onih koji smatraju da njihovi prijatelji ne vole čitati, tj. 41% učenika (N=43), dok manje od petine učenika, njih 17% (N=18) tvrdi da njihovi prijatelji vole čitati. Što se tiče razlike među spolovima, i djevojčice i dječaci najčešće ne mogu procijeniti vole li njihovi prijatelji čitati ili smatraju da ne vole čitati, no ističe se podatak da samo 11% dječaka (N=4) vidi svoje prijatelje kao osobe koje vole čitati nasuprot 20% djevojčica (N=14) koje za svoje prijatelje misle isto.

Ispitanike se pitalo koliko često čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje, što su procijenili uz pomoć Likertove skale od 5 stupnjeva. Premda je 38% učenika (N=40) procijenilo da povremeno čita o temama koje zanimaju njihove prijatelje, čak 53% (N=56) procjenjuje da o njima ne čita nikad (26% (N=27)) ili gotovo nikad (27% (N=29)). Samo je 9% (N=9) onih koji često te 1% (N=1) onih koji o takvim temama čitaju uvijek. S obzirom na podatke dobivene u analizi prethodnog pitanja, potrebno je istaknuti da čak i ako njihovi prijatelji vole čitati, učenici najčešće (50% (N=9)) samo ponekad čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje, a ostali su podijeljeni između tvrdnji da to čine često (33%

(N=4)) i nikad ili gotovo nikad (17% (N=3)). Najveći broj djevojčica (42% (N=29)) ponekad čita o takvim temama, dok dječaci (59% (N=22)) o njima nikad ili gotovo nikad ne čitaju.

Na pitanje razgovaraju li rado o pročitanim s prijateljima te primaju li od njih i/ili im dijele preporuke za čitanje učenici su većinom (43% (N=45)) odgovarali da se ovakvi razgovori odvijaju ponekad, dok je gotovo jednak broj onih učenika (22% (N=23)) koji pričaju o čitanju i dijele ili primaju savjete za materijale za čitanje te onih (24% (N=25)) koji to ne čine. Potrebno je ukazati na čak 12% učenika (N=13) koji bi rado dijelili svoju ljubav prema čitanju s prijateljima, ali oni ne dijele iste interese po tom pitanju. Za ovakve učenike jako su važne aktivnosti o čitanju organizirane u školi ili izvan nje gdje bi mogli pronaći osobe sličnih interesa te i dalje razvijati svoju ljubav prema čitanju te, proizlazno iz toga, stvarati nova prijateljstva. Iz podataka je uočljivo da je najveći broj djevojčica (49% (N=34)) ponekad uključeno u razmjenu mišljenja o pročitanim, dok je najveći broj dječaka odgovorio negiranjem (35% (N=13)).

Po pitanju posuđivanja i poklanjanja knjiga i sl., u čemu pomaže Likertova skala od 5 stupnjeva, dobiveni podaci otkrivaju nedostatak ovih radnji. Naime, 70% učenika (N=74) nikad ili gotovo nikad ne posuđuje knjigu od prijatelja niti istu od njih dobiva na poklon. Za 19% učenika (N=20) to se događa ponekad, dok samo 11% (N=12) često posuđuje knjige od prijatelja te ih dobiva na poklon. Zanimljivo je usporediti ovaj podatak s prethodnim pitanjem, tj. učenici dvostruko češće rado razgovaraju o pročitanim s prijateljima i dijele im te primaju od njih preporuke za čitanje nego što od istih posuđuju ili dobivaju knjige na poklon. Također treba naglasiti da su u posuđivanje i poklanjanje knjiga znatno češće uključene djevojčice te da je čak 59% dječaka (N=22) odgovorilo da u iste radnje nisu uključeni nikad, naspram samo 8% (N=3) onih koji su uključeni često.

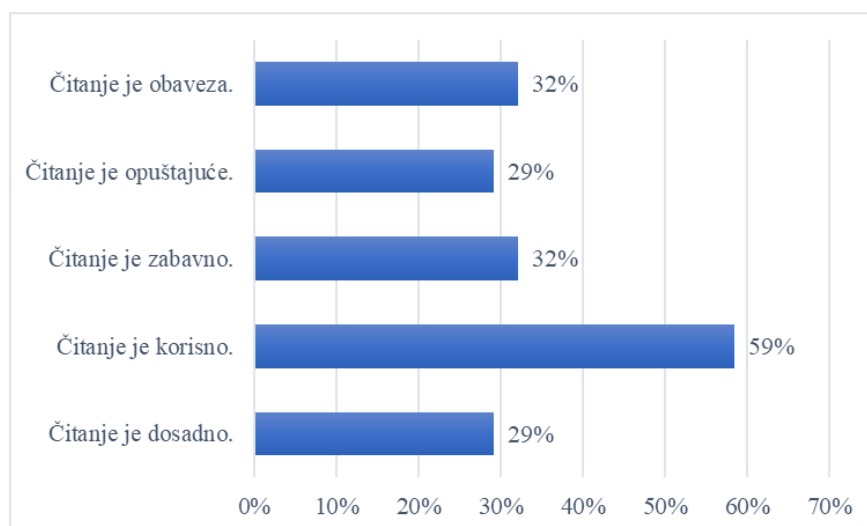
10.2. Dokazivanje statističkih hipoteza

U svrhu provjere postavljenih istraživačkih hipoteza korištenjem podataka iz deskriptivne analize provedeni su testovi hi-kvadrat te, kako bi se provjerile razlike među varijablama spola i razreda, hi-kvadrat za dvije varijable.

10.2.1. Stavovi učenika prema čitanju i njihove čitateljske navike

H1: Većina učenika smatra čitanje obavezom.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=13.623$ ($p=0.0002 < 0.05$) iz čega slijedi da svega 32% učenika (N=34) smatra čitanje obavezom, zbog čega se hipoteza 1 odbacuje, što se već moglo predvidjeti u deskriptivnoj analizi uzevši u obzir podjednako biranje većine ponuđenih izjava od strane ispitanih učenika, dok se ipak najčešće birala izjava o korisnosti čitanja (59%) (Slika 1.). Da učenici čitanje najviše karakteriziraju korisnim potvrđuju i podaci koji govore da učenici završnih razreda osnovne škole najviše vremena utroše u čitanje sadržaja na društvenim mrežama (76% (N=80)) i sadržaja na internetskim portalima i stranicama (54% (N=57)). Pri vrhu ljestvice je i lektira (66% (N=70)) koja može biti smatrana korisnom i/ili obavezom.

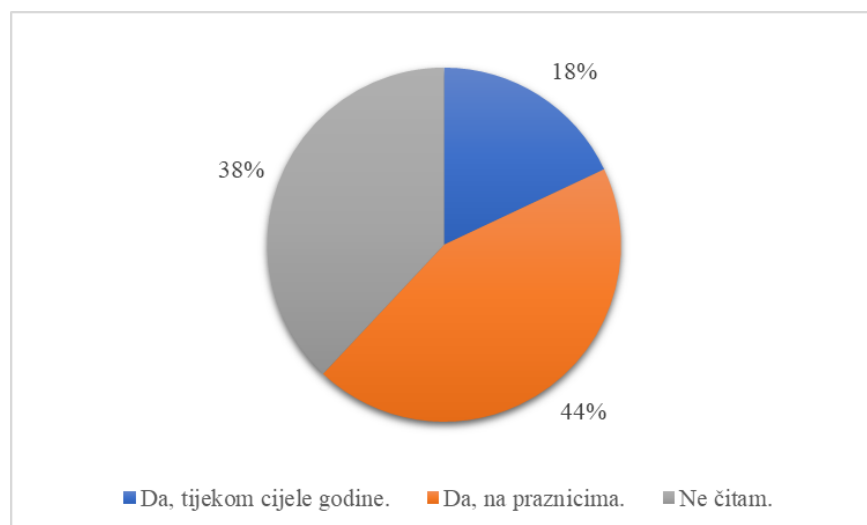

Slika 1. Što misliš o čitanju?

H2: Učenici čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=6.377$ ($p=0.0116 < 0.05$). Razlika je statistički značajna te se hipoteza 2 prihvaća jer većina učenika, tj. 62% učenika (N=66) čita knjige koje nisu vezane uz školske obaveze. Iz grafičkog prikaza na Slici 2. uočava se da učenici takve knjige češće čitaju tijekom školskih praznika (44%) nego tijekom cijele godine (18%). Također, može se istaknuti gotovo identičan postotak učenika koji ne čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze (38%) i onih koji mjesečno pročitaju 0-1 knjigu (39%), što ukazuje na

vjerojatnost da oni učenici koji ponekad ne čitaju ni zadano lektirno djelo, ne čitaju ni knjige koje nisu vezane uz školske obaveze.

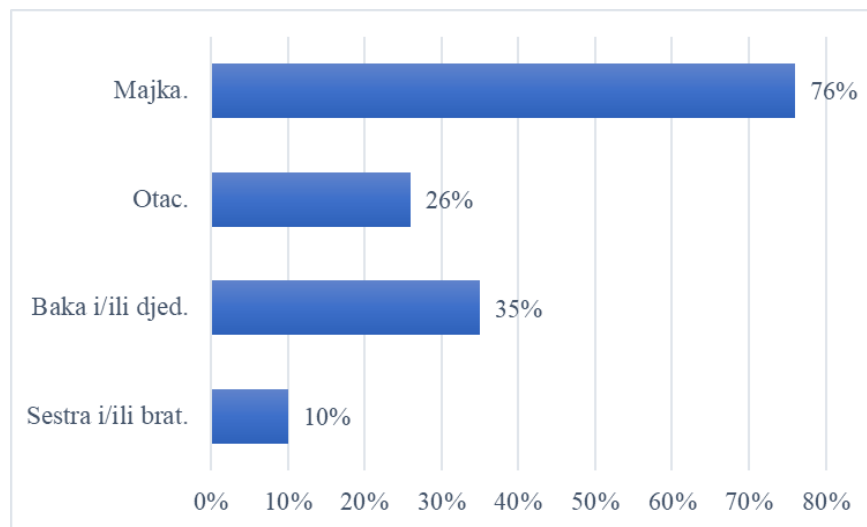

Slika 2. Čitaš li knjige koje nisu vezane uz školske obaveze?

10.2.2. Doprinos članova obitelji razvoju čitateljskih navika učenika

H3: Majka je kao član obitelji najviše doprinijela razvoju čitateljskih navika djece.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=29.585$ ($p=<0.0001 < 0.05$), što je statistički značajno i ukazuje na dominantan doprinos majke razvoju čitateljskih navika učenika jer čak 76% učenika ($N=81$) ističe majku kao člana obitelji koji im je najviše čitao kad su bili mali (Slika 3.), čime se hipoteza 3 prihvaća. Isto tako, upravo je majka (42%) ona koja među članovima obitelji najviše voli čitati, iz čega proizlazi da je moguće da majka više od ostalih članova obitelji potiče djecu na čitanje vlastitim primjerom.

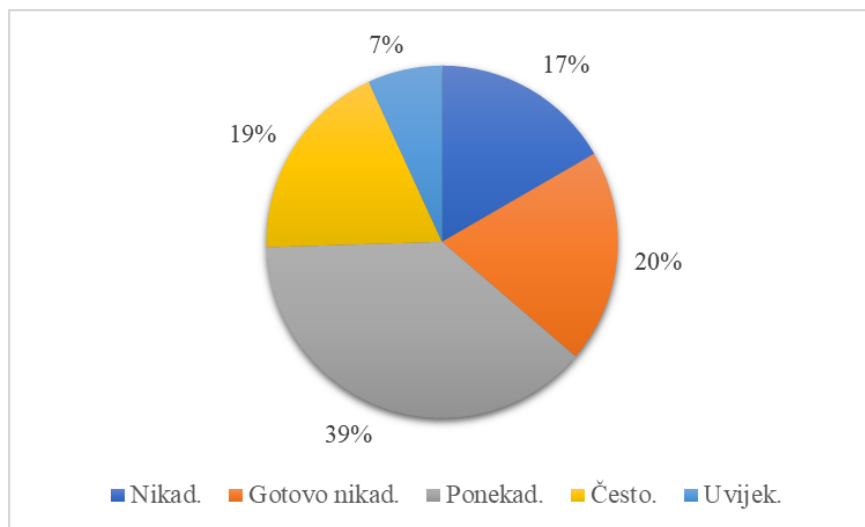

Slika 3. Tko ti je najviše čitao kad si bio/la mali/a?

10.2.3. Doprinos odgojno-obrazovnih djelatnika razvoju čitateljskih navika učenika

H4: Učitelj/ica hrvatskog jezika ne uključuje učenike u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova.

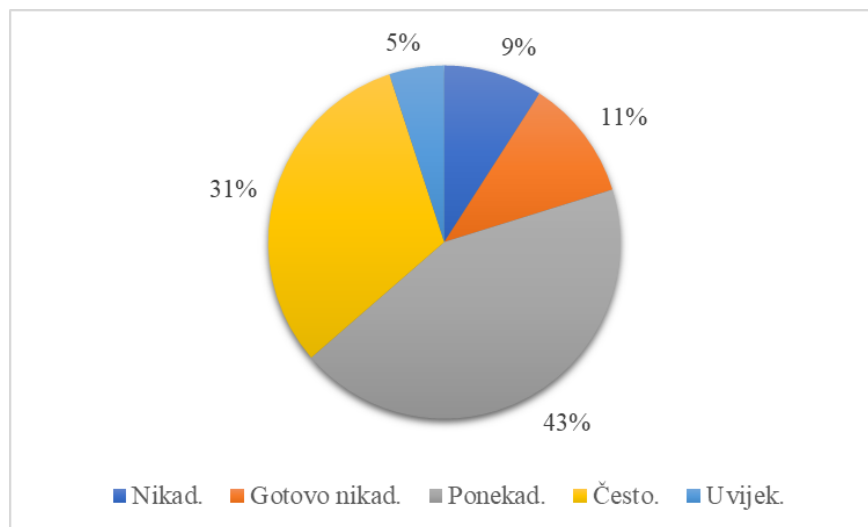
Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=25.509$ ($p=<0.0001 < 0.05$) iz čega proizlazi da je samo 25% učenika (N=27) uključeno u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova te se stoga hipoteza 4 prihvaća jer većina učitelja hrvatskog jezika ne uključuje učenike u takve odluke, što je vidljivo i u grafičkom prikazu na *Slici 4*. Stoga ne čudi da učenici lektiru najčešće (57%) smatraju dosadnom i da se samo 16% njih može poistovjetiti s likovima iz lektirnih djela, a ne čudi ni podatak o samo 64% učenika koji uvijek ili često čitaju lektirna djela. Može se spomenuti i da, prema učenicima, 24% učitelja hrvatskog jezika ne pruža učenicima mogućnost odabira književnog djela kao lektire po slobodnom izboru jednom u školskoj godini.

Slika 4. Koliko često vas kao razred učitelj/ica hrvatskog jezika uključuje u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova?

H5: Učitelj/ica hrvatskog jezika često povezuje pročitane tekstove i lektiru sa svakodnevnim životom i ostalim nastavnim predmetima.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=8.491$ ($p=0.0036 < 0.05$), što ukazuje na statistički značajnu razliku jer tek 36% učitelja hrvatskog jezika ($N=38$) često povezuje pročitane tekstove i lektiru sa svakodnevnim životom i ostalim predmetima. Hipoteza 5 se odbacuje jer većina učitelja ne ukazuje na povezanost tekstova i lektirnih djela sa svakodnevnim situacijama i ostalim nastavnim predmetima (Slika 5.). Povezivanje lektire sa svakodnevnim životom i drugim nastavnim predmetima vjerojatno se teško postiže i zbog načina obrade lektire koji je prema 55% učenika jednoličan i usredotočen na provjeravanje pročitivosti lektire usmenim ili pismenim ispitivanjem, što ne ostavlja previše prostora za povezivanje sadržaja i razvijanje kritičkog mišljenja učenika.

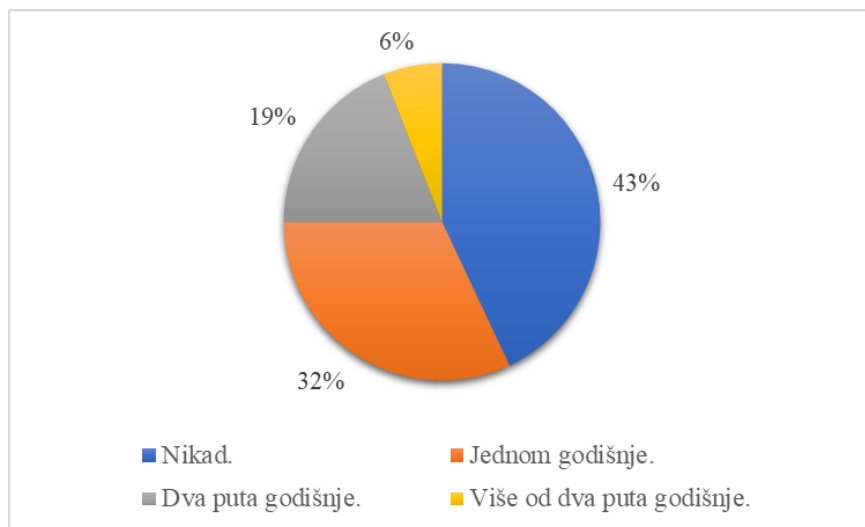

Slika 5. Koliko često učitelj/ica hrvatskog jezika povezuje pročitane tekstove i lekturu sa svakodnevnim životom i ostalim nastavnim predmetima?

H6: Školski knjižničar ne sudjeluje u nastavi više od jednom godišnje.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=27.509$ ($p=<0.0001 < 0.05$). Razlika je statistički značajna te ukazuje na svega 25% školskih knjižničara ($N=26$) koji sudjeluju u nastavi više od jednom godišnje, zbog čega se hipoteza 6 prihvaća jer, kao što je jasno uočljivo na grafičkom prikazu na *Slici 6.*, većina školskih knjižničara u nastavi ili ne sudjeluje uopće (43%) ili to čini jednom u školskoj godini (32%). Utjecaj školskog knjižničara koji s učenicima dolazi u kontakt tek unutar školske knjižnice najčešće ne može biti značajan ako se uzmu u obzir podaci koji pokazuju da učenici školsku knjižnicu velikim dijelom posjećuju radi posudbe lektirnih djela (75%).

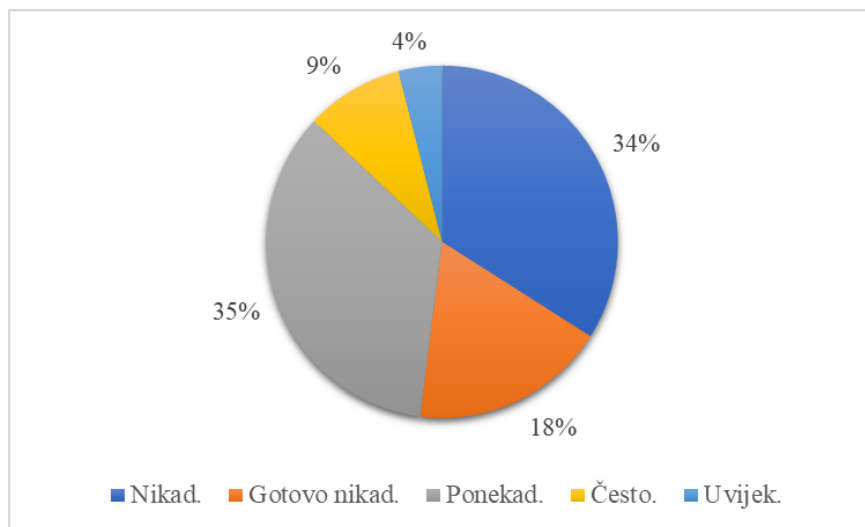

Slika 6. Koliko često u nastavi sudjeluje školski knjižničar (školski knjižničar vodi nastavu sam ili zajedno s učiteljem/icom, nastava se održava u knjižnici, učitelj/ica vodi razred u knjižnicu kako bi odabrali materijale za nastavu i sl.)?

10.2.4. Čimbenici izbora knjiga i ostalih materijala za čitanje

H7: Učenici često biraju knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama.

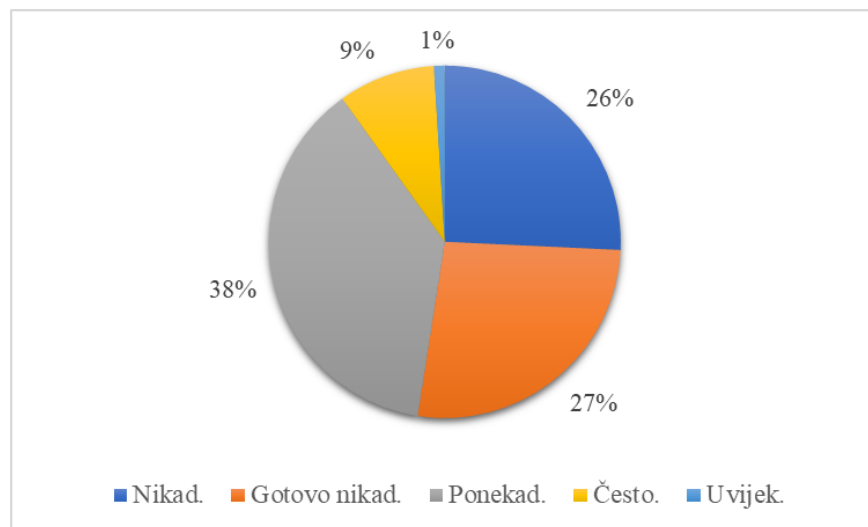
Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2 = 57.396$ ($p < 0.0001 < 0.05$) iz čega slijedi da tek 13% učenika ($N=14$) često bira knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama. Hipoteza 7 se odbacuje jer većina učenika ne bira često što će čitati vodeći se popularnošću knjiga i sl. na društvenim mrežama, što se lako iščitava i iz grafičkog prikaza na Slici 7. S obzirom na ranije isticanje potrage savjeta za izbor materijala za čitanje na internetu i/ili društvenim mrežama od strane 43% učenika ($N=45$)), ovakav rezultat je neočekivan. Moguće je da takve savjete učenici većinom traže na internetskim portalima i stranicama. Također se može spomenuti da učenici u velikoj mjeri ne biraju što će čitati ni zbog viđenih reklama (na internetu, televiziji, radiju, tiskanim medijima) ili filmova (6%), a ni zbog njihovih idola ili influencera (2%).

Slika 7. Koliko često biraš knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama (Tik Toku, Instagramu, YouTubeu)?

H8: Učenici često čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje.

Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=69.774$ ($p=<0.0001 < 0.05$), što ukazuje na statistički značajnu razliku jer samo 10% učenika ($N=10$) često čita o temama koje zanimaju njihove prijatelje te se stoga hipoteza 8 odbacuje jer je većina učenika rijetko zainteresirana za čitanje tema koje preferiraju njihovi prijatelji. Gotovo jednako često (11%) učenici biraju materijale za čitanje s obzirom na njihovu popularnost među vršnjacima. Ovakvi rezultati, ali i oni koji pokazuju da učenici u velikoj mjeri (43%) ne mogu procijeniti vole li njihovi prijatelji čitati, te da tek 22% njih rado dijele mišljenja o pročitanim i savjete vezane uz odabir materijala za čitanje, a samo 11% međusobno razmjenjuje knjige i dr., ukazuju na nepopularnost čitanja i aktivnosti vezanih uz čitanje među interesima ispitanih učenika.

Slika 8. Koliko često čitaš o temama koje zanimaju tvoje prijatelje?

10.2.5. Razlike u čitateljskim navikama učenika s obzirom na dob, spol i okruženje učenika

H9: Djevojčice su više zainteresirane za aktivnost čitanja nego dječaci.

Teorijski dio rada ukazuje da djevojčice više vole čitati nego dječaci i u analizi dobivenih podataka uočava se veća zastupljenost pozitivnih odgovora djevojčica s obzirom na stavove prema čitanju i uključenost u aktivnost čitanja. Pomoću testa hi-kvadrat za dvije varijable provjerava se postoji li statistički značajna razlika u zainteresiranosti za čitanje djevojčica i dječaka.

Djevojčice (45% (N=31)) pokazuju pozitivniji stav prema čitanju nego dječaci (38% (N=14)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.4955$ ($p=0.4815 > 0.05$), što govori da nema statistički značajne razlike u stavu djevojčica i dječaka prema čitanju.

Dječaci (19% (N=7)) češće čitaju 2 ili više knjiga mjesečno nego djevojčice (13% (N=9)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.649$ ($p=0.4206 > 0.05$), što znači da nema statistički značajne razlike u broju pročitanih knjiga mjesečno od strane djevojčica i dječaka.

Djevojčice (67% (N=46)) češće čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze nego dječaci (54% (N=20)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=1.631$ ($p=0.2016 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u čitanju knjiga nevezanih uz školske obaveze od strane djevojčica i dječaka.

Djevojčice (30% (N=21)) češće posjećuju knjižnicu, školsku i/ili gradsku, 2 ili više puta mjesečno nego dječaci (22% (N=8)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.941$ ($p=0.3319 > 0.05$), iz čega slijedi da nema statistički značajne razlike u učestalosti posjećivanja knjižnice od strane djevojčica i dječaka.

Djevojčice (61% (N=42)) češće čitaju lektirna djela u potpunosti nego dječaci (54% (N=20)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.461$ ($p=0.4973 > 0.05$), iz čega proizlazi da nema statistički značajne razlike u učestalosti čitanja lektirnih djela od strane djevojčica i dječaka.

Iako se razlike među spolovima uočavaju, hi-kvadrat test za dvije varijable dokazuje da te razlike nisu statistički značajne, što znači da se hipoteza 9 odbacuje jer djevojčice nisu više zainteresirane za čitanje nego dječaci.

H10: Obitelj u aktivnostima vezanima uz čitanje manje potiče dječake nego djevojčice.

Ustaljeno je mišljenje da je aktivnost čitanja prikladnija djevojčicama nego dječacima, što utječe na odgoj djece. Uzevši to u obzir, potrebno je provjeriti potiče li obitelj u aktivnostima vezanima uz čitanje više djevojčice nego dječake. Hi-kvadrat test za dvije varijable utvrđuje postojanost statistički značajne razlike u poticanju djevojčica i dječaka na čitanje od strane obitelji.

Pretpostavlja se da su djevojčicama članovi obitelji češće čitali kad su bile male nego dječacima. Ipak, dobiveni rezultati upućuju na podatak da se dječacima (65% (N=24)) nešto češće čitalo nego djevojčicama (58% (N=40)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.478$ ($p=0.4891 > 0.05$), iz čega slijedi da nema statistički značajne razlike u učestalosti čitanja djevojčicama i dječacima od strane obitelji.

Djevojčicama (35% (N=24)) je obitelj češće poklanjala slikovnice, knjige i ostale materijale za čitanje nego dječacima (24% (N=9)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=1.229$ ($p=0.2677 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u poklanjanju materijala za čitanje djevojčicama i dječacima od strane obitelji.

Djevojčice (17% (N=12)) su članovi obitelji češće vodili na sajmove knjiga, susrete s autorima, aktivnosti u knjižnici, čitanja knjiga i sl. nego dječake (8% (N=3)). Vrijednost hi-

kvadrat testa iznosi $\chi^2=1.709$ ($p=0.1912 > 0.05$), što govori da nema statistički značajne razlike u vođenju djevojčica i dječaka na događanja vezana uz čitanje od strane članova obitelji.

Djevojčice (38% (N=26)) su članovi obitelji češće vodili u knjižnicu nego dječake (30% (N=11)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.670$ ($p=0.4130 > 0.05$), što znači da nema statistički značajne razlike u vođenju djevojčica i dječaka u knjižnicu od strane obitelji.

Djevojčicama (29% (N=20)) su članovi obitelji češće čitali lektiru i pomagali im oko iste nego dječacima (27% (N=10)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.046$ ($p=0.8310 > 0.05$), iz čega proizlazi da nema statistički značajne razlike u čitanju i pomaganju oko lektire djevojčicama i dječacima od strane članova obitelji.

Djevojčice (23% (N=16)) češće nego dječake (22% (N=8)) članovi obitelji danas potiču na čitanje preporučujući im materijale za čitanje. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.034$ ($p=0.8542 > 0.05$), iz čega slijedi da nema statistički značajne razlike u poticanju na čitanje dijeljenjem preporuka za čitanje djevojčicama i dječacima od strane članova obitelji.

Djevojčice (25% (N=17)) češće nego dječake (16% (N=6)) članovi obitelji danas potiču na čitanje kupujući im materijale za čitanje. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=1.005$ ($p=0.3160 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u poticanju na čitanje kupnjom materijala za čitanje djevojčicama i dječacima od strane obitelji.

Djevojčice (25% (N=17)) češće nego dječake (22% (N=8)) članovi obitelji danas potiču na čitanje razgovarajući s njima o pročitanoj. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.122$ ($p=0.7273 > 0.05$), što govori o nedostatku statistički značajne razlike u poticanju na čitanje razgovorom članova obitelji o pročitanoj s djevojčicama i dječacima.

Djevojčice (19% (N=13)) češće nego dječake (16% (N=6)) članovi obitelji danas potiču na sudjelovanje u aktivnostima vezanima uz čitanje. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.113$ ($p=0.7370 > 0.05$), iz čega slijedi da nema statistički značajne razlike u poticanju djevojčica i dječaka na sudjelovanje u aktivnostima vezanima uz čitanje od strane članova obitelji.

Iako se pretpostavlja suprotno, dječake (11% (N=4)) češće nego djevojčice (19% (N=6)) članovi obitelji danas potiču na čitanje organiziranjem izleta ili poticanjem na obilaženje sajмова knjiga. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.126$ ($p=0.7225 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u poticanju djevojčica i dječaka na čitanje organiziranjem izleta ili poticanjem na obilaženje sajмова knjiga od strane članova obitelji.

Djevojčice (26% (N=18)) češće nego dječake (22% (N=8)) članovi obitelji danas potiču na čitanje svojim primjerom, tj. tako što i oni sami čitaju. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.259$ ($p=0.6105 > 0.05$), što govori da nema statistički značajne razlike u poticanju djevojčica i dječaka na čitanje vlastitim primjerom od strane članova obitelji.

Premda se zapažaju razlike među spolovima, hi-kvadrat test za dvije varijable ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike, stoga se hipoteza H_0 odbacuje jer obitelj u aktivnostima vezanima uz čitanje jednako potiče i djevojčice i dječake.

H_{11} : Učenici sedmih razreda čitaju više od učenika osmih razreda.

Iako se, oslanjajući se na teorijski dio rada koji govori o opadanju učestalosti čitanja s prelaskom iz nižih u više razrede, pretpostavlja da učenici sedmih razreda čitaju više od učenika osmih razreda, uočavaju se male razlike koje su s time u suprotnosti. Da bi se provjerilo postojanje statistički značajne razlike u učestalosti čitanja učenika sedmih i osmih razreda, koristi se hi-kvadrat test za dvije varijable.

Učenici osmih razreda (16% (N=9)) češće čitaju 2 ili više knjiga mjesečno nego učenici sedmih razreda (15% (N=7)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.018$ ($p=0.8936 > 0.05$), iz čega proizlazi da nema statistički značajne razlike u broju pročitanih knjiga mjesečno od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (64% (N=37)) češće čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze nego učenici sedmih razreda (60% (N=29)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.127$ ($p=0.7211 > 0.05$), iz čega proizlazi da nema statistički značajne razlike u učestalosti čitanja knjiga nevezanih uz školske obaveze od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (66% (N=38)) češće čitaju lektiru nego učenici sedmih razreda (63% (N=30)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.104$ ($p=0.7471 > 0.05$), što govori da nema statistički značajne razlike u učestalosti čitanja lektire od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (28% (N=16)) češće posjećuju knjižnicu, školsku i/ili gradsku, 2 ili više puta mjesečno nego učenici sedmih razreda (27% (N=13)). Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.003$ ($p=0.9539 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u učestalosti posjećivanja knjižnice od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Budući da nisu pronađene statistički značajne razlike u učestalosti čitanja učenika sedmih i osmih razreda, hipoteza 11 se odbacuje.

H12: Prijatelji imaju veći utjecaj na čitateljske navike osmih nego sedmih razreda.

Uzevši u obzir karakteristike adolescencije, pretpostavlja se da su učenici osmih razreda podložniji utjecaju prijatelja nego učenici sedmih razreda. Pomoću testa hi-kvadrat za dvije varijable provjerava se postoji li statistički značajna razlika u utjecaju prijatelja na čitateljske navike učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (12% (N=7)) češće nego učenici sedmih razreda (6% (N=3)) čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=1.041$ ($p=0.3076 > 0.05$), iz čega proizlazi da nema statistički značajne razlike u učestalosti čitanja o temama koje zanimaju njihove prijatelje od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (24% (N=14)) češće nego učenici sedmih razreda (19% (N=9)) rado dijele svoja mišljenja o pročitane s prijateljima i primaju od njih i/ili im dijele savjete za izbor materijala za čitanje. Vrijednost hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.449$ ($p=0.5029 > 0.05$), iz čega slijedi da nema statistički značajne razlike u učestalosti dijeljenja mišljenja o pročitane i primanja i/ili dijeljenja savjeta za izbor materijala za čitanje od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Učenici osmih razreda (14% (N=8)) češće nego učenici sedmih razreda (8% (N=4)) od prijatelja posuđuju knjige za čitanje i/ili im ih prijatelji poklanjaju za rođendan. Vrijednost

hi-kvadrat testa iznosi $\chi^2=0.780$ ($p=0.3772 > 0.05$), što ukazuje na nedostatak statistički značajne razlike u učestalosti posuđivanja i/ili poklanjanja knjiga od strane učenika sedmih i osmih razreda.

Hipoteza 12 se odbacuje jer nema statistički značajnih razlika u utjecaju prijatelja na čitateljske navike učenika sedmih i osmih razreda.

11. Rasprava

S obzirom na relativno manji prigodan uzorak od 106 učenika, rezultati istraživanja ne mogu se poopćavati na cijelu populaciju učenika završnih razreda osnovnih škola. Unatoč tome, rezultati su većim dijelom u skladu s prethodnim istraživanjima, na što se ukazuje u nastavku. Rezultati ovoga istraživanja mogu poslužiti za identifikaciju jačih i slabijih strana čimbenika razvoja čitateljskih navika učenika završnih razreda osnovnih škola u svrhu poboljšanja prakse poticanja učenika na čitanje i razvoja čitateljskih navika učenika.

Učenici čitanje većinom smatraju korisnim (59%), dok su ostala mišljenja zastupljena gotovo jednako, što iznenađuje jer se na temelju prijašnjih istraživanja (Jukić i Nemeth-Jajić, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019; Müller, 2021; Sabolović-Krajina, 1989) očekivalo da učenici čitanje smatraju obavezom. Budući da tek 32% učenika čitanje smatra obavezom te je pomoću hi-kvadrat testa ($\chi^2=13.623$ ($p=0.0002 < 0.05$)) dokazano da većina učenika ne smatra čitanje obavezom, hipoteza 1 se odbacuje. Premda približno petina učenika (23%) uz iskazivanje negativnog stava prema čitanju prepoznaje i njegovu korisnost, ipak je potrebno istaknuti gotovo istu brojku učenika s isključivo negativnim stavom prema čitanju. Čini se da se aktivnost čitanja u slobodnom vremenu učenika pojavljuje pretežito u obliku sadržaja na društvenim mrežama (76%), potom u obliku lektire (66%) koja im je zadana prema nastavnom planu i programu, te u obliku sadržaja na internetskim portalima i stranicama (54%). Ovime se potvrđuju istraživanja koja naglašavaju važnost koju internet stječe u životu adolescenata (Kraljić, 2021; Kunac, 2020; Novaković i Medić, 2011; Stanić i Jelača, 2017). Tek nakon lektire i sadržaja na internetu učenici čitaju uglavnom beletristiku, stripove i časopise. Ovi rezultati u skladu su sa zaključkom istraživanja kojeg je provela *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019), a koje govori da učenici uglavnom čitaju iz obaveze te kako

bi pronašli potrebne informacije. U tehnološkom okviru vidi se mogućnost upoznavanja učenika s e-knjigama i online verzijama ostaloga štiva, bez obzira na njihovu manju literarnu vrijednost jer je prvo potrebno razviti ljubav prema čitanju, a kasnije će učenici razvijanjem čitateljske kulture i navika moći prepoznati razliku među vrijednostima štiva. Da učenici u najvećoj mjeri čitaju lektiru potvrđuje i podatak da približno polovica ispitanih učenika (46%) mjesečno pročita 1-2 knjige, što je potvrđeno i u prijašnjim istraživanjima (Kostović-Vranješ i Bulić, 2020; Kunac, 2020; Markočić Dekanić i sur., 2019; Müller, 2021). Gotovo 40% ih pročita jednu ili nijednu, što znači da neki učenici ne pročitaju ni zadano lektirno djelo. Međutim, postoji nada da učenici čitaju češće nego što se to možda pretpostavlja jer 62% ispitanih učenika tvrdi da čita knjige koje nisu vezane uz školske obaveze, uglavnom tijekom školskih praznika. Hipoteza 2 kojom je pretpostavljeno da učenici čitaju knjige koje nisu vezane uz školske obaveze potvrđuje se jer ih većina učenika (62%) uistinu i čita, što potvrđuje i hi-kvadrat test ($\chi^2=6.377$ ($p=0.0116 < 0.05$)). Premda ovi podaci tek malo popravljaju sveukupni dojam o čitanju učenika, i dalje je velik broj onih koji uopće ne čitaju knjige van školske lektire, no ipak manji nego što pokazuju prijašnja istraživanja u kojima takvi učenici prevladavaju (Markočić Dekanić i sur., 2019; Müller, 2021; Stanić i Jelača, 2017). Tijekom školske godine moguć je nedostatak vremena ili zasićenje obavezama, no budući da velik broj učenika ne čita knjige ni na praznicima, čini se da veliki broj ispitanih učenika čitanje ne svrstava u zanimljive aktivnosti kojima bi rado ispunili svoje slobodno vrijeme. Ne čudi da učenici najčešće potežu za knjigama kriminalističke (53%) i pustolovne tematike (43%) te tematike knjiga za mlade (38%) što je uglavnom sukladno rezultatima prijašnjih istraživanja koja govore da učenici najradije čitaju tematiku knjiga za mlade (Grakalić Plenković, 2002; Kraljić, 2021; Kunac, 2020; Mikić i Martinović, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008), a potom ljubavne, kriminalističke, pustolovne, fantastične i znanstveno-fantastične teme (Grakalić Plenković, 2002; Mikić i Martinović, 2021; Sabolović-Krajina, 1989). Također u skladu s prijašnjim istraživanjima, dječake pretežno zanima pustolovna, znanstveno-fantastična tematika (Blažević, 2020; Cardet, 2015; Bubić i Jukić, 2020), kriminalistička i povijesna tematika (Cardet, 2015). Materijale za čitanje učenici, i dječaci i djevojčice, najučestalije traže na internetu i/ili društvenim mrežama, a radi se o velikom broju od približno polovice ispitanih učenika (43%), dok su prijatelji oni kojima se obraćaju za

preporuke tek nakon obitelji. Ovi rezultati nisu u skladu s prijašnjim istraživanjima koja preporuke prijatelja i vršnjaka stavljaju na prvo mjestu pri odabiru štiva (Bubić i Jukić, 2020; Grakalić Plenković, 2002; Sabolović-Krajina, 1989), pa čak ni s onima koja spominju medije kao mogući poticaj na čitanje koji se tamo svrstava na treće mjesto, iza pouzdanog autora i privlačnih naslova te preporuka osoba, uglavnom prijatelja (Kraljić, 2021; Müller, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008). Iz analize pitanja o dijeljenju dojmova o pročitanoj proizlazi da je uloga interneta u suštini informativnog karaktera, jer bi tek 6% učenika najradije podijelilo dojmove o pročitanoj s nepoznatim osobama na internetu, samo se postavlja pitanje koliko često je utjecaj interneta u izboru materijala za čitanje namjeren (kad učenik ciljano traži preporuke za čitanje), a koliko nenamjeren (utjecaj reklama te raznih prikaza knjiga i recenzija). Iako učenici preporuke traže na internetu, ipak bi najradije, više od polovice njih (55%), podijelili dojmove o pročitanoj sa svojim prijateljima, kao što govore i istraživanja koja su proveli Sabolović-Krajina (1989) te Plavšić i Ljubešić (2008), a više od trećine učenika preferira obitelj, čime se zaključuje da obitelj i dalje ima važnu ulogu u poticanju aktivnosti čitanja kod ranih adolescenata koja nikako ne završava ulaskom djece u adolescenciju.

Obitelj je čimbenik koji svojim djelovanjem i svjesno i nesvjesno utječe na čitateljske navike djece od njihove najranije dobi. Istraživanje pokazuje da su članovi obitelji često čitali djeci (60%), a ne treba izostaviti podatak koji ukazuje na desetinu učenika kojima se nikad ili gotovo nikad nije čitalo u ranom djetinjstvu. Moguće je da je obitelj tih učenika aktivnosti čitanja nerijetko povjeravala ustanovama ranog odgoja i obrazovanja i/ili dadiljama, no važno je naglasiti da je čitanje djetetu jedna o najintimnijih aktivnosti tijekom kojih se članovi obitelji i djeca povezuju, važna je u razvoju govora, bogaćenju vokabulara, poticanju na razmišljanje, maštu, kreativnost i sl. Ne čudi da je kao i u prethodnim istraživanjima (Pergar i Hadel, 2020; Visinko, 1999) upravo majka (76%), što je dokazano i hi-kvadrat testom ($\chi^2=29.585$ ($p<0.0001 < 0.05$)) ona osoba u obitelji koja je najčešće čitala djeci, čime se potvrđuje hipoteza 3 koja predviđa najveći doprinos majke razvoju čitateljskih navika učenika. Ne čudi ni podatak koji pokazuje da se otac smjestio tek na treće mjesto, iza bake i/ili djeda, u aktivnostima čitanja s djecom, a budući da ga je kao osobu koja im je

najviše čitala u ranom djetinjstvu navelo manje od petine dječaka, zaključuje se da dječacima nedostaje muških uzora u čitanju. Što se tiče ostalih aktivnosti navedenih u upitniku, među kojima su poklanjanje slikovnica, knjiga i dr., vođenje na sajmove knjiga, susrete s autorima, aktivnosti u knjižnici, čitanja knjiga i sl., vođenje u knjižnicu te pomoć oko lektire, a kojima je obitelj mogla razvijati i njegovati čitateljske navike djece, pokazalo se da te aktivnosti nisu prakticirane često. Može se izdvojiti da se ispitane učenike najmanje (14%) vodilo na sajmove knjiga, susrete s autorima, aktivnosti u knjižnici, čitanja knjiga i sl. Ovakvi rezultati slika su mišljenja članova obitelji o mjestu koje čitanje zauzima u slobodnovremenskim aktivnostima njihove djece. Također, moguće je i da dio roditelja nabavlja materijale za čitanje posudbom ili se prenose kroz generacije pa je slika o posjedovanju materijala za čitanje možda bolja nego što se da iščitati iz obrađenih podataka. Neki članovi obitelji možda imaju mišljenje da je odgojno-obrazovni sustav zadužen za stjecanje učeničkih navika posjećivanja knjižnice i za organizaciju aktivnosti vezanih u čitanje, no potrebno im je objasniti da time propuštaju priliku povezivanja s vlastitim djetetom koji najčešće pamti zajedničko provođenje vremena u aktivnostima te prema tome veže uz njih pozitivne asocijacije, isto tako propuštaju mogućnost prikazivanja sebe uzorom djetetu te im izmiču neke aktivnosti, događaji i sl. koje odgojno-obrazovne ustanove ne mogu uklopiti u dio nastave i izvannastavne programe, a koji bi mogli biti od velike važnosti i koristi za dijete. Po pitanju pomoći oko lektire, moguće je da su učenici davali socijalno poželjne odgovore kako bi se prikazali samostalnim u obavljanju školskih obaveza, ali je moguće i da roditelji od njih očekuju veću dozu samostalnosti uzevši u obzir činjenicu da se bliži početak njihovog srednjoškolskog obrazovanja. Da roditelji učenika većinom vole čitati dokazuje manje od petine učenika (15%) koji ističu da njihovi roditelji nisu ljubitelji čitanja. Očekivano, te sukladno istraživanju koje je provela Blažević (2020), majka (42%) je ona koja najviše voli čitati, a pozitivno iznenađuje što je razlika između odgovora da majka voli čitati i odgovora da oba roditelja vole čitati u svega 10%. Prema iskazima učenika, čak 43% očeva voli čitati, što se u obrađenim podacima iz pitanja koja su prethodila ovome nije dalo naslutiti, no moguće je da očevi čitaju u manjoj mjeri nego majke, što ne umanjuje njihovu ljubav prema čitanju, da češće prepuštaju majci aktivnosti vezane uz čitanje u odgoju djece, dok su oni više angažirani u drugim aktivnostima, te da čitanje više smatraju privatnom aktivnošću koju ne

vole dijeliti s drugima. Koji god da je razlog smanjene uključenosti očeva u aktivnostima vezanima uz čitanje, nužno je naglasiti da djeca najbolje uče primjerom te da tako mogu mnogo utjecati na čitateljske navike svoga djeteta, osobito ukoliko se radi o dječacima koji ionako imaju ograničen broj muških uzora u čitanju, a proizlazi iz pretpostavke da dječaci manje vole čitati od djevojčica, manje je vjerojatno da u prijateljima nađu osobu s kojom bi dijelili svoje zanimanje za čitanje. Neizostavan utjecaj tehnologije i interneta na život osoba u današnjem vremenu vidi se i u preferencijama čitanja roditelja što su prvenstveno sadržaji na internetskim portalima i stranicama (69%) te društvenim mrežama (52%), a tek nakon toga približno podjednako beletristika, publicistika i časopisi, što se slaže s rezultatima istraživanja koje su provele Pergar i Hadela (2020), a koji su ukazali na veliku zastupljenost beletristike i publicistike u odabiru materijala za čitanje od strane roditelja. Utjecaj obitelji na čitateljske navike djeteta nastavlja se i u adolescenciji kako bi djeca uvidjela da čitanje nije bitno samo zbog škole, već donosi i brojne prednosti koje olakšavaju i čine boljim svakodnevnim životom pojedinca. Članovi obitelji stoga najviše motiviraju djecu tako što i sami potežu za knjigom, razgovaraju s njima o pročitanim, daju im preporuke za čitanje te im kupuju materijale za čitanje i potiču ih na sudjelovanje u aktivnostima za čitanje. Ipak, nužno je naglasiti da obitelj tek 25% djece često potiče tim načinima, a najmanje organizirajući izlete ili potičući učenike na odlazak na sajmove knjiga (9%), što ukazuje na to da obitelj možda i ima mišljenje da bi njihov utjecaj trebao slabiti s djetetovim odrastanjem, no treba ukazati da se nijednom čimbeniku ne smije prepustiti veća odgovornost jer se svi moraju truditi da njihov utjecaj bude uspješno ostvaren. Samo 22% učenika s obitelji često razgovara o pročitanim, dok 38% to ne čini nikad ili gotovo nikad. Podaci potvrđuju rezultate do kojih su došli Plavšić i Ljubešić (2008) koji govore da malo više od polovice učenika ipak barem povremeno razgovara o knjigama s obitelji. Ovakvi rezultati mogu ukazivati na karakteristike adolescencije: učenici se okreću novim interesima, a obitelj slabi u području komunikacije u kojem prijatelji u pravilu zauzimaju prvo mjesto, ponajviše ako su u pitanju teme o kojima se srame pričati s obitelji ili s kojima se bolje mogu poistovjetiti njihovi vršnjaci.

Zbog ranije spomenutih mogućih stavova obitelji o jačem utjecaju i odgovornosti odgojno-obrazovnih ustanova u razvijanju čitateljskih navika učenika, učenici nerijetko iste mogu

doživljavati asocirane prvenstveno uz školsku domenu i lektiru koja je neizostavni dio njihove liste za čitanje, te je stoga zadaća učitelja, a posebice učitelja hrvatskog jezika koji prema odrednicama kurikuluma imaju najveću odgovornost, da približe čitanje učenicima kako bi njihove čitateljske navike bile raznolike te postojeane i izvan školskih obaveza. Nezanemarivo velik broj učenika (75%) nedovoljno uključenih u ovakve odluke daje za pravo napomenuti da se učitelji u izboru literature ne bi trebali ograničavati isključivo nastavnim planom i programom te sadržajem udžbenika (Visinko, 1999), već ju odabirati uzimajući u obzir interese i potrebe učenika te raznolikost njezinih tema i vrsta (Blažević, 2020). Uzevši u obzir da je tek 25% učenika uključeno u odabir knjiga za lektiru i ostalih tekstova koji se koriste u nastavi hrvatskog jezika, hipoteza 4 koja govori o nedovoljnoj uključenosti učenika u ovakve odluke se prihvaća, što dokazuje i hi-kvadrat test ($\chi^2=25.509$ ($p<0.0001 < 0.05$)). Kao što se moglo i predvidjeti, dosadna je najučestaliji pridjev koji se pripisuje lektiri od strane više od polovice učenika (57%). Lektira je ispitanim učenicima podjednako korisna, teško razumljiva, zanimljiva i preduga, nešto manje od petine ju vide i kao dosadnu i kao zanimljivu, a približno toliko njih uviđa njezinu korisnost iako ju opisuju negativno. Ono što ukazuje na najveći problem je podatak o samo 16% učenika koji se mogu poistovjetiti s likovima iz lektirnih djela, ne mogu se prepoznati u njihovim problemima i poteškoćama niti suosjećati s onime što osjećaju. Svi ovi podaci samo podupiru rezultate istraživanja Stanić i Jelače (2017) koji su saznali da učenici osnovne škole uglavnom imaju negativna i neutralna mišljenja o lektiri. Sami učenici su u istraživanju koje je provela Kunac (2020) istaknuli da bi ih se trebalo više uključivati u odabir knjiga, što ne čudi jer prema dobivenim rezultatima u ovom istraživanju čini se da lektira nije prilagođena učenicima. Može se zaključiti da se mišljenja učenika završnih razreda osnovne škole ne razlikuju mnogo od mišljenja srednjoškolaca predstavljenih u teorijskom dijelu ovoga rada (Bubić i Jukić, 2020; Grakalić Plenković, 2002; Novaković i Medić, 2011; Stanić i Jelača, 2017). Da izložena mišljenja o lektiri u velikoj mjeri utječu na njezinu čitanost dokazuje tek 64% učenika koji lektirna djela uvijek ili gotovo uvijek pročitaju u potpunosti. Ovakvi rezultati poziv su na promjenu koja bi trebala biti neizbježna ukoliko se među ciljevima koji se žele postići lektirnom nalazi i razvoj čitateljskih navika učenika. Prema istraživanju Kostović-Vranješ i Bulić (2020) nešto manje od polovice učenika koristi priručnike i vodiče za lektiru,

što se ne razlikuje mnogo od podataka dobivenih u ovome istraživanju koji govore da samo 23% učenika priručnike i vodiče za lektiru koristi učestalo, a 31% povremeno. Ne smije se zanemariti činjenica da neki učenici vjerojatno koriste priručnike i vodiče za lektiru umjesto samog čitanja lektirnog djela. U *Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* iz 2019. godine spominje se pravo učenika na samostalan odabir jednoga djela za čitanje u školskoj godini, a ono se prema rezultatima istraživanja u velikoj mjeri (76%) provodi, ali je i dalje, barem zbog dokazane slabije uključenosti učenika u odabire tekstova i književnih djela te njihove nerijetke neprikladnosti učenicima bitno da svim učenicima barem jednom godišnje bude omogućeno biranje književnog djela po svome izboru kako bi se barem na taj način ispunile njihove želje i lektira im ne bi bila mrska onoliko koliko se čini da jest, što bi bio prvi korak koji se može poduzeti prema poboljšanju trenutne situacije. Uz odabir tekstova i lektirnih djela, njihova obrada je ključan faktor u motiviranju učenika na čitanje te se iz tog razloga učenike pitalo izgleda li svaki sat lektire jednako. Čak 55% učenika odgovorilo je potvrdno što ukazuje na i dalje veliku zastupljenost organizacije satova lektire koji se temelje na usmenom ili pismenom ispitivanju i provjeravanju pročitanoosti djela što dovodi do monotonosti i nedostatka razvijanja kritičkog razmišljanja kao što upozoravaju Lazzarich i Čančar (2020). Da bi se privukla pažnja učenika i da bi im nastavni sati bili zanimljivi, potrebno je pripremiti raznolike aktivnosti zbog kojih će rado iščekivati sate lektire, a koje su usmjerene na razvijanje kritičkog mišljenja i pružanje prilike učenicima da se stvaralački izraze (Jukić i Nemeth-Jajić, 2020). Također je bitno učenicima ukazati na poveznicu između lektire i svakodnevnog života te ostalih nastavnih predmeta kako bi učenici u njezinoj radnji prepoznali sebe, životnu situaciju nekoga koga poznaju ili bi mogli upoznati, stanje u određenom vremenskom razdoblju, kako bi mogli iskoristiti svoje prethodno stečeno znanje da bi gradili ona nova, kako bi naučili suosjećati s drugima, ali i steći nove spoznaje koje bi im koristile u svakodnevnim socijalnim interakcijama i sl. Međutim, dobiveni podaci u ovome istraživanju ukazuju na prostor za poboljšanje u ovom segmentu jer učitelji na vezu između lektire i svakodnevnog života te ostalih nastavnih predmeta ne pokazuju učestalo (36%), što se i hi-kvadrat testom dokazalo suprotno predviđenome ($\chi^2=8.491$ ($p=0.0036 < 0.05$)) te se stoga hipoteza 5 odbacuje. Sav teret razvijanja čitateljskih navika učenika ne bi

trebao biti na učiteljima razredne nastave ni na učiteljima hrvatskog jezika, nego na tome trebaju raditi i ostali učitelji. Istraživanje je pokazalo da ostali učitelji ne potiču na čitanje često, što pokazuje zadavanje zadataka koji uključuju traženje informacija na internetu, u knjigama iz knjižnice, enciklopedijama i sl., koje je najčešći način poticanja učenika na čitanje, ali tek s 30% odgovora. Još rjeđe učitelji ostalih nastavnih predmeta koriste dijelova teksta iz popularnih knjiga/časopisa i sl. u nastavi te daju preporuke za čitanje vezane uz nastavni sadržaj. Ipak, pozitivna je činjenica da učenici prepoznaju da ih na čitanje ne potiču samo učitelji stranih jezika kojima je to jedna od zadaća navedenih u kurikulumu.

Jedan od načina na koji školski knjižničar može utjecati na razvijanje čitateljskih navika učenika je uključivanje u samu nastavu prilikom čega ne čeka da učenici dođu k njemu, već on dolazi k njima. Čini se da veliki broj školskih knjižničara ne prepoznaje ovu priliku jer gotovo polovica ispitanih učenika (43%) zapaža da školski knjižničar ni na koji način ne sudjeluje u nastavi. A uzevši u obzir malu brojku, tj. 25% školskih knjižničara koji u nastavi sudjeluju više od jednom godišnje, hipoteza 6 koja predviđa slabo sudjelovanje školskoga knjižničara u nastavi, a što potvrđuje i hi-kvadrat test ($\chi^2=27.509$ ($p<0.0001 < 0.05$)), se prihvaća. Školski knjižničar ponekad može prenijeti neka znanja i pružiti informacije koja sam učitelj ne može, a izlaskom iz svoje knjižnice pokazuje učenicima da je prisutan i ima važnu ulogu i izvan nje, te da ne čeka da ga netko potraži, već aktivno sudjeluje u odgojno-obrazovnim aktivnostima. Učenici (42%) knjižnicu (školsku i/ili gradsku) posjećuju u najvećoj mjeri 1-2 puta mjesečno, što znači da ju uglavnom posjećuju kako bi došli do lektirnih djela, što je ustaljena navika i srednjoškolaca (Hebrang Grgić i Kühn, 2000; Kraljić, 2021), dok je moguće da ih mnogo učenika povremeno ni ne posuđuje zbog podatka koji govori da više od trećine učenika (31%) knjižnicu posjeti jednom ili nijednom mjesečno, no ne treba ni isključiti činjenicu da su lektirna djela dostupna i u digitalnom formatu pa je moguće da neki učenici na taj način dolaze do njih. Podaci ukazuju da je nedvojbeno najčešći razlog posjećivanja školske knjižnice posuđivanje lektirnih djela (75%), dok se mnogi (50%) odlučuju za odlazak u gradsku knjižnicu prvenstveno zbog raznolikog izbora materijala za čitanje koji ista posjeduje, što potvrđuje i istraživanje Mikić i Martinović (2021).

Opće je poznato da mediji imaju rastući utjecaj na svakodnevni život svake osobe, pa tako i djece. Stoga je ključno ukazati im na pozitivne i negativne strane medija te ih educirati kako ih koristiti na svrhovit način. Rezultati istraživanja pokazali su da učenici završnih razreda osnovne škole u digitalnom okruženju najčešće čitaju u svrhu informiranja o temama koje ih zanimaju (57%) i traženja informacija potrebnih za ispunjavanje školskih obaveza (55%), što je u skladu s rezultatima istraživanja *PISA* (Markočić Dekanić i sur., 2019). Slijede komunikacija s drugim osobama, čitanje sadržaja na društvenim mrežama, blogovima, portalima i sl. te traženje praktičnih informacija. Čitanje knjiga, časopisa i sl. u digitalnom formatu (16%) nalazi se na začelju, a podatak da učenici na internetu najviše čitaju radi informiranja u kontrastu je sa zaključkom Milički i Sudarević (2020) da učenici digitalne uređaje koriste prvenstveno u svrhu zabave. Učenike se potom pitalo da procijene utjecaj medija na njihove čitateljske navike. Podaci ukazuju na slab utjecaj reklama, filmova, idola i influencera u toj domeni. Važno je napomenuti da su novije generacije rijetko okružene starijim medijima poput radija, tiskanih medija, pa čak i televizije, uzevši u obzir rast popularnosti Netflix-a. Ovakvi rezultati možebitno proizlaze i iz činjenice da se reklame o čitanju i knjigama na internetu ne pojavljuju učestalo, a i zbog sveukupnog dojma koji ostavlja način prikazivanja čitanja i osoba koje čitaju u filmovima koje je češće negativan nego pozitivan. Ipak, učenici nešto češće, iako još uvijek rijetko (14%), odabiru materijale za čitanje prateći njihovu popularnost na društvenim mrežama. Iz tog se razloga, što je potvrđeno i hi-kvadrat testom ($\chi^2 = 57.396$ ($p < 0.0001 < 0.05$)), odbacuje hipoteza 7 koja predviđa učestalost biranja knjiga i ostalih materijala za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama. S obzirom da na gotovo polovicu učenika Tik Tok, Instagram i YouTube u određenoj mjeri imaju utjecaj koji se tiče odabira materijala za čitanje, nužno je na isti obratiti pažnju, ponajviše radi kvalitete izabranih materijala, a s druge strane, potrebno je prikupljene informacije iskoristiti na što učinkovitiji način u razvijanju čitateljskih navika učenika.

U razdoblju adolescencije vršnjaci, a ponajviše prijatelji, imaju sve veći utjecaj na njih pa su i oni neizostavni čimbenici koji utječu na čitateljske navike učenika. Učenike se pitalo koliko često odabiru materijale za čitanje na temelju njihove popularnosti među vršnjacima i

dobiveni podaci jako su slični onima koji pokazuju učestalost odabira materijala za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama, iako nešto negativniji. Drugim riječima, jako je slab utjecaj vršnjaka (11%) na odabir materijala za čitanje. Potom su učenici trebali procijeniti vole li njihovi prijatelji čitati, no većina je, čak 43%, bila neodlučna, dok gotovo isti broj učenika (41%) procjenjuje svoje prijatelje kao osobe koje ne vole čitati. Također, nemogućnost određivanja prijateljevih stavova prema čitanju može biti i iz razloga što djeca tijekom školske godine, kada su njihova druženja vjerojatno učestalija, najčešće čitaju školsku lektiru koja izaziva razne reakcije i mišljenja kod učenika. S druge strane, čitanje može biti aktivnost koja ne zauzima previše važnu ulogu u životu adolescenata kojima su draže neke druge aktivnosti. Nadalje, učenici (10%) rijetko čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje, što je i hi-kvadrat testom ($\chi^2=69.774$ ($p<0.0001 < 0.05$)) dokazano suprotnim hipotezi 8 koja se stoga odbacuje. Zanimljivo je istaknuti da učenici čiji prijatelji vole čitati samo povremeno (50%) čitaju o onome što zanima njihove prijatelje, što pokazuje da prijatelji u pravilu uglavnom ne čitaju kako bi se uklopili u društvo. Učenici (43%) povremeno dijele mišljenja o pročitanome te im dijele ili od njih primaju preporuke za čitanje, dok je ostatak učenika podijeljen između dvije suprotnosti, što znači da učenici češće pričaju o pročitanome s prijateljima nego što čitaju o istim temama, dok posuđivanje i poklanjanje knjiga nisu česte pojave (11%). Ovi podaci suprotni su istraživanjima koja govore da adolescenti često prihvaćaju preporuke za čitanje od strane prijatelja i vršnjaka (Bubić i Jukić, 2020; Grakalić Plenković, 2002; Sabolović-Krajina, 1989), dok je slabo prakticiranje posudbe knjiga u skladu s nekim (Kraljić, 2021; Plavšić i Ljubešić, 2008), a u neskladu s drugim istraživanjima (Sabolović-Krajina, 1989; Stanić i Jelača, 2017).

Premda se u analizi dobivenih podataka, kao što je slučaj i u drugim istraživanjima, osjeća manja zainteresiranost dječaka za čitanje (Cardet, 2015; Bubić i Jukić, 2020; Milički i Sudarević, 2020), rjeđe posjećivanje knjižnice (Bubić i Jukić, 2020; Plavšić i Ljubešić, 2008) te sveukupno češće davanje negativnijih odgovora na postavljena pitanja, provođenjem hi-kvadrat testa za dvije varijable nije pronađena statistički značajna razlika s obzirom na spol. Drugim riječima, hipoteza 9 koja predviđa veću zainteresiranost djevojčica za aktivnosti čitanja se odbacuje ($p=>0.05$), kao i hipoteza 10 koja predviđa manje poticanje dječaka u

aktivnostima vezanima uz čitanje od strane članova obitelji ($p \Rightarrow 0.05$). Međutim, s obzirom na teorijski dio rada kroz koji se prožimaju tvrdnje o nedostatku muških uzora u čitanju te ustaljenost mišljenja u društvu o čitanju kao pretežito ženskoj aktivnosti, valja naglasiti da se na čitanje trebaju poticati i dječaci i djevojčice te da se dječacima treba posvetiti posebna pozornost jer, iako razlike nisu utvrđene u ovome istraživanju, ne može se negirati njihovo postojanje koje proizlazi prvenstveno iz njihovog odgoja.

Vodeći se teorijskim dijelom rada postavljene su i hipoteze o razlikama među učenicima sedmih i osmih razreda. Uzevši u obzir opadanje zanimanja za čitanje s prelaskom iz nižih u više razrede, pretpostavlja se da učenici sedmih razreda čitaju više od učenika osmih razreda. Budući da statistički značajna razlika nakon provedbe hi-kvadrat testa za dvije varijable nije pronađena ($p \Rightarrow 0.05$), hipoteza 11 se odbacuje. Ako se u obzir uzmu karakteristike adolescencije koje ukazuju na porast utjecaja prijatelja, pretpostavlja se da prijatelji imaju veći utjecaj na čitateljske navike osmih nego sedmih razreda. Hipoteza 12 se odbacuje jer pomoću hi-kvadrat testa za dvije varijable nisu pronađene statistički značajne razlike ($p \Rightarrow 0.05$) u utjecaju prijatelja na čitateljske navike učenika sedmih i osmih razreda.

12. Zaključak

Različiti akteri imaju važnu ulogu u poticanju čitanja djece od najranije dobi, a *kako bi se proširio krug onih kojima je čitanje užitak, a ne obaveza, dijete treba očarati tekстом* (Peti-Stantić, 2019, 63). Na tome trebaju zajedničkim snagama raditi obitelj, učitelji, knjižničari i ostali odgojno-obrazovni djelatnici koji prepoznaju i, unutar svojih mogućnosti, djeluju na utjecaj medija i vršnjaka. Među učenicima prevladava stav o korisnosti čitanja (59%) čiji položaj slabi u slobodnovremenskim aktivnostima adolescenata koje se sve više vežu u tehnologiju i njezin napredak, što se uočava kroz veliku zastupljenost čitanja sadržaja na društvenim mrežama te internetskim portalima i stranicama. Učenici najčešće čitaju jednu do dvije knjige mjesečno (46%), a knjige nevezane uz školske obaveze većinom čitaju tijekom školskih praznika. Važnost obitelji kao čimbenika razvoja čitateljskih navika djece najviše se naglašava u djetinjstvu. Istraživanje pokazuje da je majka najviše doprinijela razvoju čitateljskih navika djeca čitajući im (76%), no ipak obitelji treba ukazati na važnost

fokusiranja i na ostale načine razvijanja čitateljskih navika djece, u djetinjstvu, ali i u adolescenciji, s obzirom na podatke koji pokazuju njihovu slabu zastupljenost. Nužna je suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s obitelji kako bi djeca u čitanju prepoznala ugodnu i korisnu aktivnost koja pronalazi svoje mjesto u kvalitetnom provođenju slobodnog vremena, a koja nije tek sredstvo stjecanja činjeničnog znanja. U skladu s time, uočava se mjesto za napredak u radu učitelja hrvatskog jezika uzevši u obzir da učenici nisu dovoljno uključeni u odabir tekstova koji se koriste u nastavi i lektirnih djela (26%) koja su im dosadna i s čijim likovima se rijetko mogu poistovjetiti, što dokazuje i tek 64% ispitanih učenika koji čitaju lektirna djela u potpunosti. S druge strane, jednoličan način obrade lektirnih djela i ostalih tekstova nije prilagođen motiviranju učenika na čitanje (55%) te se slabo ukazuje na vezu sadržaja lektirnih djela i svakodnevnog života te ostalih nastavnih predmeta (36%), što rezultira slabim razvijanjem kritičkog razmišljanja. Ključno je istaknuti da učitelji hrvatskog jezika ne bi smjeli biti jedini zaduženi za razvoj čitateljskih navika učenika, već u to trebaju biti uključeni i učitelji ostalih nastavnih predmeta. Osim učitelja, školski knjižničar trebao bi imati veliku ulogu u razvoju čitateljskih navika učenika, ne samo unutar školske knjižnice već i uključivanjem u različite aktivnosti, projekte i sl. te sudjelovanjem u samoj nastavi, što je prema rezultatima istraživanja nedostatno (43%). Školska i gradska knjižnica najčešće se posjećuju radi posudbe lektirnih djela, što je prvenstveno vezano uz školsku knjižnicu (75%), dok je glavni razlog posjećivanja gradske knjižnice njezina raznolika ponuda materijala za čitanje (50%). Budući da su mediji postali neizostavni u životu djece, nužno ih je naučiti kako ih sigurno i svrhovito koristiti, a poglavito kako se ponašati na internetu i kako razlučiti valjanost i istinitost informacija koje se tamo mogu pronaći jer istraživanje pokazuje da učenici završnih razreda osnovne škole poglavito čitaju kako bi se informirali o temama koje ih zanimaju (57%) i kako bi pronašli informacije koje su im potrebne za ispunjavanje školskih obaveza (55%). U razdoblju adolescencije vršnjaci i prijatelji poprimaju veći značaj u životu učenika, no čini se da čitanje nije jedna od popularnih aktivnosti koja ih povezuje. Premda učenici najradije odabiru prijatelje za dijeljenje dojmova o pročitanim (55%), rijetko čitaju o temama koje zanimaju njihove prijatelje, ali i vršnjake, dok čak 43% učenika ne može procijeniti vole li njihovi prijatelji čitati ili ne. Uzevši u obzir teorijski dio rada, neočekivano je da provođenjem metoda inferencijalne statistike nisu pronađene statistički

značajne razlike s obzirom na spol i razred u stavovima prema čitanju, čitateljskim navikama te količini i načinu poticanja od strane određenih čimbenika. U budućim istraživanjima koja se tiču čimbenika utjecaja čitateljskih navika učenika nužno je obuhvatiti veći broj učenika, uvidjeti korelaciju među različitim čimbenicima, dok posebnu pozornost treba posvetiti medijima i vršnjacima koji su kao čimbenici nedovoljno istraženi, a čiji je utjecaj neizostavan s obzirom na karakteristike adolescencije i tehnološki razvoj. Također, istraživanje je potrebno ponoviti na istom uzorku pri završetku srednje škole kako bi se vidjelo postoji li kakav longitudinalni trend u razvoju čitateljskih navika učenika.

13. Literatura

Bilić Arar, A. (2021) Book Tok ili kako je Tik Tok knjige učinio ponovno modernima. *Netokracija* [online]. Dostupno na: <https://www.netokracija.com/book-tik-tok-182914> [16. ožujka 2023.]

Blažević, I. (2020) Mogućnosti poticanja čitanja kod učenika u prvom odgojno-obrazovnom ciklusu. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 123-141. Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Bubić, A. i Jukić, T. (2020) Igre gladi ili Judita: Navike čitanja kod hrvatskih adolescenata. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 29-49. Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Buljan Culej, J. (2012) *PIRLS 2011: Izvješće o postignutim rezultatima iz čitanja*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Dostupno na: <https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2015/12/PIRLS-2011.-%E2%80%93-Izve%C5%A1%C4%87e-o-postignutim-rezultatima-iz-%C4%8Ditanja.pdf> [31. ožujka 2023.]

Cardet (2016) *Boys reading – Dječaci čitaju – priručnik*. Split: Filozofski fakultet u suradnji s ostalim partnerima projekta. Dostupno na: <http://boysreading.org/website-toolkit/Croatia/files/assets/common/downloads/Croatia%20Toolkit.pdf> [23. ožujka 2023.]

Cooc, N. i Kim, J. (2016) Peer influence on children's reading skills: A social network analysis of elementary school classrooms. *Journal of Educational Psychology* [online], 109 (5). Dostupno na: ResearchGate. [31. ožujka 2023.]

Čudina-Obradović, M. (1995) *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine života*. Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M. (2000) *Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja: priručnik za učitelje*. Zagreb: Biblioteka Korak po korak.

Čudina-Obradović, M. (2014) *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta.

Čunović, K. i Stropnik, A. (2015) Nacionalna kampanja "Čitaj mi!" – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 58 (1-2). Dostupno na: Hrčak. [29. ožujka 2023.]

Dimitrova, M. (2021) *Reading Habits in the Digital Age: Campaigns to Promote Reading among Children and Young Adults*. Diplomski rad. Porto: University Fernando Pessoa. Dostupno na: ResearchGate. [19. ožujka 2023.]

Grakalić Plenković, S. (2002) Književni interesi učenika mlađih razreda gimnazijskih usmjerenja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* [online], 8 (2). Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Hebrang Grgić, I. i Kühn, B. (2001) Učestalost korištenja školske knjižnice i razlike u interesu korisnika u gimnaziji i srednjoj strukovnoj školi. U: Šeta, V., ur. *12. proljetna škola školskih knjižničara*. Rijeka: Ministarstvo prosvjete i športa, Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci, str. 112-120.

Howard, V. (2008) Peer group influences on avid teen readers. *New Review of Children's Literature and Librarianship* [online], 14 (2). Dostupno na: ResearchGate. [31. ožujka 2023.]

IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina (2018) IFLA-ina Sekcija za knjižnične usluge za djecu i mladež. Dostupno na: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf [15. ožujka 2023.]

Jelušić, S. (2005) Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji (Priopćenje o projektu Istraživanje čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladih). *Life and school: journal for the theory and practice of education = Leben und schule* [online], 51 (14). Dostupno na: Hrčak. [15. ožujka 2023.]

Jukić, T., Nemeth-Jajić, J. (2020) Motiviranje adolescenata za čitanje: primjeri dobre prakse. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj*

adolescenciji [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 97-121. Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Klarin, M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji - kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko; Zadar: Sveučilište u Zadru, Naklada Slap.

Kostović-Vranješ, V. i Bulić M. (2020) Nastavni sadržaji kemije kao poticaj čitanju popularnih knjiga. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 81-95. Dostupno na: CROSBİ. [21. ožujka 2023.]

Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004) *Školska knjižnica - korak dalje*. Zagreb: Filozofski Fakultet, Zavod za informacijske studije: Altagama.

Kraljić, D. (2021) Knjižnični prostori, programi i usluge za srednjoškolce u gradu Čakovcu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 64 (2). Dostupno na: Hrčak. [15. ožujka 2023.]

Kunac, S. (2020) Učestalost čitanja adolescenata i njihovi stavovi o čitanju. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 61-78. Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Lazarich, M, i Čančar, A. (2020) Dječja lektira i novi mediji. *Metodički ogleđi: časopis za filozofiju odgoja* [online], 27 (2). Dostupno na: Hrčak. [20. ožujka 2023.]

Lebedina-Manzoni, M., Lotar, M., Ricijaš, N. (2008) Podložnost vršnjačkom pritisku kod adolescenata – Izazovi definiranja i mjerenja. *Ljetopis socijalnog rada* [online], 15 (3). Dostupno na: Hrčak. [31. ožujka 2023.]

Lutz Klauda, S. i Wigfield, A. (2012) Relations of Perceived Parent and Friend Support for Recreational Reading With Children's Reading Motivations. *Journal of Literacy Research* [online], 44 (1). Dostupno na: ResearchGate. [31. ožujka 2023.]

Mandarić Vukušić, A. (2020) Roditelji u poticanju dječaka na čitanje. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 13-27. Dostupno na: CROSBİ. [23. ožujka 2023.]

Markočić Dekanić, A., Gregurović, M., Batur, M., Fulgosi, S. (2019) *PISA 2018: REZULTATI, ODREDNICE I IMPLIKACIJE: Međunarodno istraživanje znanja i vještina učenika*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Dostupno na: https://pisa.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2019/12/PISA-2018_izvje%C5%A1taj.pdf [31. ožujka 2023.]

Merga, M. K. (2014) Peer Group and Friend Influences on the Social Acceptability of Adolescent Book Reading. *Journal of Adolescent & Adult Literacy* [online], 57 (6). Dostupno na: ResearchGate. [31. ožujka 2023.]

Mustapić, M., Milas, G., Dergić, V. (2022) Kulturna participacija, kulturna socijalizacija i prijenos kulture među hrvatskim adolescentima. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja* [online], 60 (3 (225)). Dostupno na: Hrčak. [29. ožujka 2023.]

Matijević, K. i Bernić, R. (2020) Is There a Connection between Reading to Children and the Child's Involvement in Reading Activities?. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* [online], 22 (Sp.Ed.3). Dostupno na: Hrčak. [23. ožujka 2023.]

Milički, J. i Sudarević, A. (2020) Iskustva i stavovi o čitanju e-lektire učenika šestih razreda u Republici Hrvatskoj. U: Batarelo Kokić, I., Bubić, A., Kokić, T., Mandarić Vukušić, A., ur. *Čitanje u ranoj adolescenciji* [online]. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, str. 51-60. Dostupno na: CROSBİ. [20. ožujka 2023.]

Mikić, M. i Martinović, I. (2021) Narodna knjižnica u odgovaranju na čitateljske potrebe i interese mladih srednjoškolske dobi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 64 (2). Dostupno na: Hrčak. [16. ožujka 2023.]

Muža, I. i Plavšić, M. (2020) Do male and female students differ in reading attitudes and reading habits?. U: Blažević, I., Tatković, N., Radetić-Paić, M., Diković, M., Gortan-Carlin, I. P., Lazarić, L., Velan, D., ur. *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa 18. Dani Mate Demarina "Novi izazovi u odgoju i obrazovanju"*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, str. 23-36. Dostupno na: CROSBI. [23. ožujka 2023.]

Müller, M. (2021) Reading Habits of Young People in the Context of Digital Progress: An Example of Research of Republic Croatia. *2021 10th International Conference on Educational and Information Technology (ICEIT)* [online], Chengdu: IEEE. Dostupno na: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9375553> [24. ožujka 2023.]

Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine (2017). Zagreb: Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja_tekst.pdf [27. ožujka 2023.]

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf [20. ožujka 2023.]

Narodne novine (2006) *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Narodne novine (2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Narodne novine (2021) *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija.

Novaković, G. i Medić, I. (2011) *Lektira u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika. Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i*

pismenoga izražavanja te medijske kulture [online], 9 (2). Dostupno na: Hrčak. [20. ožujka 2023.]

Plavčić, M. i Ljubešić, M. (2009) Književni interesi mladeži (na području Istarske i Primorsko-goranske županije). *Metodički obzori* [online], 4 (1-2). Dostupno na: Hrčak. [24. ožujka 2023.]

Pergar, M. i Hadela, J. (2020) Raising Awareness of the Importance of Reading to Early Childhood and Preschool Age Children through Lifelong Education of Parents. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* [online], 22 (Sp.Ed.3). Dostupno na: Hrčak. [16. ožujka 2023.]

Peti-Stantić, A. (2019) *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb : Naklada Ljevak

Reddan, B. (2022) Social reading cultures on BookTube, Bookstagram, and BookTok. *Synergy* [online], 20 (1). Dostupno na: <https://www.slav.vic.edu.au/index.php/Synergy/article/view/597> [19. ožujka 2023.]

Sabolović-Krajina, D. (1989) Neki aspekti čitalačke kulture mladih. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 32 (1-4). Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm [19. veljače 2023.]

Stanić, S. i Jelača, L. (2017) Društveni kontekst čitanja i knjige: mišljenja i stavovi učenika. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* [online], 66 (2). Dostupno na: Hrčak. [22. ožujka 2023.]

Stričević, I. i Čunović, K. (2013) Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 56 (3). Dostupno na: Hrčak. [16. ožujka 2023.]

Stričević, I. i Jelušić S. (2010) Knjižnične usluge za mlade: modeli i koncepti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 53 (1). Dostupno na: Hrčak. [19. veljače 2023.]

Visinko, K. (1999) Interes za dječju priču. U: Javor, R. ur., *Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

14. Prilozi

14.1. Molba za suradnju pri provođenju istraživanja „Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika“

Poštovani,

moje ime je Ivana Repak i studentica sam pedagogije na diplomskom studiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U svrhu izrade diplomskog rada provodim istraživanje pod nazivom „Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika“ pod mentorstvom dr. sc. Zorana Horvata. Cilj rada je ispitivanje načina na koje različiti čimbenici, odnosno obitelj, učitelji, knjižnica, mediji i vršnjaci, utječu na razvoj čitateljskih navika učenika, s naglaskom na učenike završnih razreda osnovne škole koji se nalaze na početku razdoblja adolescencije u kojemu oblikuju svoj identitet i pronalaze nove interese među kojima aktivnost čitanja mijenja svoj položaj. Svrha rada je dobivanje uvida u kvalitetu trenutne prakse razvoja čitateljskih navika učenika te otkrivanje perspektive učenika završnih razreda osnovne škole, a sve to kako bi se identificirale mogućnosti za unaprjeđenje načina razvoja čitateljskih navika učenika. S obzirom na narav Vaše škole, vjerujem da bi mi mogli pomoći oko prikupljanja željenog uzorka istraživanja te Vam se stoga ovim putem obraćam. Kao prilog dostavljam dva obrasca *Poziva za sudjelovanje u istraživanju* te pripadajuće *Suglasnosti* koje potpisane i skenirane roditelji šalju na dolje navedenu e-mail adresu. U *Pozivu za sudjelovanje u istraživanju* navedeni su svi relevantni podaci o istraživanju te molim da priložene dokumente prosljedite svim učenicima sedmih i osmih razreda koji pohađaju Vašu školu. Također prilažem *Odobrenje mentora za provedbu istraživanja*. Istraživanje se provodi na idućoj poveznici: <https://forms.gle/XfinFrX2beeZJS91A>.

Za sva pitanja ili eventualne nejasnoće stojim na raspolaganju te me slobodno kontaktirajte na e-mail adresu repakivana99@gmail.com.

Zahvaljujem na suradnji!

Srdačan pozdrav,

Ivana Repak

14.2. Poziv za sudjelovanje u istraživanju za učenika

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

POZIV ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Bok,

ja sam Ivana Repak i trenutno provodim istraživanje kako bih mogla završiti Filozofski fakultet na kojem studiram pedagogiju. U istraživanju će biti uključeni učenici sedmih i osmih razreda osnovne škole koji ulaze u razdoblje adolescencije u kojemu razvijaju svoj identitet i pronalaze nove interese među kojima aktivnost čitanja mijenja svoj položaj i značenje. Istraživanje provodim jer želim saznati više o tome kako te obitelj, učitelji, knjižnica, mediji i vršnjaci potiču na čitanje i kako utječu na razvoj tvojih čitateljskih navika. Podaci koje ću dobiti mogli bi biti korisni za poboljšavanje načina razvoja čitateljskih navika učenika u budućnosti.

Kako bih prikupila potrebne podatke, izradila sam online upitnik u Google Forms programu koji možeš ispuniti online na idućoj poveznici: <https://forms.gle/XfinFrX2beeZJS91A>. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te je bitno da znaš da imaš pravo u bilo kojem trenutku odustati, bez da objašnjavaš zašto. Sudjelovanje u istraživanju je također anonimno što znači da nigdje neću spominjati tvoje ime, niti ću znati kako si odgovorio/la na pitanja jer u upitniku nećeš nigdje navoditi svoje ime.

Ako želiš sudjelovati u istraživanju, molim te da ispuniš *Pristanak za sudjelovanje u istraživanju*. Ako imaš nekih pitanja ili te budu zanimali rezultati koje ću dobiti, možeš mi napisati poruku na ovu adresu e-pošte: repakivana99@gmail.com.

14.3. Poziv za sudjelovanje u istraživanju za roditelja

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

POZIV ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Ovom izjavom ispitanike se obavještava o svim potrebnim informacijama o istraživanju za potrebe izrade diplomskog rada studentice Ivane Repak pod naslovom „Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika“ i mentorstvom dr. sc. Zorana Horvata na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Cilj rada je ispitivanje načina na koje različiti čimbenici, odnosno obitelj, učitelji, knjižnica, mediji i vršnjaci, utječu na razvoj čitateljskih navika učenika, s naglaskom na učenike završnih razreda osnovne škole koji se nalaze na početku razdoblja adolescencije u kojemu oblikuju svoj identitet i pronalaze nove interese među kojima aktivnost čitanja mijenja svoj položaj. Svrha rada je dobivanje uvida u kvalitetu trenutne prakse poticanja učenika na čitanje te otkrivanje perspektive učenika završnih razreda osnovne škole kako bi se identificirale mogućnosti za unaprjeđenje načina razvoja čitateljskih navika učenika. U svrhu prikupljanja podataka koristit će se online upitnik sastavljen u Google Forms programu koji će učenici ispuniti online na idućoj poveznici: <https://forms.gle/XfinFrX2beeZJS91A>. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te dijete ima pravo u bilo kojem trenutku odustati, bez pojašnjenja razloga odustajanja. Sudjelovanje u istraživanju je također anonimno, prikupljeni podaci strogo su povjerljivi i analizirat će se isključivo na grupnoj razini te ne postoji mogućnost povezivanja odgovora s identitetom djeteta. U provedbi istraživanja poštivat će se načela Etičkog kodeksa istraživanja s djecom. Ukoliko pristajete da Vaše dijete sudjeluje u istraživanju, molim Vas da ispuniti *Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju*. Za sva pitanja u vezi postupka istraživanja te za uvid u rezultate možete se obratiti na iduću adresu e-pošte: repakivana99@gmail.com.

14.4. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju za dijete

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

Naziv istraživanja: Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika

Istraživač/ica: Ivana Repak pod mentorstvom dr. sc. Zorana Horvata

PRISTANAK ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Pročitao/la sam i jasno mi je sve što piše u Pozivu za sudjelovanje u u istraživanju.

Želim sudjelovati u ovom istraživanju i znam:

- tko provodi istraživanje
- zašto se provodi istraživanje
- kako se provodi istraživanje
- da mogu odustati od istraživanja u bilo kojem trenutku
- da će moje sudjelovanje u istraživanju biti anonimno

Ime i prezime djeteta: _____

14.5. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju za roditelja

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

Naziv istraživanja: Čimbenici razvoja čitateljskih navika učenika

Istraživač/ica: Ivana Repak pod mentorstvom dr. sc. Zorana Horvata

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Svojim potpisom **izražavam svoj pristanak za sudjelovanje mog djeteta**
_____ u istraživanju i potvrđujem da sam informiran/a:

- o svrsi, cilju i postupcima istraživanja
- da je sudjelovanje mog djeteta u potpunosti dobrovoljno te da ima pravo odustati u bilo kojem trenutku bez navođenja razloga
- o razini anonimnosti djetetova sudjelovanja
- o načinima pohranjivanja i čuvanja podataka u svrhu zaštite njihove tajnosti
- o kontakt osobi kojoj se mogu obratiti s pitanjima vezanim za istraživanje, njegovo provođenje i rezultate
- da je istraživač/ica obvezan/na pridržavati se Etičkog kodeksa istraživanja s djecom.

Mjesto: _____

Datum: _____

Ime i prezime roditelja: _____

Vlastoručni potpis: _____

14.6. Upitnik

Uvod

1) Spol:

M.;Ž.

2) Razred:

7.;8.

3) Što misliš o čitanju? (višestruki odabir)

Čitanje je obaveza.; Čitanje je opuštajuće.; Čitanje je zabavno.; Čitanje je korisno.; Čitanje je dosadno.

4) Što najčešće čitaš u slobodno vrijeme? (skala 1-5)

Beletristiku (romane, pripovijetke, kratke priče).; Publicistiku (knjige/radove o aktualnim znanstvenim, društvenim, političkim i dr. temama).; Časopise.; Stripove.; Poeziju.; Lektiru.; Sadržaje na društvenim mrežama.; Sadržaje na internetskim portalima i stranicama.

5) Koliko knjiga pročitaš mjesečno?

0-1.; 1-2.; 2-3.; >3.

6) Čitaš li knjige koje nisu vezane uz školske obaveze?

Da, tijekom cijele godine.; Da, na praznicima.; Ne čitam.

7) O kojoj tematici najviše voliš čitati? (skala 1-5)

Pustolovnoj.; Ljubavnoj.; Kriminalističkoj.; Fantastičnoj.; Znanstveno-fantastičnoj.; Povijesnoj.; Tematici knjiga za mlade.

8) Kome se najčešće obraćaš za savjet pri izboru materijala za čitanje?

Obitelji.; Učitelju.; Knjižničaru.; Prijatelju.; Savjete tražim na internetu i/ili društvenim mrežama.

9) S kim bi najradije podijelio/la dojmove o onome što si pročitao/la?

S obitelji.; S učiteljem.; S knjižničarem.; S prijateljem.; S nepoznatim osobama na internetu.

Obitelj

1) Koliko često su ti roditelji i ostali članovi obitelji čitali kad si bio/la mali/a?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Svaki dan.

2) Tko ti je najviše čitao kad si bio/la mali/a? (višestruki odabir)

Majka.; Otac.; Podjednako oba roditelja.; Baka.; Djed.; Sestra; Brat.

3) Koliko često si na poklon od članova obitelji dobivao slikovnice, knjige i sl.?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

4) Koliko često su te članovi obitelji vodili na sajmove knjiga, susrete s autorima, aktivnosti u knjižnici, čitanja knjiga i sl.?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

5) Koliko često su te članovi obitelji vodili u knjižnicu?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

6) Koliko često su članovi obitelji čitali s tobom lektiru i pomagali ti oko nje?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

7) Vole li tvoji roditelji čitati?

Da, oba roditelja vole čitati.; Da, majka voli čitati.; Da, otac voli čitati.; Moji roditelji ne vole čitati.

8) Što najčešće čitaju tvoji roditelji? (skala 1-5)

Beletristiku (romane, pripovijetke, kratke priče).; Publicistiku (knjige/radove o aktualnim znanstvenim, društvenim, političkim i dr. temama).; Časopise.; Stripove.; Poeziju.; Sadržaje na društvenim mrežama.; Sadržaje na internetskim portalima i stranicama.

9) Kako te članovi obitelji danas potiču na čitanje? (skala 1-5)

Preporučuju mi materijale za čitanje.; Kupuju mi materijale za čitanje.; Razgovaraju sa mnom o pročitanoj.; Potiču me na sudjelovanje u aktivnostima vezanima uz čitanje.; Organiziraju izlete ili me potiču na odlazak na sajmove knjiga.; Svojom primjerom (i oni čitaju).

10) Koliko često razgovaraš sa svojom obitelji o onome što si pročitao/la?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad; Često.; Uvijek.

Učitelji

1) Koliko često vas kao razred učitelj/ica hrvatskog jezika uključuje u odabir knjiga za lekturu i ostalih tekstova?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

2) Kako bi opisao/la školsku lekturu? (višestruki odabir)

Zanimljiva.; Korisna.; Mogu suosjećati s njenim likovima.; Dosadna.; Teško razumljiva.; Preduga.

3) Koliko često zadano lektirno djelo pročitaš u potpunosti (od početka do kraja bez preskakanja određenih dijelova)?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

4) Koliko često koristiš priručnike i vodiče za lektiru?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

5) Dopušta li ti učitelj/ica hrvatskog jezika da jednom godišnje sam/a odabereš književno djelo kao lektiru po slobodnom izboru?

Da.; Ne.

6) Izgleda li svaki sat školske lektire jednako?

Da, učitelj/ica uvijek provjerava tko je pročitao lektiru usmenim ili pismenim ispitivanjem.; Ne, učitelj/ica nam priprema različite zanimljive aktivnosti u kojima sudjelujemo.

7) Koliko često učitelj/ica hrvatskog jezika povezuje pročitane tekstove i lektiru sa svakodnevnim životom i ostalim nastavnim predmetima?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

8) Kako te na čitanje potiču učitelji iz ostalih nastavnih predmeta? (skala 1-5)

Daju preporuke za čitanje vezane uz nastavni sadržaj.; Koriste dijelove teksta iz popularnih knjiga/časopisa i sl. u nastavi; Zadaju zadatke koji podrazumijevaju traženje informacija na internetu, u knjigama iz knjižnice, enciklopedijama i sl.; Potiču me samo učitelji stranih jezika.

Knjižnica

1) Koliko često u nastavi sudjeluje školski knjižničar (školski knjižničar vodi nastavu sam ili zajedno s učiteljem/icom, nastava se održava u knjižnici, učitelj/ica vodi razred u knjižnicu kako bi odabrali materijale za nastavu i sl.)?

Nikad.; Jednom godišnje.; Dva puta godišnje.; Više od dva puta godišnje.

2) Koliko puta mjesečno posjećuješ knjižnicu (školsku i/ili gradsku)?

0-1.; 1-2.; 2-3.; >3.

3) Zašto posjećuješ školsku knjižnicu? (skala 1-5)

Radi posudbe lektire.; Radi posudbe materijala za čitanje vezanih uz ostale školske obaveze.; Radi posudbe materijala za čitanje nevezanih uz školske obaveze.; U školskoj knjižnici provodim slobodno vrijeme učeći, čitajući i sl.

4) Zašto posjećuješ gradsku knjižnicu? (višestruki odabir)

Ne posjećujem gradsku knjižnicu.; Gradska knjižnica ima veći izbor materijala za čitanje koji me zanimaju nego školska knjižnica.; Gradska knjižnica provodi zanimljive aktivnosti u kojima sudjelujem.; Gradska knjižnica ima veći i bolje prilagođeni prostor nego školska knjižnica.; Gradska knjižnica je bolje opremljena od školske knjižnice (računalima, e-čitačima, zvučnim knjigama, igraćim konzolama, društvenim igrama, televizorom i sl.).

Mediji

1) Zašto čitaš u digitalnom okruženju? (skala 1-5)

Radi komunikacije s drugim osobama.; Informiram se o temama koje me zanimaju; Tražim informacije koje su mi potrebne za ispunjavanje školskih obaveza.; Tražim praktične informacije poput reda vožnje, vremena održavanja određenih događaja i sl.; Iz razonode čitam sadržaje na društvenim mrežama, blogovima, portalima i sl.; Čitam knjige u digitalnom formatu.

2) Koliko često su te reklame (na internetu, televiziji, radiju, tiskanim medijima) ili film potaknuli da pročitaš neku knjigu, časopis i sl.?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

3) Koliko često za čitanje biraš neku knjigu, časopis i sl. zato što ju/ga je tvoj idol ili influencer kojeg pratiš pročitao i/ili preporučio?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

4) Koliko često biraš knjige i ostale materijale za čitanje zbog njihove popularnosti na društvenim mrežama (Tik Toku, Instagramu, YouTubeu)?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

Vršnjaci

1) Čitaš li knjige, časopise i sl. zbog njihove popularnosti među tvojim vršnjacima?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

2) Vole li tvoji prijatelji čitati?

Da.; Ne.; Ne mogu procijeniti.

3) Koliko često čitaš o temama koje zanimaju tvoje prijatelje?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.

4) Dijeliš li rado svoja mišljenja o pročitanome s prijateljima i primaš li od njih i/ili im dijeliš savjete za izbor materijala za čitanje?

Da.; Ne.; Ponekad.; Htio/htjela bih, ali moje prijatelje to ne zanima.

5) Koliko često ti prijatelji posuđuju knjige za čitanje i/ili ti ih poklanjaju za rođendan?

Nikad.; Gotovo nikad.; Ponekad.; Često.; Uvijek.